

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMANIN
ÖNLENMESİNDE KURUMSAL YÖNETİMİN
ÖNEMİ-BİR ARAŞTIRMA**

**Ayşe Fercan ERGİN
2501060489**

**TEZ DANIŞMANI
PROF.DR. A.Taylan ALTINTAŞ**

İSTANBUL – 2021

ÖZ

HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMANIN ÖNLENMESİNDE KURUMSAL YÖNETİMİN ÖNEMİ-BİR ARAŞTIRMA AYŞE FERCAN ERGİN

Bu tez çalışması dünya çapında gerçekleşen finansal krizlerin ortaya çıkış nedeni olan önemli bir problem haline gelmiş hile kavramını incelemek üzere hazırlanmıştır. Bu tezin amacı hilenin türlerinden biri olan hileli finansal raporlama ile hileli finansal raporlamanın önlenmesinde aktif rol oynayan kurumsal yönetim uygulamaları arasındaki ilişkiyi bir araştırma eşliğinde açıklamak, araştırmanın sonuçları hakkında bilgi vermek ve önerilerde bulunmaktır.

Hilenin tanımı ile başlamadan muhasebe ve denetim kavramları açıklanmış ve bu kavramların birbiriyle ilişkisi ortaya konmuştur. Akabinde hile kavramı detaylı bir şekilde tanımlanmış ve ACFE'nin hazırlamış olduğu "Hile Üçgeni" eşliğinde hilenin gerçekleşmesinin temel sebeplerine değinilmiştir. Hilenin ekonomik boyutu ve hileli davranışta bulunan kişilerin özellikleri hakkında bilgiler verildikten sonra hilenin türleri ve hilenin bir türü olan hileli finansal raporlama ve onun çeşitleri açıklanmıştır. Bu bilgileri takiben kurumsal yönetimin tanımı, kurumsal yönetim ilkeleri, kurumsal yönetim sistemleri, hileli finansal raporlamanın önlenmesinde kritik öneme sahip kurumsal yönetim mekanizmaları, Türkiye'de kurumsal yönetim ile ilgili gelişmeler ve ülkemizde ileri bir kurumsal yönetim uygulaması olan Kurumsal Yönetim Endeksi (BIST XKURY) konuları 2.Bölüm'de ele alınmıştır.

Bağımsız denetçiler, mesleki şüphecilik gereği hileli finansal raporlama riskini ortaya çıkartabilmek için çeşitli prosedürler uygularlar ve denetim kanıtı toplarlar. Rasyo analizi de bu prosedürlerden biridir. Bu araştırma rasyo analizi aracılığıyla Borsa İstanbul'da kayıtlı imalat sektöründe yer alan Kurumsal Yönetim Endeksi'ne (BIST XKURY) tabi olan (XKURY şirketleri) ve olmayan şirketler (Non-XKURY şirketleri) arasında toplanması gereken denetim kanıtı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek üzere yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: hile, hileli finansal raporlama, kurumsal yönetim, kurumsal yönetim endeksi (BIST XKURY), denetim, denetim kanıtı

ABSTRACT

THE IMPORTANCE OF CORPORATE GOVERNANCE ON PREVENTION OF FRAUDULENT FINANCIAL REPORTING-A RESERACH AYŞE FERCAN ERGİN

This dissertation is prepared for examining fraud concept which becomes a major problem and main reason behind well-known global financial crises. Main intention of this dissertation is to explain the relationship between fraudulent financial reporting, which is one of the types of fraud, and corporate governance practices with a research, to inform regarding the results of the research and to make suggestions about the topic.

Firstly; before the explanation of fraud concept, the accounting and audit concepts are defined and information regarding the relationship between these concepts is given. Following that information, the definition of fraud is done in detail and the main reasons behind fraud perpetration are presented with “Fraud Triangle” which is prepared by ACFE. Furthermore; cost of fraud is shown, characteristics of a fraud perpetrator are described and then types of fraud and fraudulent financial reporting are explained. The information regarding what corporate governance means, corporate governance principles, corporate governance systems, corporate governance mechanisms that play an important role on prevention of fraudulent financial reporting, developments regarding corporate governance in Turkey and Corporate Governance Index (BIST XKURY) which is a further corporate governance practice in our country are presented on 2nd Chapter.

Independent auditors apply audit procedures and provide audit evidences to be able to reveal fraudulent financial reporting risk by treating with utmost professional skepticism. Ratio analysis is one of those procedures. This research is conducted by ratio analysis and to understand whether statistical significance exists between XKURY companies and Non-XKURY companies, which are listed in Borsa İstanbul and under production sector, in terms of audit evidence should be obtained.

Keywords: fraud, fraudulent financial reporting, corporate governance, Corporate Governance Index (BIST XKURY), audit, audit evidence

ÖNSÖZ

Hile, sermaye piyasalarının sağlıklı bir biçimde çalışmasına engel olan başka bir deyişle, sermaye piyasası katılımcılarının kendilerine sunulan finansal bilginin doğruluğunu ve kalitesini, finansal raporlama sürecinin şeffaflığını ve güvenilirliğini tehdit eden bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 2001’de gerçekleşen Enron Skandalı kamuoyunda büyük yankı uyandırmış olup Enron ve sonrasında dünya çapında gerçekleşen Worldcom, Parmalat, Xerox gibi çeşitli skandallar kamuoyunun finansal piyasalara ve bağımsız denetime duyduğu güveni zedelemiştir. Günümüzde halen ekonomi için önemli bir tehdit olmayı sürdüren hilenin önlenmesi, hileli finansal raporlama ile ilgili uygulama ve kontrol süreçlerinin iyileştirilmesi için ülkemizde de olmak üzere başta Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) ve İngiltere’de olmak üzere pek çok ülkede kurumsal yönetim ilkelerinin oluşturulmasına ve uygulanmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların amacı şeffaf, kaliteli ve dürüst bir finansal raporlama sürecini içeren ve bu sürecin ilgileri olan hissedarlar, müşteriler, tedarikçiler olmak üzere tüm paydaşların çıkarlarını gözetken etkin bir kurumsal yönetimi yapısı oluşturmasını desteklemektir. Bundan dolayı kurumsal yönetimin etkinliğinin hileli finansal raporlamanın önlenmesi ve hileli finansal raporlama riskinin azaltılması üzerinde önemli bir rol oynaması beklenmektedir.

Bu çalışmada ilk bölümde muhasebe, denetim, hile kavramlarının tanımı yapılmış, hilenin gerçekleştirme nedenleri, hilenin yarattığı maliyet ve hile yapan kişilerin ortak özellikleri hakkında bilgiler verilmiş ve bölümün sonunda hileli finansal raporlama ve türleri detaylı bir biçimde açıklanmıştır. İkinci bölümde kurumsal yönetimin tanımı yapılmış, literatürde yer alan kurumsal yönetim sistemlerine yer verilmiş olup akabinde dünyada kurumsal yönetim ilkeleri çalışmalarına temel oluşturmuş OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri ve ülkemizde kurumsal yönetim ile ilgili çeşitli düzenlemelerde bulunan SPK’nın oluşturduğu SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri açıklanmıştır. Etkin bir kurumsal yönetim yapısının oluşturulmasında rol oynayan mekanizmalar ve görevleri hakkında bilgiler verilmiş olup bölümün sonunda önemli bir kurumsal yönetim uygulaması olan XKURY’nin ortaya çıkışı ve endeks ile ilgili belirlenmiş kurallar ile bilgiler sunulmuştur.

Tez çalışmasının son bölümünde Borsa İstanbul'da imalat sektöründe işlem gören XKURY endeksine kayıtlı şirketler ile bu endekse kayıtlı olmayan imalat şirketleri arasında rasyo analizi aracılığıyla karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırma t-testi kullanılarak yapılmış olup karşılaştırmanın amacı XKURY endeksine tabi olmayan bir BIST şirketleri ile ileri bir kurumsal yönetim uygulaması olan XKURY endeksine tabi olan bir BIST şirketleri arasında hileli finansal raporlama riskinin tespiti amacıyla toplanacak denetim kanıtı arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olup olmadığını ortaya koymaktır. Başka bir deyişle, bu araştırmanın amacı, ileri bir kurumsal yönetim uygulamasında bulunan bir şirketin finansal tablolarından hareketle oluşturulan rasyolar bize hileli finansal raporlama riskinin daha düşük olabileceği bilgisini verebilir mi sorusuna yanıt sunabilmektir.

Bu çalışmaya yapmam konusunda beni teşvik eden, ilgisini ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. A. Taylan Altıntaş başta olmak üzere gösterdikleri yardımlar için Dr. Öğr. Üyesi Emir Otluoğlu'na, Dr. Öğr. Üyesi Emre Selçuk Sarı'ya ve Arş. Gör. Nevzat Güngör'e çok teşekkür ederim. Son olarak tez sürecim boyunca beni hep destekleyen kıymetli eşim Gökhan Akıncı'ya çok teşekkür ederim ve çalışmanın konuya ilgili duyanlar için faydalı bir kaynak olmasını dilerim.

Ayşe Fercan Ergin Akıncı
İSTANBUL, Şubat 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
EKLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE, DENETİM, HİLE KAVRAMLARI VE HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMA

1.1. Muhasebe ve Denetim Kavramları.....	4
1.1.1. Muhasebenin Amacı ve Önemi.....	4
1.1.2. Denetimin Amacı ve Önemi.....	5
1.1.3. Muhasebe-Denetim İlişkisi.....	6
1.2. Hile Kavramı.....	8
1.2.1. Hilenin Tanımı.....	8
1.2.2. Hile Kavramının Türk Hukuk Sistemi İçerisindeki Yeri.....	11
1.2.2.1. Ceza Hukukunda Hile Kavramı.....	11
1.2.2.2. Borçlar Hukukunda Hile Kavramı.....	13
1.2.2.3. Vergi Hukukunda Hile Kavramı.....	15
1.2.2.4. Sermaye Piyasası Kanunu'nda Hile Kavramı.....	16
1.2.3. Hilenin Gerçekleştirilmesinin Temel Nedenleri: Hile Üçgeni.....	17
1.2.3.1. Özentil/Baskı.....	18
1.2.3.2. Fırsat.....	19
1.2.3.3. Davranış/Bahane.....	20
1.2.4. Hile Yapan Kişinin Profili ve Hilenin Maliyeti.....	22
1.2.5. Hilenin Türleri.....	25
1.2.5.1. Varlıkların Kötüye Kullanılması.....	26
1.2.5.2. Yolsuzluk.....	32
1.2.5.3. Hileli Finansal Raporlama.....	37

1.3. Hileli Finansal Raporlamanın Türleri.....	38
1.3.1. Zamanlama Farklılıkları.....	39
1.3.2. Gerçek Olmayan Gelirler.....	43
1.3.3. Örtülü Borçlar ve Harcamalar.....	45
1.3.4. Usulsüz Varlık Değerlemesi.....	47
1.3.5. Uygun Olmayan Açıklamalar.....	51

İKİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL YÖNETİMİN TEMEL KAVRAMLARI VE YAPISI VE BORSA İSTANBUL (BIST) KURUMSAL YÖNETİM ENDEKSİ (XKURY) KAVRAMI

2.1. Kurumsal Yönetim Kavramı.....	54
2.2. Kurumsal Yönetim İlkeleri.....	56
2.2.1. Adillik.....	57
2.2.2. Şeffaflık.....	57
2.2.3. Hesap Verilebilirlik.....	58
2.2.4. Sorumluluk.....	59
2.3. OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Türkiye’de Kurumsal Yönetim İlkeleri.....	59
2.3.1. OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri.....	60
2.3.2. SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri.....	61
2.4. Kurumsal Yönetim Sistemleri.....	62
2.4.1. Anglo-Sakson Kurumsal Yönetim Sistemi.....	63
2.4.2. Kıta Avrupası Kurumsal Yönetim Sistemi.....	63
2.5. Kurumsal Yönetim Yapısı ve Hileli Finansal Raporlamanın Önlenmesinde Kurumsal Yönetimin Mekanizmalarının Fonksiyonları.....	64
2.5.1. Yönetim Kurulu.....	65
2.5.2. Denetim Komitesi.....	67
2.5.3. Üst Yönetim.....	69
2.5.4. Bağımsız Denetçiler.....	69
2.5.5. İç Denetçiler.....	71
2.5.6. Düzenleyici Organlar.....	72
2.6. Türkiye’de Kurumsal Yönetimin Gelişimi ve BIST Kurumsal Yönetim Endeksi’nin (XKURY) Doğuşu.....	74

2.6.1. BIST Kurumsal Yönetim Endeksi'nin (XKURY) Oluşturulma Gereksinimi.....	76
2.6.2. Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Derecelendirme Notu.....	77
2.6.3. BIST Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY) Kavramı ve Endeks Temel Endeks Temel Kuralları.....	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BIST KURUMSAL YÖNETİM ENDEKSİNDE (XKURY) İŞLEM GÖREN VE İŞLEM GÖRMİYEN BIST İMALAT ŞİRKETLERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	85
3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları.....	86
3.3. Araştırmanın Metodolojisi.....	89
3.3.1. Araştırmada Kullanılan Veri Seti.....	90
3.3.2. Araştırmanın Değişkenleri ve Hipotezleri.....	97
3.3.3. Araştırma Yöntemi.....	102
3.3.4. Araştırma Bulguları.....	107
SONUÇ.....	123
KAYNAKÇA.....	127
EKLER.....	141

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. :Türkiye’de Derecelendirme Yetkisi Bulunan Derecelendirme Kuruluşları.....	78
Tablo 3.1. : 25.12.2020 İtibariyle Borsa İstanbul’da İşlem Gören Ve XKURY Endeksine Tabi Şirketleri Listesi.....	88
Tablo 3.2. : Araştırmaya Konu Olan BIST XKURY Endeksine Tabi Olan İmalat ŞirketleriListesi(1.Grup).....	91
Tablo 3.3. : Araştırmaya Konu Olan BIST XKURY Endeksine Tabi Olmayan İmalat Şirketleri Listesi (2.Grup).....	91
Tablo 3.4. : Araştırmada Kullanılan Veri Seti.....	96-97
Tablo 3.5. : Araştırmada Kullanılan Oranların Logaritmik Değerleri.....	103

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. : Muhasebe-Denetim İlişkileri.....	7
Şekil 1.2. : Hile Üçgeni.....	17
Şekil 1.3. : Hile Ağacı – Mesleki Hile Ve Yolsuzluk Sınıflandırma Sistemi....	26
Şekil 1.4. : Hile Ağacı – Hileli Finansal Raporlama.....	39

EKLER LİSTESİ

Ek 1 : OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri.....	141
Ek 2 : SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri.....	146
Ek 3 : 25.12.2020 İtibariyle Borsa İstanbul'da XKURY Endeksinde İşlem Gören Şirketler.....	153

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACFE	: Association of Certified Fraud Examiners
AICPA	: American Institute of Certified Public Accountants
ASB	: Auditing Standards Board
ATR	: Acid Test Ratio
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIST	: Borsa İstanbul
Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BRC	: Blue Ribbon Committee
CEO	: Chief Executive Officer
CFO	: Chief Financial Officer
CON	: Financial Accounting Standards Board Concepts Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway
COSO	: Commission
CR	: Current Ratio
D/E	: Debt/Equity
DPO	: Days Payables Outstanding
DSO	: Days Sales Outstanding
FASB	: Financial Accounting Standards Board
FE/OE	: Financing Expenses/Operating Expenses
GAAP	: Generally Accepted Accounting Principles
GKGMİ	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
GM/TA	: Gross Margin/Total Assets
GMI	: Gross Margin Index
IAASB	: International Auditing and Assurance Standards Board
IMF	: International Monetary Fund
INV/SAL	: Inventory/Sales
INVTR	: Inventory Turnover Rate
ISA	: International Standard on Auditing
KAP	: Kamu Aydınlatma Platformu

KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
LOG	: Logaritma (10 tabanlı)
MKK	: Merkezi Kayıt Kuruluşu
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development)
RECTR	: Receivables Turnover Rate
ROA	: Return on Assets
ROSC	: Report on the Observance of Standards and Codes
SAB	: Staff Accounting Bulletin
SAS	: Statement on Auditing Standards
SEC	: Securities and Exchange Commission
SIAS	: Statement on Internal Audit Standards
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TI	: Transparency International
TKYD	: Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği
TL	: Türk Lirası
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
USD	: United States Dollars
vb.	: ve benzeri
VUK	: Vergi Usul Kanunu
WB	: World Bank
WC/TA	: Working Capital/Total Assets
XKURY	: Kurumsal Yönetim Endeksi

GİRİŞ

Son yıllarda karşılaşılan finansal skandallar ile hilenin ülkelerin ekonomilerine, sermaye piyasalarına, kamuoyuna ve denetimin şirketlerinin tarafsızlığına ve reputasyonuna verdiği zararlar tartışma konusu olmuştur. Bu durum kurumları karar alıcının doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmasına yönelik çalışmalar yapmaya teşvik etmiştir. Buna ek olarak, küreselleşme beraberinde ekonomik faaliyetlerin genişlemesi ve teknolojik gelişmelerin hız kazanması ile karar alıcı ihtiyaç duyduğu bilgiler daha kompleks hale gelmiş olup bu bilgilerin doğru aktarılmasına ihtiyacının önemi artmıştır. Muhasebe; organizasyonda gerçekleşen finansal olayların doğru bir biçimde kaydedilmesini, sınıflandırılmasını, raporlanmasını ve analiz edilmesini kapsayan eylemler bütünü olup bilginin ilgili taraflara ulaştırılmasında önemli bir role sahiptir. Denetim ise karar alıcıya, karar alıcının ihtiyaç duyduğu bilginin doğruluğu ve güvenilirliği hakkında tarafsız bir görüş sunabilmek amacıyla kanıt toplanması ve toplanan kanıtların değerlendirilerek belirlenmesini ve sonuçların ilgili taraflara raporlanmasını içeren bir süreçler bütünüdür. Bilginin doğruluğunu ve güvenilirliğini anlama ihtiyacı bilginin doğru ve güvenilir olmama riskini barındırmaktadır. Bundan dolayı denetim; hataları ve hileleri ortaya çıkartabilmeye yönelik çalışmalar içermektedir. Denetimin amacı; ilgililere, yönetimin iddiası olan finansal tabloların kullanıcılarını yanıltıcı, önemli ölçüde hatalı bilgiler, tutarsızlıklar ve hile içermediği konusunda makul bir güvence sunabilmektir.

Finansal tablo kullanıcılarını yanıltacak bilgiler hata ve hile olmak üzere ikiye ayrılır. Hile, IAASB (Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Komitesi) tarafından işletme yönetimi, yönetimden sorumlu kişiler, çalışanlar veya üçüncü kişiler tarafından haksız veya yasal olmayan bir çıkar sağlamak amacıyla gerçekleştirilen, aldatma içeren kasıtlı eylemdir. Kasıt unsuru hile ile hata arasındaki ayrımı net bir biçimde ortaya koymaktadır. Hile yapan kişiyi hile yapmaya iten unsurlar 1940'lı yılların sonunda Donald R. Cressey tarafından oluşturulan "Hile Üçgeni" aracılığıyla açıklanmıştır. Cressey'e göre hile; baskı, fırsat ve bahanenin bir araya gelişi sonucu gerçekleşmektedir. COSO'nun (Treadway Komisyonunu Destekleyen Kuruluşlar Komitesi) 1998-2007 arasında gerçekleştirdiği araştırmaya göre hileli finansal raporlama eylemlerinin çoğunlukla üst yönetim tarafından gerçekleştirilmektedir. Üst yönetimi hile yapmaya teşvik eden durumlar sonucunda (firmanın finansal durumunu olduğundan daha iyi göstermek, finansal performans

hedeflerinin karşılanabildiğini göstererek daha fazla kazanç elde etmek vb.) tetikleyici unsurun baskı olduğunu söylemek mümkündür. Bu tez çalışmasında ACFE'nin 2018 yılında yaptığı hile yapanların ortak özelliklerini ve hilenin maliyetini belirlemeye yönelik çalışmasından bilgiler sunulmuştur. Hilenin türleri ACFE'nin oluşturduğu "Hile Ağacı" kullanılarak sınıflandırılmıştır. Hileli finansal raporlama ACFE'nin "Hile Ağacı"nda yer verdiği bir hile türü olup AICPA tarafından yayınlanan denetim standartlarından SAS 99'da (Statement on Auditing Standards) finansal tablo kullanıcılarını aldatmak için tasarlanmış etkileri finansal tablolarda sunulmayan ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'ne (GAAP) uygunluk teşkil etmeyen kasıtlı olarak yanıltıcı beyanda bulunulması ve finansal tablo sunumunda yer alması gereken tutarların ya da açıklamaların bilinçli bir şekilde ihmal edilmesi yollarıyla finansal tablolarda tahrifat yaratmak olarak tanımlanmıştır. ACFE tarafından yapılan çalışmada maddi açıdan en çok kayba sebebiyet veren hile türü olarak tanımlanmış hileli finansal raporlamanın gerçekleştirilmesinde rol oynayan durumlar ele alınmış ve hileli finansal raporlamanın türleri detaylı bir şekilde incelenmiştir.

İkinci bölümde kurumsal yönetim kavramının tanımı yapılmış, kurumsal yönetimin tarihçesinden yola çıkılarak kurumsal yönetim ilkelerinin oluşturulmasına sebep olan durumlar ele alınmıştır. Bu doğrultuda oluşturulan OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri ve ülkemizde OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri'ni referans alarak oluşturulan SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri incelenmiştir. Güvenilir ve kaliteli bir finansal raporlama süreci, yeterli ve verimli iç kontrol ve denetim fonksiyonları içeren güçlü bir kurumsal yönetimi sağlamak amacıyla etkileşimde bulunan kurumsal yönetim mekanizmalarının bu amaç doğrultusunda rollerinin önemi vurgulanmıştır. Bu bölümün sonunda ise ülkemizde ileri bir kurumsal yönetim uygulaması olarak kabul edilen BIST Kurumsal Yönetim Endeksi'nin (XKURY) ortaya çıkışı ve ortaya çıkış nedenleri hakkında bilgi verilmiştir. BIST Kurumsal Yönetim Endeksi'nin (XKURY) ileri bir uygulama olmasının nedeni ülkemizde kurumsal yönetim uygulamalarına "ölçülebilirlik" özelliğini kazandırması ve bundan dolayı ülkemizdeki kurumsal yönetim uygulamalarının kalitesini arttırmasıdır.

Son bölümde ise Borsa İstanbul'da işlem gören imalat sektöründe kayıtlı olan XKURY endeksine tabi olan ve bu endekse tabi olmayan şirketlerden oluşturulan iki grubun arasında yapılan karşılaştırmayı içeren bir araştırma sunulmuştur. Söz

konusu araştırma, her iki grubun finansal tablolarından yararlanılarak uygulanan analitik inceme prosedürünün denetçiye XKURY endeksine tabi olan şirkete kıyasla, XKURY endeksine tabi olmayan şirketlerden daha fazla denetim kanıtı toplamaya yönlendirip yönlendirmeyeceği sorusuna cevap bulabilmek amacıyla yapılmıştır. Bölüm araştırma bulguları ile sonlandırılmış olup akabinde bulgular neticesinde ortaya çıkan sonuç ve öneriler paylaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE, DENETİM, HATA, HİLE KAVRAMLARI VE HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMA

Bu bölümde öncelikle muhasebe kavramına ve hilenin tespit edilmesinde ve önlenmesinde önemli rolü olan denetim kavramına, denetime ihtiyaç duyulmasının nedenlerine ve muhasebe denetim ilişkisine yer verilmiştir. Akabinde hatanın tanımından yola çıkarak hata ile hile arasında ayırma yer verilmiş olup hilenin ne olduğu tanımlanmıştır. Hile kavramını takiben hilenin gerçekleştirilmesinin nedenleri ACFE'nin "Hile Üçgeni" eşliğinde anlatılmış, hile yapan kişinin özellikleri ve hilenin ekonomik boyutu incelenmiş ve hile çeşitleri üç ana başlık altında açıklanmıştır. Bu bölümün sonunda ise hile çeşitlerinden biri olan hileli finansal raporlamanın hangi yollarla yapıldığına yer verilerek birinci bölüm sonlandırılmıştır.

1.1. MUHASEBE VE DENETİM KAVRAMLARI

Hile kavramını tanımlamadan önce ekonomik olayları kayıt altına almak ve sonuçlarını açıklamak amaçlı oluşturulmuş muhasebe sisteminin ve hilenin tespit edilmesinde ve önlenmesinde önemli bir rolü olan başka bir deyişle karar alıcıya güvence sunan denetim fonksiyonunun amaçlarından ve önemlerinden bahsedilecektir. Buna ek olarak bu iki hayati fonksiyon arasındaki ilişki ortaya konulacaktır.

1.1.1. Muhasebenin Amacı ve Önemi

Muhasebe, bir organizasyonun ekonomik olaylarına ilişkin bilgilerin işleyişini ve analizini gerçekleştiren bir bilgi sistemi ve bilim dalıdır. Muhasebe bilimi, iktisat biliminin önemli bir alt koludur.¹ Geniş anlamda muhasebe bilimi makro iktisadi analizde milli gelir gibi makro büyüklüklerin ölçümü için kullanılan disiplinlerden biriyken, dar anlamda ise mikro analizde özellikle iktisadi birimlerin mevcut durumlarının ve başarılarının ölçülmesinde ve gelecekteki durumlarını ve başarılarını öngörmekte kullanılan bir disiplin olarak gelişmiştir.² Piyasa ekonomisinde organizasyonlar, müşterilerine çeşitli ürünler ve servisler sunarak

¹ Dr. A. Taylan Altıntaş, "Uluslararası Muhasebe ve Türkiye'de Muhasebe Hukuku", **Sosyal Bilimler Dergisi**, 2011, s.163.

² **A.e.**, s.163.

organizasyonları için hedefledikleri amaçlara ulaşmak için faaliyet gösterirler. Bu faaliyetleri gerçekleştirebilmek için işçilik, malzeme, bina, ekipman ve hizmetler gibi çeşitli kaynaklar kullanırlar. Bu kaynaklar ya ortakların kendi kaynakları yoluyla ya da dış finansman aracılığıyla elde edilir. Verimli bir biçimde faaliyet göstermek amacıyla, organizasyonun ortakları ve yönetimi bu kaynakların parasal anlamda miktarı ve kullanımı sonucu finansal anlamda elde edilen başarıyı ölçebilmek ve organizasyonun başarısını etkileyecek kararları verebilmek için bilgiye ihtiyaç duyarlar. Buna ek olarak, organizasyonun dışındaki taraflar da organizasyon hakkında doğru kararı verebilmek için benzer bilgiye ihtiyaç duyarlar. Organizasyonun dışında kalan tarafları organizasyonun müşterileri, tedarikçileri, yatırımcıları, finansal kuruluşlar, sendikalar, devlet ve halk oluşturmaktadır.

Muhasebenin ana amacı organizasyonun finansal performansı, finansal durumu ve nakit akışı hakkında ortaklara, yönetime ve 3. taraflara ihtiyaç duyulan bilgiyi sağlamaktır. Muhasebenin önemi bilginin ilgili taraflara sağlanması olup bu süreç; organizasyonda gerçekleşen finansal işlemlerin ve olaylarının doğru bir biçimde kaydedilmesini, sınıflandırılmasını, raporlanmasını ve analiz edilmesini kapsayan sistematik bir yaklaşımla yürütülmektedir.

1.1.2. Denetimin Amacı ve Önemi

Yaşam boyunca kişiler çeşitli açıklamalar yapmakta, sayısız isteklerde bulunmakta, kararlar almakta, belirli görüş ve iddialar ileri sürerek bunların doğruluğunu ve güvenilirliğini savunmaktadır.³ Karar alıcı, bilginin veya iddianın temelini oluşturan kaynağa ulaşma imkanı bulamayacağı için, ilgi duyduğu bilginin veya iddianın geçerliliğini ve güvenilirliğini kanıtlayan bir incelemeye ihtiyaç duymaktadır. Günümüzde karar vermenin tek bir parametreye bağlı olmama durumu ve işletmelerde kompleks yapıların ve sistemlerin artması sonucu bu ihtiyaç daha da önem kazanmaktadır. Bu incelemenin olmadığı durumlarda karar alıcının isabetli bir karar verme imkanı bulunmamaktadır. Buna ek olarak, incelemenin olmadığı durumlarda ortaya konulan bilginin ya da iddianın kasıtlı ya da kasıt içermeyen hatalar, eksiklikler ve yanlışlıklar içermesi sonucu karar alıcıyı subjektif bir karar vermenin yanı sıra yanlış karar almaya götürmektedir. Sonuç olarak; karar alıcı kararını etkileyecek olan bilginin ya da iddianın doğruluğunun ve güvenilirliğinin

³ Ersin Güredin, **Denetim ve Güvence Hizmetleri**, 11.bs, İstanbul, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., 2007, s.3.

tarafsız ancak mesleki yargıya dayalı yapılan inceleme sonucu ispatlanmasına ihtiyaç duymaktadır. Bu da denetim gereksinimini doğurmaktadır.

Denetim; genel tanımı ile yetkin ve bağımsız bir kişi tarafından yapılması gereken, yönetim tarafından iddia edilen bilginin önceden belirlenmiş kriterlere göre doğruluğunun ve güvenilirliğinin, kanıt toplanması ve toplanan kanıtların değerlendirilerek belirlenmesini ve sonuçların ilgili taraflara raporlanmasını içeren bir süreçler bütünüdür. Güredin'e göre, "Denetim, iktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddiaların önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçları ilgili duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreçtir".⁴

Denetim, özü itibarı ile bir savunma mekanizmasıdır ve önceden tanımlanmış bir takım normlara aykırılık olasılığına (denetim ihtiyacını doğuran bir riskin varlığına) bağlıdır.⁵ Bir başka deyişle; denetimin amacı hata ve hileleri ortaya çıkartmak, yapılan işlemlerin kendi uygunluk kriterlerine göre yapılıp yapılmadığını tesbit etmek ve aykırılıkların oluşmasını engellemek için ne gibi önlemler alınması gerektiğini belirlemektir.⁶

1.1.3. Muhasebe-Denetim İlişkisi

Muhasebe; karar verme sürecine finansal bilgi sağlamak amacıyla işletmede gerçekleşen ekonomik olayları belli bir mantık çerçevesinde kaydeden, sınıflayan ve özetleyen bir bilgi sistemi ve bilim dalıdır. Bu sürecin sonunda oluşan raporlar karar alıcılara iletilir. Muhasebenin amacı, söz konusu bilgileri ve raporları karar alıcının yararını gözetmek suretiyle karar alıcılara iletmektir. Bu açıdan muhasebe yaratıcı niteliği olan bir süreçtir.⁷ Muhasebecilik mesleğini yürüten kişinin finansal bilgiyi hazırlayabilmek için muhasebe prensipleri ve kuralları hakkında derin bir bilgiye sahip olması gerekmektedir. Buna ek olarak kişi, işletmede gerçekleşen ekonomik olayları doğru şekilde ve doğru dönemde kaydetmelidir.

⁴ A.e., s.11.

⁵ Kıymet Çalıyurt, **Havayollarında Kurumsal Yönetim ve Bağımsız Denetim**, Ekin Kitabevi Yayınları, 2012, s.83.

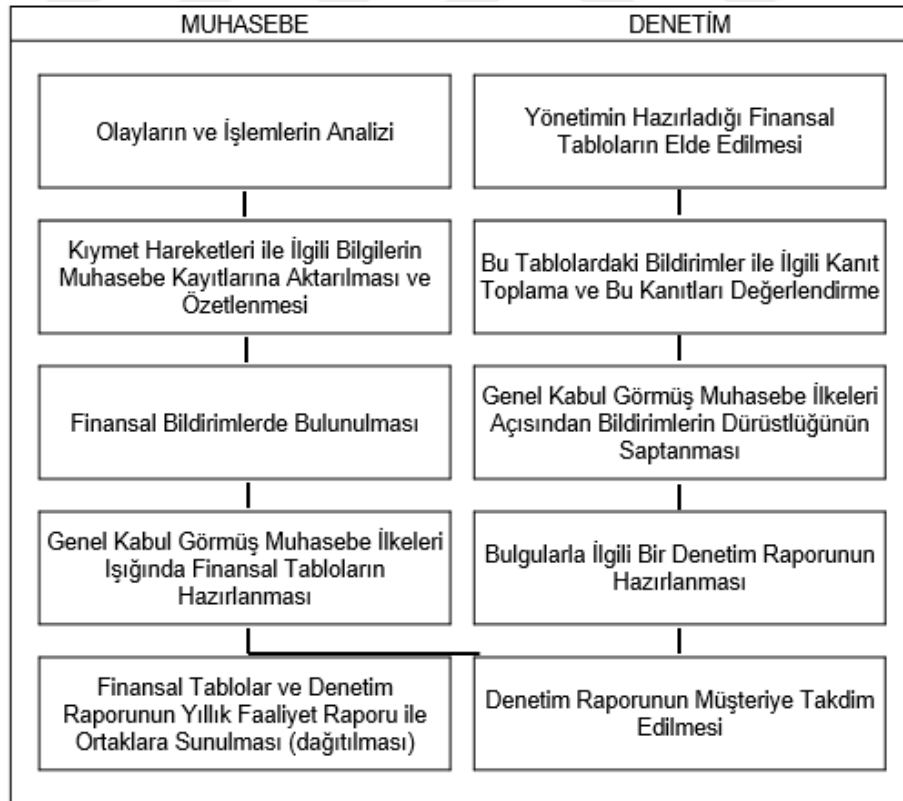
⁶ A.e., s.83.

⁷ Güredin, a.g.e., s.24.

Denetim ise, kaydedilmiş olan finansal bilginin işletmenin ilgili muhasebe döneminde gerçekleşen ekonomik olayları uygun bir biçimde yansıtır yansıtmadığını belirlemeye odaklanır. Denetçi de uluslararası muhasebe standartlarında bildirilen kriterler aracılığıyla finansal bilginin uygun bir biçimde kaydedilip kaydedilmediğini değerlendirebilmek için muhasebe standartlarına hakim olmak zorundadır. Muhasebe standartlarına hakim olmanın yanı sıra denetçi kanıt toplama ve toplanan kanıtları yorumlayabilme uzmanlığına sahip olmalıdır. Bu uzmanlık alanı denetçi ile muhasebeciyi ayırmaktadır.

Güredin'e göre finansal tabloları denetlemenin metodolojisi, muhasebe sürecini gözden geçirerek kritik bir gözle incelemek ve finansal tabloların dürüstlüğü hakkında bir yargıya ulaşmaktır.⁸ Denetim, yeni bir bilgi yaratmak yerine sunulan finansal bilgilerin kalitesini arttırmayı amaçlamaktadır. Diğer bir deyişle; denetimin fonksiyonu, muhasebenin yaratmış olduğu bilgiye değer katmaktır. Muhasebe-Denetim ilişkisini özetleyen tablo aşağıdaki gibidir:

Şekil 1.1. Muhasebe-Denetim İlişkileri

Kaynak: Ersin Güredin, **Denetim ve Güvence Hizmetleri**, 11.bs, İstanbul, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., 2007, s.24.

⁸ A.e., s.24.

1.2. HİLE KAVRAMI

Bu başlık altında hata ile hile kavramı arasındaki ayırım ortaya konularak hilenin literatürde ve Türk hukuk sisteminde tanımı yapılacaktır. Hilenin tanımını hilenin gerçekleştirilme nedenleri, kimler tarafından gerçekleştirildiği, hilenin mali boyutu ve hilenin türleri takip edecektir. Nihai olarak hileli finansal raporlama kavramı ve hileli finansal raporlamanın hangi yollarla yapıldığı açıklanacaktır.

1.2.1. Hilenin Tanımı

Muhasebe açısından finansal tablo kullanıcılarını yanıltabilecek durumlar “hata” ve “hile” olmak üzere ikiye ayrılır. Hile kavramının tanımlanmasından önce hata kavramının tanımlanması, nedenlerinin açıklanması ve hata ile hile kavramları arasındaki temel farkın ortaya konulması gerekmektedir.

Hata, “istemeyerek ve bilmeyerek yapılan yanlış, yanılma, yanılğı”dır.⁹ Hatalar, finansal tablolardaki kasti olmayan yanlışlıklar olup kaydedilmesi gereken bir işlemin, tutarın veya açıklamanın finansal tablolara dahil edilmemesi ya da yanlış kaydedilmesi veya kaydedilmemesi gereken bir işlemin veya tutarın finansal tablolara dahil edilmesi sonucunda ortaya çıkarlar.

Hatalar temel olarak dikkatsizlik, ihmal ve bilgisizlik sonucunda oluşurlar. Hatalar, aşağıda belirtilen nedenler sonucunda ortaya çıkabilir. Şöyle ki:¹⁰

1. İşletme personeli finansal tabloların oluşturulmasında kullanılan muhasebe verilerinin toplanmasında veya işlenmesinde yanlışlık yapabilir.

Örnek: Satış faturalarında miktar ve birim fiyat çarpımının yanlış yapılması sonucunda ticari alacaklar ve satış gelirleri hesaplarına yanlış tutarların kaydedilmesi.

Örnek: Muhasebe döneminin sonuna doğru bazı kaydedilmemiş olan alış faturalarının unutulması sonucunda alışlar ve ticari borçlar hesaplarının olduğundan düşük tutarda hesaplanıp raporlanması.

⁹ Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, **Türkçe Sözlük 1**, İstanbul, Milliyet Tesisleri, 1992, s.617.

¹⁰ Güredin, **a.g.e.**, s.133.

2. İşletme personeli muhasebe tahminlerinin hatalı olmasına neden olacak olayları unutabilir veya yanlış yorumlayabilir.

Örnek: Yönetimin modası geçme veya bozulma gibi nedenlerden dolayı satılamayacak durumda olan stokları dikkate almaması sonucunda stok değer düşüklüğünün hesaplanmaması ya da eksik hesaplanması.

Örnek: Krediler yöneticisinin bazı müşterilerin borç ödeyebilme gücünü çok iyimser değerlendirmesi sonucunda şüpheli alacaklar karşılığının olması gerektiğinden düşük tutarda hesaplanması.

3. İşletme personeli muhasebe ilkeleriyle ilgili tutar, sınıflandırma ve tam açıklama konularında yanlışlık yapabilir.

Örnek: Muhasebe yetkilisinin makine tamir giderlerini yanlış yorumlayarak aktifleştirmiş olması sonucunda makineler hesabının ve dönem net karının olduğundan fazla hesaplanıp raporlanması.

Örnek: Muhasebe yetkilisinin Alacak Hesapları arasında yer alan ancak alacak bakiyesi veren tutarları kısa vadeli borçlar hesabına dahil etmeyi unutması sonucunda dönen varlıkların ve kısa vadeli borçların olduğundan düşük tutarda hesaplanıp raporlanması.

Yukarıdaki örneklerden anlaşılabileceği gibi finansal tablolarda önemli yanlışlıklara neden olabilen hatalar; dikkatsizlik, ihmal ve bilgisizlik sonucunda oluşmaktadır. Yani belli bir amaçla yapılmamıştır ve kasıt içermemektedir. Bu hatalar anlaşıldıkları zaman işletme personeli tarafından düzeltilir.¹¹ Etkin bir iç kontrol sistemi ile, önemli hataların gerçekleşmesi riski azaltılabilir.¹²

Türk Dil Kurumu'nda "hile" kelimesinin iki tanımı vardır. Birincisi, "Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, desise, entrika" İkincisi ise, "Çıkar sağlamak için bir şeye değersiz bir şey katma"dır.¹³ IAASB (Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Komitesi) tarafından Aralık 2006'da revize edilmiş

¹¹ A.e., s.133.

¹² Alan Reinstein, Gregory A. Coursen, "Considering The Risk Of Fraud: Understanding The Auditor's New Requirements", **The National Public Accountant**, Washington, Mar/Apr 1999, Vol: 44, Iss: 2., s.34.

¹³ Evren Dilek Şengür, "İşletmelerde Hile, Hilelerin Önlenmesi, Hileli Finansal Raporlama ile İlgili Düzenlemeler ve Bir Araştırma", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe Bilim Dalı Doktora Tezi, 2010, İstanbul, s.3.

“Finansal Tabloların Denetiminde Denetçinin Hileyle İlgili Sorumlulukları” (ISA 240) standardında hile aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:¹⁴

“Hile, işletme yönetimi, yönetimden sorumlu kişiler, çalışanlar veya üçüncü kişiler tarafından haksız veya yasal olmayan menfaat elde etmek için gerçekleştirilen, aldatma içeren kasıtlı eylemdir.” Hile, her zaman aldatma, gizlilik ve sahtekarlık içerir.¹⁵ Hilenin pek çok tanımı arasında en yaygın olarak kullanılan şekli aşağıdaki gibidir:¹⁶

Hile genel bir terimdir ve insan zekasının tasarlayabileceği, bir birey tarafından sahte beyanlar yoluyla başkası üzerinden menfaat elde etmek için başvurulmuş çeşitli yolları kapsar. Sürpriz, aldatma, kurnazlık ve başkasının aldatıldığı adil olmayan yolları içerdiği için, hileyi tanımlamada genel bir önerme olarak kesin ve değişmez bir kural konulamaz.

Hata, belli bir amaç gözetilmeden, bilmeyerek ya da istemeyerek yapılır; hile ise, belli bir amaçla, bilinçli bir şekilde yapılır. Hile yapan taraf, bilinçli olarak karşı tarafı haksız menfaat elde etmek amacıyla aldatarak yanıltmaktadır. Bu durumda hile eyleminin en önemli unsurlarını “bilinç” ve “haksız menfaat sağlama amacı” olarak tanımlayabiliriz. Bilinç ve haksız menfaat elde etme amacı bir araya geldiğinde hile eyleminin temelinde yatan “kasıt” unsuru ortaya çıkmaktadır. Her iki kavramın incelenmesi sonucu, hata ile hileyi birbirinden ayıran temel unsurun kasıt olduğunu söyleyebiliriz. ASB (Denetim Standartları Kurulu) tarafından Kasım 2002’de yayımlanan “Finansal Tablo Denetiminde Hilenin Dikkate Alınması” standardında hata ve hile arasındaki temel farklılık şöyle tanımlanmıştır:¹⁷

“Hileyi hatadan ayıran esas faktör, finansal tabloların yanıltıcı biçimde beyan edilmesiyle sonuçlanan eylemin altında kasıt olup olmamasıdır.”

¹⁴ (ISA) 240 (Redrafted), **The Auditor’s Responsibilities Relating to Fraud in an Audit of Financial Statements**, (Çevrimiçi), <https://www.ifac.org/system/files/downloads/a012-2010-iaasb-handbook-isa-240.pdf>, 11 Kasım 2019, s.159.

¹⁵ W. Steve Albrecht v.d., **Fraud Examination**, International Student Edition, USA, Thomson South-Western, 2006, s.7.

¹⁶ **A.e.**

¹⁷ SAS No. 99., **Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit**, AU 316.06.

Hile ile hatayı birbirinden ayırmak bazı durumlarda güçleşebilir çünkü kastın tanımlanmasında sorun yaşanılabilir. Örneğin; şüpheli alacaklar karşılığının olması gerektiğinden daha düşük tutarda ayrılması, müşterilerin borç ödeme kabiliyetinin yanlış yorumlanması gibi kasti olmayan bir davranıştan veya dönem net karını arttırmak için bulunulan kasti bir girişimden kaynaklanabilir.¹⁸ Bu yüzden finansal tablolarda hataların ve hilelerin tespit edilmesinde bağımsız denetçinin sorumluluğu temel olarak hem hata hem de hile açısından aynıdır.¹⁹ Hile ile hatayı birbirinden ayırmak için denetçi iki kriterden faydalanabilir: 1. Hileyi yapanların menfaat elde edip etmediği 2. Hileyi yapanların saklama çabası içinde olup olmadıkları.

1.2.2. Hile Kavramının Türk Hukuk Sistemi İçerisindeki Yeri

Hile kavramı; Türk Hukuk Sistemi kapsamında, Ceza Hukuku, Borçlar Hukuku, Vergi Hukuku ve Sermaye Piyasası Mevzuatı açısından incelenecektir.

1.2.2.1. Ceza Hukukunda Hile Kavramı

Hile, Türk Ceza Kanunu'nun 157'nci maddesinde düzenlenen Dolandırıcılık Suçu konusu içinde, şu şekilde yer almaktadır:

“Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlayan kişiye bir yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası verilir.”

Bu maddeden hareketle, Türk Ceza Kanunu'na göre suçun maddi unsurunun üç alt unsurdan oluştuğu söylenebilir:²⁰

1. Failin hileli bir davranışta bulunması
2. Hileli davranışın sonucunda mağdurun aldatılmış olması
3. Hileli davranış sonucunda mağdurun zararına olmak üzere, failin kendisine ya da üçüncü bir kişiye yarar sağlaması

¹⁸ Donald H.Taylor, G. William Glezen, **Auditing: An Assertions Approach**, 7.Edition, USA, John Wiley & Sons, 1997, s.131.

¹⁹ **A.e.**, s.132.

²⁰ Bahri Öztürk, Mustafa R.Erdem, **Ceza Hukuku Genel Hükümler ve Özel Hükümler**, 4. bs, Ankara, 2005, s.336.

Hileli Davranış: Madde metninde geçen hileli davranışlar, dolandırıcılık suçunun maddi unsurunu oluşturan hareketlerdir, diğer bir ifadeyle, dolandırıcılık suçunun oluşması için, öncelikle hile fiili gerçekleşmelidir.

Hile anılan madde metninde tanımlanmamaktadır ancak hukukçular, bu maddeden hareket ederek hileyi şöyle tanımlamışlardır:²¹

Hile, hataya düşürücü ve başkasının tasavvuru üzerinde etki meydana getiren her türlü davranıştır.

Bu tanıma benzeyen bir diğer tanımda ise hile, maddi veya manevi nitelikteki araçlar veya eylemlerle bir kimsenin hataya düşürülmesi olarak ifade edilmektedir.²²

Aldatma: Dolandırıcılık suçunun oluşabilmesi için, failin karşı tarafı hileli davranışlarla aldatmış olması gerekir. Diğer bir ifadeyle, fail, hileli davranışlarla karşı tarafın tasavvuru üzerinde etkide bulunarak karşı tarafı yanılgıya düşürmüştür olmalıdır.

Yarar ve Zarar: Dolandırıcılık suçunun oluşabilmesi için fail, hileli davranışlar yoluyla aldattığı bir kişinin veya üçüncü bir kişinin zararına olmak üzere, kendisine ya da başkasına yarar sağlamalıdır. Dolandırıcılık suçu, malvarlığına karşı işlenen bir suç olduğu için yarar, doğrudan zarara uğrayan kişinin malvarlığından sağlanmış olmalıdır. Elde edilen yarar ile hileli davranış arasında nedensellik bağı olmalıdır. Ancak suçun oluşması için yarar tek başına yeterli olmamaktadır. Yararın, hileli davranışlar yoluyla aldatılan kişinin ya da bir başkasının zararına olmak üzere elde edilmesi gerekmektedir. Hileli davranış sonucunda uğranılan zarar ile malvarlığına ilişkin yapılmış tasarruf arasında bir nedensellik bağı olmalıdır. Diğer bir ifadeyle zarar, mağdurun aldatılması sonucunda tasarrufta bulunmaya yönelmiş olması sonucunda ortaya çıkmış olmalıdır.

Dolandırıcılık suçunun manevi unsurunu ise kasıt oluşturmaktadır. Fail, gerçekleştirdiği davranışın hileli ve başkasını aldatmaya yönelik olduğunun bilincinde olmalıdır. Diğer bir ifadeyle fail, bulunduğu hileli davranışlardan etkilenen

²¹ A.e. s.337.

²² Necati Mercan, **Yeni Türk Ceza Kanununda Sahtecilik, Malvarlığı Bilişim Suçları ile Ekonomi ve Ticaret Alanında Suçlar**, Ankara, Seçkin, 2005, s.140.

karşı tarafın zarar gördüğünü, buna karşılık, kendisinin ya da başkasının yarar sağladığını bilmelidir.

1.2.2.2. Borçlar Hukukunda Hile Kavramı

Hile konusu, Borçlar Kanunu'nda "Rızadaki Fesat" başlığı altında hata konusu ile birlikte düzenlenmiş olup irade sakatlığı hali olarak karşımıza çıkar.²³ Hile, Borçlar Kanunu'nun 28'nci maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

"Diğer tarafın hilesiyle akit icrasına mecbur olan tarafın esaslı hatası olmasa bile o akit ile ilzam olunamaz." Anılan madde metninde, diğer tarafın hilesiyle sözleşme yapmaya mecbur olan tarafın, hatası esaslı olmasa bile, o sözleşmeye bağlı kalma mecburiyetinin olmadığı ifade edilmektedir. Burada sözü edilen esaslı hatanın anlamı, karşı tarafın hilesiyle yanılgıya düşen tarafın, gerçek durumu bilmesi halinde, söz konusu hukuki işlemi yapmayacak olmasıdır. Hatanın esaslı sayılabilmesi için bu durumun varlığı gerekmektedir. Kanun hükmünde ise, hileye maruz kalan tarafın, sözleşmeyi iptal edebilmesi için hatanın esaslı olması koşulunun gerekmediği vurgulanmaktadır.

Kanun hükmünde hile kavramı tanımlanmamıştır ve içeriği hakkında açıklama yapılmamıştır. Bu hükme dayanılarak hukukçular tarafından hile kavramıyla ilgili aşağıdaki gibi yorumlar yapılmıştır:

Hile, bir kişide yanlış bir fikir meydana getirmek veya mevcut olan yanlış bir fikrin devamını sağlamak niyetiyle yapılan hareketleri ve sözleri içerir.²⁴ Bir kimseyi irade beyanında bulunmaya, sözleşme yapmaya sevk etmek için o kimsede bilerek yanlış bir kanaat uyandırılır ya da esasen mevcut olan yanlış kanaat devam ettirilirse, hukuki anlamda hileden (aldatma) bahsedilir.²⁵ Böylece hilede, tarafların irade ve beyanları arasında uygunsuzluk mevcut olmayıp iradenin oluşması sırasında sakatlık hali söz konusu olmaktadır.²⁶

²³ Zekeriya Kurşat, **Borçlar Hukuku Alanında Hile Kavramı**, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 2003, s.1.

²⁴ Turgut Önen, **Borçlar Hukuku Genel Kurallar**, Ankara, Özyurt Matbaası, 1976, s.59.

²⁵ Safa Reisoğlu, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım Yayınları, 1988, s.97.

²⁶ A.e., s.97.

Hile yapan kişi, kasıtlı olarak karşı tarafı hataya düşürmektedir. Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere, Borçlar Hukuku'nda hile, hata kavramını da içermektedir. Hata (yanılma), tarafların iç iradeleri ile beyanları arasında istenmeyerek meydana gelen uygunsuzluk halidir.²⁷ Yani, hata dışarıdan bir etkiyle oluşmayan, beyanda bulunan tarafın iç iradesinde gerçekleşen uygunsuzluk halidir. Hilede ise, beyanda bulunan taraf, diğer tarafın etkisi veya müdahalesi yoluyla yanıltılmaktadır.

Borçlar Kanunu'nun 28'inci maddesinden hareketle, hileden bahsedebilmek için hilenin şu şartları taşıması gerektiği söylenebilir:

- Aldatma
- Aldatma kastı
- Nedensellik bağı

Aldatma: Hile, hileye maruz kalan tarafta yanlış bir kanaat oluşturmuş veya mevcut olan yanlış kanaatin devamını sağlamış olmalıdır²⁸ ve hileyi yapan tarafın doğru olmayan nitelikler öne sürmesiyle, bazı hususları gizlemesiyle, ticari doğruluğa ve objektif iyi niyet kurallarına göre bilgi verilmesi gereken durumlarda susmasıyla gerçekleşir.²⁹

Aldatma kastı: Hile yapan kişi, hile sonucu karşı tarafta yanlış fikirlerin doğabileceğini bilmelidir³⁰ ve karşı tarafı sözleşme yapmaya sevk etme amacını taşımaktadır.

Nedensellik (İllyet) bağı: Sözleşme hilenin etkisiyle yapılmış olmalıdır³¹ yani, hile ile sözleşme arasında bir nedensellik bağı bulunmalıdır. Hileye maruz kalan kişinin gerçek durumu bilmediği ya da bilseydi böyle bir sözleşmeyi yapmayacağı hali mevcut olmalıdır.

²⁷ A.e., s.91.

²⁸ Önen, a.g.e., s.60.

²⁹ Reisoğlu, a.g.e., s.97.

³⁰ Önen, a.g.e. s.61.

³¹ Reisoğlu, a.g.e., s.98.

1.2.2.3. Vergi Hukukunda Hile Kavramı

Hile kavramı, Vergi Usul Kanunu'nda kaçakçılık suçlarının ve cezalarının düzenlendiği 359'uncu maddenin (a) fıkrasının birinci bendinde şöyle yer almaktadır:

“Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan; defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hilesi yapanlar, gerçek olmayan veya kayda konu işlemlerle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açanlar veya defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydedenler hakkında altı aydan üç yıla kadar hapis cezası hükmolunur.”

Öncelikle kanun hükmünde dikkat çeken nokta, hesap hilesinin muhasebe hilesinden ayrı bir kavram olarak ifade edilmiş olmasıdır.³² Hesaplar, muhasebe sisteminin işleyişinde kullanılan temel araçlardan biri olduğu için muhasebe hilesi kavramı hesap hilesi kavramını da kapsamaktadır.³³ Buradan yola çıkarak, hesap hilesi ve muhasebe hilesi olarak iki ayrı kavram oluşturmak yerine, hesap hilesi kavramının muhasebe hilesi kapsamına dahil edilmesinin ve bu kapsama giren eylemlerin sıralamasının yapılmasının daha uygun olabileceği söylenebilir.³⁴ Ancak önemli olan esas nokta, anılan kanun hükmünde hile kavramının tanımlanmamış olmasıdır. Hukuki açıdan bir eylemin suç sayılabilmesi için eylemin; eylem sahibinin kusurlu iradesinin ürünü olması, kanunda yazılı tipe uygun bulunması ve yaptırım olarak bir cezanın uygulanmasını gerektirmesi gereklidir.³⁵

V.U.K.'da muhasebe hilesi kaçakçılık suçunu oluşturan hareketlerden biri olarak sayılmıştır ve muhasebe hilesi yapan kişi ya da kişilerin cezalandırılacağı

³² E.Elif Şimşek, “Türk Vergi Hukukunda Muhasebe Hileleri”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001, s.18.

³³ A.e., s.18.

³⁴ A.e., s.19.

³⁵ Kıymet Tunca Çalıyurt, “Muhasebede Hile Eğitiminde Uluslararası Gelişmeler ve Türkiye Açısından Değerlendirme”, **26. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Uludağ Üniversitesi Yayını**, Bursa, 2007, s.201.

belirtilmiştir. Ancak suçun oluşabilmesi için eylemin kanunda yazılı tipe uygun olması gerekmektedir.³⁶

V.U.K.'da muhasebe hilesinin tanımının dolaylı bir şekilde yapılmış ve hile kavramının açık bir biçimde tanımlanmamış olması, suçun oluşabilmesi için gerekli olan kanunda yazılı tipe uygunluk koşulunu karşılamadığı için suçun oluşması açısından sorun yaratmaktadır.

Anayasanın Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar kısmının 38'inci maddesine göre "Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş cezadan daha ağır bir ceza verilemez". Madde metnine göre, kanunun tanımlamadığı bir suç için kimse cezalandırılmaz. Hilenin tanımlanmamış olması sonucunda ortaya çıkabilecek sorunların giderilmesi için, Türk Ceza Kanunu'nda, Borçlar Kanunu'nda ve Vergi Usul Kanunu'nda hile kavramının tanımlanması gerekmektedir.

1.2.2.4. Sermaye Piyasası Kanunu'nda Hile Kavramı

Hile konusu, Sermaye Piyasası Mevzuatı'nda Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkındaki Tebliğ'in (Seri: X, No: 22) kapsamında, altıncı kısımda, "Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Hile ve Usulsüzlükler Konusunda Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu" başlığı altında düzenlenmiştir.

Tebliğ'de hilenin tanımı yapılmış, türleri tanımlanarak açıklanmış ve hata ile hile arasındaki farklılık belirtilmiştir. Hilenin önlenmesinde ve ortaya çıkartılmasında işletme yönetiminin ve yönetimden sorumlu kişilerin sorumlulukları da vurgulanarak bağımsız denetçinin sorumluluk sınırları belirtilmiştir. Bununla birlikte, hilenin tespit edilmesinde bağımsız denetçinin göz önünde bulundurması gereken hususlar belirtilip hileden kaynaklanan risklerin belirlenmesinde bağımsız denetçinin sorumluluğu ve uygulaması gereken bağımsız denetim teknikleri açıklanarak hile konusunda bağımsız denetçinin sorumluluğu ortaya konulmuştur.

³⁶ A.e. s.202.

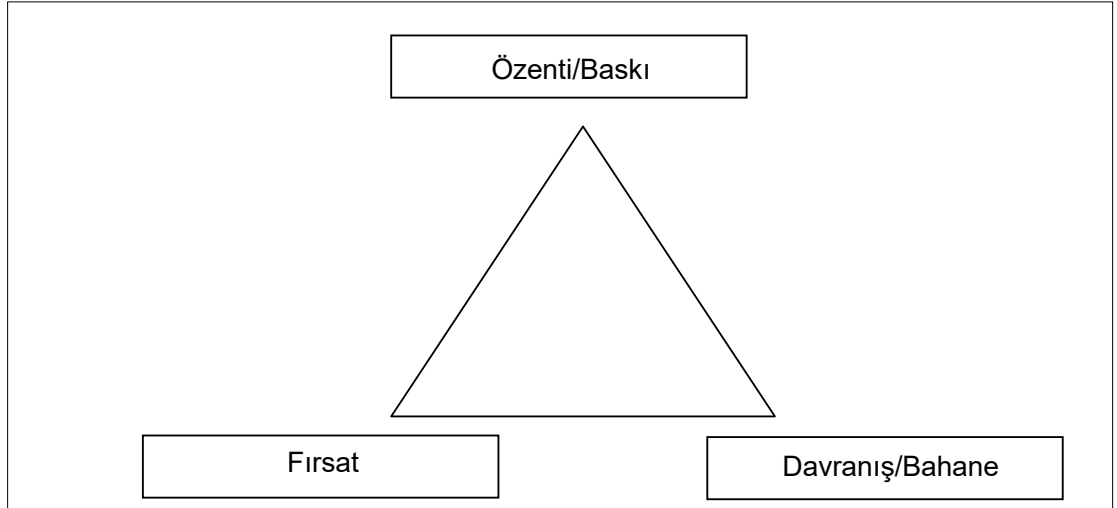
Bu tebliğde hile kavramı, usulsüzlük kavramı ile birlikte kullanılarak şu şekilde tanımlanmıştır: “Hile ve usulsüzlük, işletme yönetimindekiler ile yönetimden sorumlu kişilerin, işletme çalışanlarının veya üçüncü şahısların kasıtlı olarak adil veya yasal olmayan bir menfaat sağlamak amacıyla aldatma içeren davranışlarda bulunmalarını ifade eder.”³⁷

Tebliğ’de hile ve usulsüzlük, finansal tablolarda meydana gelebilecek yanlışlıklardan biri olarak ifade edilmekle birlikte, bağımsız denetçinin göz önünde bulundurması gereken hususun, finansal tablolarda **önemli** yanlışlıklara sebep olabilecek hileli ve usulsüz iş ve işlemler olduğu vurgulanmaktadır.

1.2.3. Hilenin Gerçekleştirilmesinin Temel Nedenleri: Hile Üçgeni

Hilenin etkili olarak önlenmesi ve tespit edilmesi için öncelikle insanları hile yapmak konusunda nelerin motive ettiğini tanımlamak gerekir. 1940’lı yılların sonunda Donald R. Cressey tarafından geliştirilen teoriye göre hilenin gerçekleşmesine neden olan üç durumun varlığı söz konusudur. Bu durumlar; baskı, fırsat ve bahane olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamanla bu üç durum “hile üçgeni” kavramı içinde tanımlanmıştır:

Şekil 1.2. Hile Üçgeni

Kaynak: Ersin Güredin, **Denetim ve Güvence Hizmetleri**, 11.Bası, İstanbul, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., 2007, s. 136.

³⁷ **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ (Seri: X, No: 22)**, (Çevrimiçi), <https://spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/590>; 19.10.2019.

Hile; baskı, fırsat ve bahane bir araya geldiği zaman gerçekleşir³⁸ ve bu üç durum varlıkların kötüye kullanılması (çalışan hilesi) ve hileli finansal raporlama (yönetim hilesi) bakımından aynıdır. Ancak hileyle ilgili standartlar varlıkların kötüye kullanılmasında baskıyı ve fırsatı daha fazla vurgulamaktadır.³⁹

1.2.3.1. Özenti/Baskı

Yönetimin veya çalışanların özenmesi ya da baskı altında olması hile yapmaya motive eden durumlardır. Baskıları; finansal baskılar, kötü alışkanlıklardan kaynaklanan baskılar ve işle ilgili baskılar olarak gruplayabiliriz. Çalışmalar, tüm hilelerin %95'inin ya finansal baskılardan ya da kötü alışkanlıklardan doğan baskılardan kaynaklandığını göstermektedir.⁴⁰ Çalışanları hile yapmaya motive eden finansal baskılar; hırs, yüksek yaşam standardı isteği, aşırı borçlanma, beklenmeyen finansal ihtiyaçlar ve kişisel finansal kayıplardır. Yönetimi hile yapmaya teşvik eden finansal baskılar ise, işletmenin finansal performansını olduğundan daha iyi ya da daha kötü gösterme amaçlarından kaynaklanır. Örneğin, pazar payındaki düşüş veya satış gelirlerindeki azalma sonucunda yönetime baskı yapılması, yönetimi finansal durumu olduğundan daha iyi gösterme çabasına yöneltebilir, ya da vergi yükümlülüğünden kaçınmak amacıyla yönetime vergi öncesi karın olduğundan düşük gösterilmesi konusunda baskı yapılabilir. Bunların dışında verilebilecek örnekler; hisse senedi fiyatlarının suni olarak arttırılmak istenmesi, kredi verenleri etkileyerek daha kolay kaynak sağlama isteği, performansa dayalı ücretleri en üst düzeye çıkartma amacı olabilir. Finansal baskılar birdenbire gerçekleşebileceği gibi uzun dönemde de gerçekleşebilir.⁴¹

Kötü alışkanlıklarla ilgili baskılar, kumar düşkünlüğü, alkol veya madde bağımlılığı sonucu ortaya çıkan baskılar olarak tanımlanabilir. Bu tür baskılar sonucu çalışanlar, kötü alışkanlıklarından kaynaklanan finansal açıklarını kapatmak veya finansal ihtiyaçlarını karşılamak için hileye başvurabilirler.

³⁸ W.Steve Albrecht, "Employee Fraud", **The Internal Auditor**, Vol. 53, Iss. 5, October 1996, s.28.

³⁹ Güredin, **a.g.e.**, s.136.

⁴⁰ Albrecht v.d., **a.g.e.**, s.33.

⁴¹ **A.e.**

İşle ilgili olan baskılar ise çalışanın işinden memnun olmaması, performans bakımından ön plana çıkma veya tanınma isteği, işini kaybetme korkusu veya düşük maaş aldığını düşünmesi gibi nedenlerden ortaya çıkabilir.

1.2.3.2. Fırsat

İşletmede iç kontrol sisteminin eksikliği, yetersizliği veya yönetimin yetkisi karşısında kontrollerin yetersiz kalması, diğer bir ifadeyle, yönetimin kontrolleri aşabilmesi gibi durumlar yönetime ve çalışanlara hile yapmak için fırsat sağlayabilir. Cressey, fırsat olmadan hilenin yapılamayacağını iddia etmiştir.⁴² Hile üçgenine göre baskı tek başına yeterli değildir, hilenin gerçekleşebilmesi için üç durumun da var olması gerekmektedir.⁴³ Genellikle fırsatlar iç kontrol sisteminin zayıflığından kaynaklanır. İç kontrol sistemini şu unsurlar oluşturmaktadır:

- Kontrol çevresi
- Muhasebe sistemi
- Kontrol prosedürleri

Zayıf bir kontrol çevresi, muhasebe sisteminin işleyişinde ve kontrol prosedürlerinin uygulanmasındaki aksaklıklar, hile yapılmasına neden olabilir, fırsat yaratabilir. Etkin bir kontrol çevresinde, yönetimin rolü ve çalışanlarla iletişimi, dürüst ve kaliteli personelin işe alınması ve belirgin bir organizasyon yapısı önem taşır. Yönetimin dürüst ve uygun olmayan davranışlarının olması ve çalışanların bu davranışları model olarak alması, dürüst olmayan, kalitesiz personelin işe alınması, işletmede herkesin sorumluluğunun kesin olarak bilinmemesi, yönetimin çalışanlarla etkili iletişim kurmaması nedeniyle iç kontrolle ilgili politikaların herkese açık bir şekilde aktarılmaması iç kontrol ortamının etkinliğini azaltan sebeplerdir.

Kontrol prosedürlerinin uygulanmasında gerçekleşen aksaklıklar da çalışanları ve yönetimi hile yapmaya özendirir. Aşağıdaki prosedürler etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken temel ilkelerdir:

⁴² Christopher J. Skousen, "An Emprical Investigation of The Relevance and Predictive Ability Of The SAS 99 Fraud Risk Factors", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Oklahoma State University, December 2004, s.32.

⁴³ A.e., s.32.

- Görevlerin ayrımı
- Yetkilendirme
- Varlıkların ve kayıtların fiziksel olarak korunması
- Uygun kayıt ve belge düzeni
- Bağımsız mutabakat

Özellikle görevlerin ayrımı ilkesine uyulması, fırsat yaratan koşulların oluşmasını engellemek açısından önem taşır. Örneğin; bir çalışana hem muhasebe kayıtlarının tutulması görevi, hem de varlıkların korunması yetkisi verilmesi çalışana hile yapabilme fırsatı sağlar. Niteliksiz muhasebe, iç denetim ve bilgi işlem personelinin görev yapması, bu çalışanların devir hızının yüksek olması, yönetim kurulunun etkin gözetim yapamaması, denetim komitesinin bulunmaması veya etkin olarak çalışmaması hileli finansal raporlamaya fırsat tanıyabilir.⁴⁴

1.2.3.3. Davranış/Bahane

Bahane, hile suçunu işleyen kişinin, yaptığı hileyi haklı göstermesidir ve baskı gibi suç işlemek için gerekli motivasyonun bir parçasıdır.⁴⁵ Bazı bireyler bilerek ve isteyerek dürüst olmayan bir eylemi gerçekleştirmelerine izin verecek davranışa, karaktere ya da etik değerlere sahip olurlar.⁴⁶ Cressey'e göre bireyler genellikle suçlarını haklı gösterirken kendilerini suçsuz, haklı olarak görmektedir ve sorumluluk hissetmemektedir.

Varlıkların kötüye kullanılmasıyla ilgili bahane yaratılmasında yönetimin çalışanları üzerindeki rolü önem taşır. Yönetim; müşterileri sıkıştırarak, piyasadaki rakiplerine göre avantaj yaratacak ölçüde fiyatları düşürmek, yoğun reklam kampanyaları yapmak gibi agresif satış politikaları izleyerek, yüksek kar marjlarıyla satış yaparak veya hileli davranarak müşterilerini aldatıyorsa, o işletmedeki çalışanlar da mesailerini olduğundan fazla gösterme, giderlerini fazla gösterme, varlıkları zimmete geçirme gibi yolsuzlukları yapmayı kendilerine hak olarak görebilirler.⁴⁷ Yönetimin ahlaki davranışlarının ve kontrollerle ilgili tutumlarının çalışanlar üzerindeki etkisi olumsuz olduğunda, çalışan bu etkiyi varlıkların

⁴⁴ Güredin, **a.g.e.**, s.138.

⁴⁵ Skousen, **a.g.e.**, s.41.

⁴⁶ SAS No.99., AU 316.07.

⁴⁷ Güredin, **a.g.e.**, s.137

çalınması veya zimmete geçirilmesi için bir fırsat olarak algılayabilir ve bu eylemi gerçekleştirmekte kendini haklı görebilir. Çalışanların bahaneleri genellikle aşağıdaki gibidir:⁴⁸

- “Onlar bana borçlu. Daha fazla maaş almayı hak ediyorum.”
- “Sadece borç alıyorum. Geri ödeyeceğim.”
- “Kaybeden kimse yok. Şirketin gücü bunu karşılamaya yeter.”
- “Herkes yapıyor. Kimseyi incitmiyorum.”

Yönetimin ahlaki değerleri, finansal raporlama sürecini önemsememeleri, devamlı aşırı iyimser tahminlerin yapılması, analistlerin yaptıkları tahminlerin gerçekleşmesiyle ilgili kontrollerin yapılmaması hileli finansal raporlama için bahane oluşturabilir.⁴⁹

Hile üçgeninin elemanları olan baskı, fırsat ve bahane birbiriyle etkileşim içindedir.⁵⁰ Daha büyük bir fırsat ya da daha yoğun bir baskı bahane bulma gereksinimini azaltarak kişiyi hile yapmaya yöneltebilir.⁵¹ Benzer bir şekilde, kişinin dürüst olmaması durumu kişinin anormal olan davranışı savunmasını kolaylaştırır ve böylelikle daha az fırsat ve/veya baskı kişiyi hile yapmaya motive eder.⁵²

Çalışan hilesini engelleyebilmek için yönetim, hile üçgenindeki üç temel nedenden en çok fırsat üzerinde kontrol sağlayabilir olup bunu varlıklara erişime kısıtlama getirerek ve sistemleri ve kişileri izlemeyi sağlayacak kontrolleri tanımlayarak ve uygulayarak gerçekleştirebilir.⁵³ Özenti (motivasyon) de yönetim tarafından engellenebilir ancak bu fırsatın engellenmesinden daha zor olabilmektedir.⁵⁴ Bunu engellemenin en iyi yolu yönetimin, çalışanların “ihtiyaçlarını” azaltmak amacıyla çalışanlara adil bir ücretlendirme politikası uygulaması ve makul bir performans değerlendirme sistemi oluşturmastır.⁵⁵ Bahane, hile üçgeninin

⁴⁸ Thomas A. Buckhoff, “Employee Fraud: Perpetrators and Their Motivations”, **The CPA Journal**, Vol. 71, Iss. 11, November 2001, s.72.

⁴⁹ Güredin, **a.g.e.**, s.138.

⁵⁰ Albrecht v.d., **a.g.e.**, s.32.

⁵¹ **A.e.**, s.32.

⁵² W. Steve Albrecht v.d., “Current Trends in Fraud and its Detection”, **Information Security Journal: A Global Perspective**, 17:2-12, 2018, s.3.

⁵³ Tracy Coenen, **Essentials of Corporate Fraud**, John Wiley & Sons, Inc., 2008., s.13.

⁵⁴ **A.e.**, s.13.

⁵⁵ **A.e.**, s.14.

kontrol edilmesi en zor parçası olarak yer alıyor ki bunun da temel sebebi yönetimin çalışanin hile yapma bahanesini savunması ile ilgili herhangi bir bilgisi olmamasıdır, diğer bir deyişle, yönetimin çalışanin zihni üzerinde kontrolü olamamasıdır.⁵⁶

1.2.4. Hile Yapan Kişinin Profili ve Hilenin Maliyeti

Hile eylemini gerçekleştiren kişilerin genel anlamda ortak özellikleri olsa da, kişilerin hile yaptığını ya da yapacağını gösteren özelliklere sahip olması hile yaptıkları ya da yapacakları anlamına gelmemektedir. Ayrıca her ne kadar hile yapan kişilerin ortak özellikleri hakkında bilgi sahibi olursa da bu durum kişinin hile eylemini gerçekleştirmesini engellemez ancak bu durum hile yapılmasına imkan veren şartların ortadan kaldırılmasına yönelik iç kontrol aktivitelerinin tanımlanması ve uygulanması için zemin oluşturabilir. Hile, hem işletme çalışanları hem de tepe yönetim ve işletme ortakları tarafından yapılmakta olup hilenin yapıldığını ya da yapılması ihtimalini gösteren bir diğer deyişle işletmelerin hile yapıldığını tespit etmekte yön gösteren bazı davranışsal tehlike işaretleri söz konusudur. Bunlardan bazıları şu şekilde tanımlanmaktadır. Hileyi yapanın;

- Kazandığı gelirden daha fazla harcama yapması
- Bilinen uzun süredir devam eden finansal problemler yaşaması
- Müşteri/satıcı ile alışılmadık yakın ilişkiler kurması ve sürdürmesi
- Uyuşturucu, alkol, kumar gibi bağımlılık problemleri yaşaması
- Geçmişte hile ve benzeri suçlar işlemiş olması
- Ailesel problemler yaşaması
- Görevlerin paylaşılmasında isteksiz davranışlarda bulunması
- Kurnaz girişimlerde bulunma davranışı sergilemesi
- Öfkeli, şüpheli ve savunmaya yönelik davranışlar sergilemesi
- Maaştan ve otorite eksikliğinden şikayet etmesi
- Organizasyonda ve ailede başarıya dair aşırı baskı görmesi
- Tatillere çıkmayı reddetme

Bu davranışlar ve durumlar aracılığıyla hile yapıldığı ya da yapılabileceği tespit edilebileceği gibi hilenin yapılmasında sözü edilen bu davranışlara rastlanılmaması da mümkündür.

⁵⁶ A.e., s.14.

ACFE; kimin, ne şekilde hile yaptığını ve hile yapanların ortak özelliklerini belirlemek ve hilenin maliyetini ortaya koymak amacıyla yıllardır araştırmalar yapmaktadır. 2006'da yapılan bir anket çalışmasına göre hile yapanların %92'si daha önce herhangi bir suç veya hile ile ilgili bir suç işlememiştir.⁵⁷ Bu bilgiye göre bir kişinin geçmişte hile ve benzeri bir suç işlemiş olması mutlaka tekrar hileye teşebbüs edeceği anlamına gelmemektedir ancak yine de bu durum hile tespiti söz konusu olduğunda göz ardı edilmemesi gereken bir davranışsal tehlike işareti olarak değerlendirilmelidir.

ACFE'nin 2018 yılında yaptığı global çalışmada hile yapan kişilerin profiline ve hile eyleminin yarattığı ortalama maliyete ilişkin şu tespitler ortaya konmuştur:⁵⁸ Vakaların sayısına ve ortalama hile maliyetine göre:

1) Hile yapan kişinin organizasyonda pozisyonu (yetki seviyesi):

Vaka sayısının %44'ünü çalışan hileleri oluşturmakta olup, hilenin yarattığı ortalama kaybın (hile maliyeti) en yüksek olduğu pozisyon ortak ya da üst yönetim seviyesindedir. Burada ortalama 850.000 USD tutarında kayıptan söz edilmektedir.

2) Hile yapan kişinin organizasyondaki kıdemi:

Araştırmada, çalışan ya da yönetim tarafından yapılan hilelerin %44'ünün 1-5 yıl kıdemi olan kişilerce yapıldığı ortaya konmuş olsa da işletmeleri maddi kayba en çok uğratan grup 10 yıl ve üstü kıdeme sahip olan kişilerdir. Kıdem, çalışanın yetki seviyesi ile ilişkilendirildiğinde ise en çok maddi kaybın yaratılmasına sebep olan grup 6 yıl ve üstü kıdeme sahip olan ortaklar/üst düzey yöneticiler olup yaratılan maddi zarar 1 milyon USD'dir.

3) Hilenin tek kişi ya da ikiden fazla kişi tarafından yapılması:

Araştırmanın başka bir sonucu ise vakaların %66'sının iki kişi ve daha fazla yöneticinin bir araya gelerek yaptığı hileler olduğudur. Bu tip hilelerin maliyetinin tek kişinin yaptığı hile sonucu oluşan maliyetten çok daha yüksek olduğu belirtilmiştir. İki kişinin yaptığı hile sonucu oluşan zarar 150.000 USD,

⁵⁷ A.e. s.27.

⁵⁸ Association of Certified Fraud Examiners (ACFE), **Report to the Nations 2018 Global Study on Occupational Fraud and Abuse**, (Çevrimiçi), <https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfepublic/2018-report-to-the-nations.pdf>, 19.10.2019.

üç ve daha fazla kişi olduğunda ise kayıp 339.000 USD olarak araştırmada yer almaktadır.

4) Hilen yapan kişinin cinsiyeti:

Hem vaka sayısı hem de ortalama maddi kayıp üzerinden hile yapanların çoğu erkektir. Daha önceki yıllarda yapılan araştırmalarda da vakaların %65-%70'i erkekler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu bilgiye çalışan türü de eklendiğinde yapılan hileler sonucu erkek ortak/üst düzey yöneticilerin yarattığı maddi zarar 1 milyon USD'dır.

5) Hile yapan kişinin yaşı:

Vaka sayısı bakımından hile yapan kişilerin en çok yer aldığı yaş grubu 40-45'dir. En yüksek tutarda hile maliyeti açısından ele alındığında ise yaş grubu 56-60 olmaktadır.

6) Hile yapan kişinin eğitim seviyesi:

Araştırma sonucunda hile vakalarının %47'sinde hile yapanların eğitim seviyesinin lisans olduğu görülmekte olup bunu %24 ile lise mezunu olanlar ve olmayanlar grubu takip etmektedir. Ortalama maddi kayba bakıldığında ise eğitim seviyesi yüksek lisans derecesine yükselmekte olup araştırmada belirtilen ortalama maddi kayıp 230.000 USD'dır.

7) Hile yapan kişinin suç geçmişi

2018 çalışmasında hile yapanların %89'unun daha önce hile dolayısıyla suçlanmamış veya cezalandırılmamıştır.

Bu araştırma sonucunda yukarıda anılan birçok ölçütü beraber değerlendirdiğimizde ortak/üst düzey yöneticilerin yaptığı hilelerin sayıca çok olmasa bile yarattığı maliyet çok daha yüksektir. Buna ek olarak, ortak/üst düzey tarafından gerçekleştirilen ve en yüksek maliyet yaratan iki hile yolsuzluk ve finansal tablo hilesidir.

Yine de hilenin gerçek maliyetini tam olarak hesaplamak bazı sebeplerden dolayı zordur. İlk olarak, yapılan çalışmalar tespit edilmiş hileleri yansıtmakta olup bu, tüm hilelerin küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Bir diğer sebep ise, şirketlerin konuyu itibar kaybı yaşamamak için yargıya taşımayı tercih etmemeleri olup hile yapanı işten çıkartmakta ve böyle bir olay hiç yaşanmamış gibi davranmaktadırlar. Üçüncüsü, araştırmalara katılan kişilere araştırmalar kapsamında yöneltilen sorulara

kişiler gerçekliğe göre değil, algılama biçimlerine göre cevap vermektedirler. Sonuç olarak şirketler yasal yollara başvurmak yerine çalışanı işten çıkartarak ileride olması muhtemel hile vakalarının önüne geçtiklerine inanmaktadırlar.⁵⁹

Ayrıca bu araştırmada hile yapan kişilerin gösterdiği 6 ortak davranış belirlenmiştir:⁶⁰

- Kazandığı gelirden daha fazla harcama yapması
- Bilinen ve uzun süredir devam eden finansal problemler yaşaması
- Müşteri/satıcı ile alışılmadık yakın ilişkiler kurması ve sürdürmesi
- Ailesel problemler yaşaması
- Görevlerin paylaşılmasında isteksiz davranışlarda bulunması
- Kurnaz girişimlerde bulunma davranışı sergilemesi

Bu ortak davranışlar üzerinden ortak/üst düzey yönetici tarafından gerçekleştirilen hilelerin %24'ünde kişiler, müşterileriyle ya da satıcıları ile alışılmadık bir biçimde yakın ilişki içerisinde olmuştur. Diğer ortak/üst düzey yönetici hile vakalarında ise kişilerin görev paylaşımında isteksiz davranışlarına, kurnaz girişimlerde bulunmalarına ve savunmaya yönelik davranışlar sergilemelerine rastlanmıştır. Çalışan seviyesinde belirlenen davranışsal tehlike işaretleri ise daha farklı olup ilk başta finansal problemler yer almaktadır. Kişinin maaşından şikayet ediyor olması çalışan hilelerinde rastlanan bir diğer davranıştır. Cinsiyet açısından bakıldığında kadınların gerçekleştirdiği hile vakalarındaki işaretler arasında finansal zorluklar, ailesel problemler ve özel hayatta istikrarsızlıklar yer almakta olup erkeklerde, yakın müşteri satıcı ilişkileri, kurnaz girişimlerde bulunmaya yönelik davranışlar ve organizasyon içinde maruz kaldıkları baskı gözlemlenmiştir.

1.2.5. Hilenin Türleri

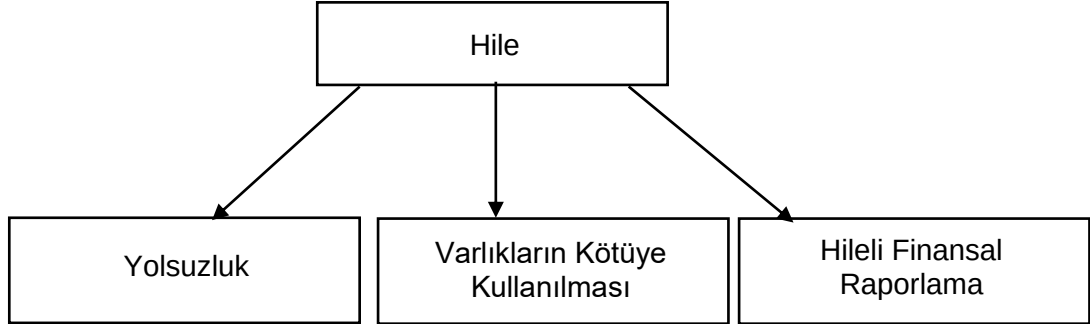
ACFE, hilenin türlerini sınıflandırmak için "Hile Ağacı" oluşturmuştur. Bu çalışmada hilenin sınıflandırmasında ACFE'nin "Hile Ağacı" kullanılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre hilenin türlerinin ana başlıkları; yolsuzluk, varlıkların kötüye kullanılması ve hileli finansal raporlamadır.⁶¹

⁵⁹ Zabihollah Rezaee, **Financial Statement Fraud Prevention and Detection**, John Wiley and Sons, Inc. 2002, s.7.

⁶⁰ ACFE, **a.g.e.**, s.44.

⁶¹ ACFE, **Fraud Tree**, (Çevrimiçi) [acfe.com/fraud-tree.aspx](https://www.acfe.com/fraud-tree.aspx), 20.10.2019.

Şekil 1.3. Hile Ağacı – Mesleki Hile Ve Yolsuzluk Sınıflandırma Sistemi

Kaynak: ACFE, **Fraud Tree**, (Çevrimiçi) acfe.com/fraud-tree.aspx, 20.10.2019.

1.2.5.1. Varlıkların Kötüye Kullanılması

ACFE'nin aynı çalışmasında karşılaşılan vakalara göre, varlıkların kötüye kullanılması tüm mesleki hilelerin %89'unu oluşturmaktadır.⁶²

Varlıkların kötüye kullanılması; varlıkların çalınması veya amacı dışında kullanılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Varlıkların kötüye kullanılması, genellikle işletme çalışanları tarafından gerçekleştirilmektedir, ancak nadiren de olsa, işletme yönetimi tarafından gerçekleştirildiği de görülebilmektedir.⁶³ Yönetimin yetkisi, kontrolleri aşabilme imkanı, diğer bir ifadeyle, kontrollerin, yönetimin yetkisi karşısında yetersiz kalması ve zimmete geçirme gibi hileli işlemleri iyi gizleyebilmesi gibi nedenlerden dolayı, yönetimin varlıkları kötüye kullanarak gerçekleştirdiği hileleri ortaya çıkarmak, çalışanların yaptıkları hileleri ortaya çıkarmaktan çok daha zor olabilir.

Varlıkların kötüye kullanılması, nakdin kötüye kullanılması ve stokların ve diğer varlıkların kötüye kullanılması olarak ikiye ayrılabilir. Nakit ile ilgili varlıkların kötüye kullanılması; nakdin çalınması, stokların ve diğer varlıkların kötüye kullanılması, söz konusu varlıkların çalınması veya amaç dışı kullanılması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

⁶² **A.e.**

⁶³ Güredin, **a.g.e.** s.135.

Nakdin Kötüye Kullanılması: Varlıkların kötüye kullanılmasında en fazla hedeflenen varlık olan nakittir ve nakdin kötüye kullanılması aşağıdaki üç şekilde gerçekleşebilir:⁶⁴

1. Nakit işletme kayıtlarına girdikten sonra çalınabilir. (Larceny)
2. Nakit işletme kayıtlarına girmeden önce çalınabilir. (Skimming)
3. Nakit hileli ödemeler yoluyla çalınabilir. (Fraudulent Disbursements)

Birinci durumda, kasadaki ya da bankadaki nakit, nakde erişimi kolay olan çalışanlar ya da üçüncü kişiler tarafından, işverene karşı olarak ve onun izni olmadan, işletme kayıtlarına girdikten sonra çalınmaktadır. Bu tür hırsızlıklarda genellikle, çalınan tutarlar küçük ve önemsiz olduğu için, işletmeler, kaybolan küçük tutarları hesap hatası veya noksanı olarak kaydetmektedir çünkü işletmeler, küçük tutarların hırsızlık nedeniyle kaybolmuş olabileceğini düşünmemektedir.

İkinci durumun en temel örneği, satışlardan elde edilen tahsilatın çalınıp bu satışa ait hiçbir kaydın yapılmamasıdır. Bunun dışında çalışanlar, satışları ve satışlardan elde edilen tahsilatı olduğundan fazla satış indirimi ile eksik gösterebilir ve diğer taraftan, müşterilerden yapılan tahsilatı “tahsil edilemez” olarak kaydedebilir, birinci müşteriden olan tahsilatı zimmetine geçirerek ikinci müşteriden tahsilat yaptığı zaman birinci müşterinin hesabını alacaklandırabilir (Lapping).⁶⁵ Bunlara ek olarak, bu metotlarda nakdin kayıtlara girmeden çalınıp farklı bir şekilde kullanılması söz konusu olabilir (Short-Term Skimming).⁶⁶ Burada çalışan gelen ödemeyi çalar ve parayı bankaya vadeli bir hesaba yatırır. Çalışan faiz kazanmakla beraber çalınan anapara da hala bankada hesapta durmaktadır. Nihayet çalışan, anaparayı bankadan çekerek müşterinin hesabına tahsilat yapılmış bir şekilde işlemleri yapar ancak kazandığı faizi kendisi alıkoymuş olur.

Üçüncü durumda çalışan, işletmeye ait ödemelerle ilgili hile yaparak ödemelerin kendisine aktarılmasını sağlayabilir. ACFE'nin 2015'te yaptığı Global Anket çalışmasında karşılaşılan nakdin kötüye kullanılması vakalarının %64'ünü

⁶⁴ W. Steve Albrecht v.d., **Fraud Examination**, Fourth Edition, USA South-Western, 2012, s.519.

⁶⁵ **A.e.** s.521.

⁶⁶ Dr. Joseph T. Wells, **Corporate Fraud Handbook Prevention and Detection**, Fifth Edition, John Wiley&Sons Inc, 2017, s.75.

hileli ödemeler oluşturmakta olup, hileli ödemeler nakdin kötüye kullanılması yöntemleri arasında en çok maddi kayba sebep olandır.⁶⁷ ACFE'nin Hile Ağacı'na göre hileli ödemeler; çek, yazar kasa yazar kasa hileleri, fatura, maaş bordroları ve harcamaların geri ödenmesi ve başlıkları altında sınıflandırılmıştır:

Çek hileleri: Çeklerin tahrif edilmesinde çalışan, kendi yararına olmak üzere bir çek hazırlar veya üçüncü bir taraf için hazırlanmış olan çekin, üçüncü tarafa gitmesini engelleyerek çeki kendi yararına çevirmeye çalışır. Çek hilelerinde hile yapanın çeke fiziksel müdahalesi söz konusudur. Hileyi yapan kişi; çekteki imzayı taklit ederek, sahte ciro düzenleyerek ya da ödemenin yapılacağı kişiyi değiştirerek çek üzerinde tahrifat yapmak suretiyle ödemenin kendisine yapılmasını sağlayabilir.

Yazar kasa hileleri: ACFE'nin 2015'te yaptığı Global Anket çalışmasına göre en az sıklıkta gerçekleşen nakit hilesidir. Ancak şu da göz önünde bulundurulmalıdır ki yapılan hilenin türü bir dereceye kadar yapılan işin doğasına bağlıdır, örneğin yazar kasa hileleri çoğunlukla sayıca fazla kasiyeri istihdam eden büyük perakende mağazalarında gerçekleşen bir hile türüdür.⁶⁸ Yazar kasa hileleri malın iadesi veya satışın iptali üzerinden gerçekleştirilir. Müşteri, malı iade ettiğinde müşteriye malın bedeli kadar ödemenin yapılması ile birlikte mal işletmenin stoklarına geri dönmüş olur. Hile yapan kişi herhangi bir mal iade edilmiş gibi göstererek malın bedelini zimmete geçirir ve stok hesaplarına malı kaydeder. Hile yapan kişi o mala dair stok kaydını yok etmezse stok sayımında bu hile kolaylıkla ortaya çıkabilir. Buna ek olarak, malın bedeli kasıtlı olarak olduğundan fazla gösterilerek hile yapılabilir. Örneğin, malın gerçek bedeli 100 TL'dir ancak hile yapan kişi müşteriye yapılan iadeyi 150 TL olarak kayda alır ve aradaki 50 TL'yi zimmetine geçirir. Kredi kartı ile yapılan iadelerde ise hile yapan kişi müşterinin kredi kartı yerine kendi kartında iade yapar ki burada bu hile türünün en tehlikeli kısmı olan fiziksel olarak parayı çalma ve bu esnada yakalanma sürecini atlattırılmış olur.⁶⁹

Satış iptallerinde ise satış fişi ve yetkililerce imzalanmış satış makbuzu birlikte tutulur. Satış sırasında müşteriye fişi vermek yerine kendisinde tutan çalışan

⁶⁷ A.e. s.63.

⁶⁸ A.e., s.148.

⁶⁹ A.e., s.151.

satış iptali makbuzu düzenleyebilir.⁷⁰ Müşteri işlem sırasında fişini talep ederse, çalışan fiş yaratabilir ancak çoğu kez müşteriler fiş almadıklarına dikkat etmezler.⁷¹

Fatura hileleri: Hile yapan çalışan, işletmeye fatura düzenleme ya da faturada değişiklik yaparak işletmenin bilinçli bir şekilde ödeme yapmasını sağlayabilir. Fatura hileleri, ACFE'nin 2015'te yaptığı Global Anket çalışmasına göre hileli ödemeler arasında en çok gerçekleşen ve ikinci en yüksek maddi zarara uğratan hileli ödeme türüdür.⁷² Fatura hilelerini çek ve yazar kasa hilelerinden ayıran şey fatura hilelerinin fiziksel olmayışı yani bir diğer deyişle, hilenin paraya dokunmadan gerçekleştirilmesi ve hile yapan kişinin para veya mal çalma riskini almaması olup fatura hileleri en yaygın aşağıda belirtilen yollarla gerçekleştirilir:

- 1) Satıcıya yanlış fatura düzenlenmesi, alıcı yani kurban firma tarafından satın alınmamış ya da siparişi verilmemiş ürün ve hizmetler için olabileceği gibi sipariş verilmiş ürün ve hizmetlerin şişirilmiş fiyatlarla faturalandırılma sürecini içerebilir.
- 2) Kurban firma tarafından "çift" ödeme yapılmasının sağlanması ve iade talep edilmesi, fatura hilelerinde yaygın görülen bir diğer yol olup burada hile yapan kişi ödemeyi kasıtlı olarak iki kez yapar ve çek ile ödeme yaptığı işletmeden ödemenin iadesini talep eder. Sonunda hile yapan kişi iade edilen çeki kendisi alıkoyarak hileyi gerçekleştirmiş olur. Çift ödeme, hile yapan kişinin yine kasıtlı olarak ödemelerden birini yanlış satıcıya yapması ya da doğru satıcıya fazla ödeme yapması yoluyla iade talebinde bulunarak gerçekleştirilebilmektedir.
- 3) Hile yapan kişinin şahsi harcamalarını şirketin ödemesini sağlaması, şirketin kaynaklarını kullanarak örneğin kredi kartı ile hile yapan kişi şahsi harcamalarını şirket için yapılan harcama olarak gösterebilir.
- 4) Üçüncü ve en karmaşık yöntem, paravan şirket kurulması yoluyla hilenin gerçekleştirilmesidir. Paravan şirket, hile yapan kişi ya da onun anlaşmalı olduğu diğer bir kişi tarafından hile işlemini gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş olan yani aktif olarak faaliyet göstermeyen şirketi ifade etmektedir.

⁷⁰ Şengür, a.g.e., s.26.

⁷¹ Wells, a.e., s.155.

⁷² A.e. s.165.

İşletme içerisinde ödemeleri onaylayan kişi bu tür hileleri gerçekleştirmek için en uygun pozisyondaki kişidir.⁷³ Fatura hilesi gerçekleştiren kişinin ödemeleri onaylama yetkisi yok ise, hileli olarak hazırladığı satın alma dosyasını, dikkatsiz veya kendisine fazla güven duyan yetkili kişiye kontrol ettirtmeden imzalatabilir.⁷⁴ Bir diğer deyişle, hileyi gerçekleştiren kişi yaptığı hileyi destekleyen dokümanlar sunarak kurban işletmenin ödeme yapmasını sağlayabilir ve destekleyici dokümanlar hilenin ortaya çıkmasını zorlaştırabilir. Paravan şirketin sunduğu ürünler ve hizmetler çoğunlukla hayalidir. Buna ek olarak, sunulan ürün ve hizmetler gerçek olsa bile fiyatları şişirilmiş olabilir.

Bordro hileleri: Maaş bordrosu üzerinden hile yapan çalışan, şu yollarla kendisine ödeme yapılmasını sağlayabilir:

- 1) Hayali çalışanlar yaratmak
- 2) Gerçek olmayan çalışma saatleri ve ücret bildiriminde bulunmak
- 3) Komisyonlarla ilgili hile yapmak
- 4) Sağlık sigortası ile ilgili hile yapmak

Hayali çalışan yaratmanın amacı, maaş bordrosuna aslında işletmede çalışmayan kişilerin eklenerek ya da işletmede daha önceden çalışmış ancak şu an çalışmayan kişileri bordroda göstermeye devam ederek, onlara ödeme yapılmış gibi gösterilmesi, böylece yapılan ödemelerin, hileyi yapan çalışana ya da suç ortaklarına aktarılmasıdır. Bu hilenin gerçekleşmesi için şu dört koşul var olmalıdır:

1) hayali çalışan bordroya eklenmiş, 2) hayali çalışana dair zaman (işletmeye giriş-çıkış) ve ücret bilgileri edinilmiş, 3) hayali çalışana bordro düzenlenmiş ve 4) ödemenin hile yapan kişiye yapılmış olması gerekmektedir.⁷⁵

Saat başı çalışan kişi, kendisine daha fazla ücret ödenmesini sağlamak amacıyla, çalıştığı saatleri ve/veya ücret haddini fazla gösterebilir.

Komisyon ücreti alan satıcı çalışanlar, yaptıkları satış miktarını fazla göstererek ya da komisyon oranında değişiklikler yaparak daha fazla komisyon elde

⁷³ Şengür, **a.g.e.**, s.28.

⁷⁴ **A.e.** , s.28.

⁷⁵ Albrect v.d., **a.g.e.**, s.512.

etmek isteyebilirler. En yaygın olarak başvurulacak komisyon hilesi olan satış miktarının fazla gösterilmesi; gerçek dışı satışlar yaratılarak, satışları destekleyici belgeler üzerinde satış fiyatıyla ilgili değişiklikler yapılarak veya başka bir çalışanın yaptığı ya da başka bir dönemde yapılmış satışlar yoluyla, satışlar olduğundan fazla gösterilerek gerçekleştirilebilir.⁷⁶

Çalışan, şirketin kendisine yan hak olarak sunduğu sağlık sigortası aracılığıyla bir doktorla anlaşarak gerçekte yapılmamış sağlık harcamalarının yapılmış şekilde gösterilmesi yoluyla sigortadan kendisine bu harcamalara ilişkin ödeme yapılmasını talep etmektedir.

Harcamaların geri ödenmesi: Hile yapan kişi iş amaçlı yaptığı harcamaları; harcamanın niteliğini değiştirmek, harcamaları olduğundan fazla göstermek, fiktif harcamalar beyan etmek ve aynı harcamaları birden fazla kez beyan etmek yoluyla kendisine ödeme yapılmasını sağlayabilir.⁷⁷ Harcamanın niteliğinin değiştirilmesi kişisel bir harcamanın iş amaçlı olmasını ifade eder. Harcama, olduğundan daha yüksek bir satış faturası yoluyla daha fazla yapılmış olarak gösterilebilir. Hile yapan kişi, sahte makbuzlar düzenleyerek, satıcıdan boş bir makbuz temin ederek fiktif harcama beyanında bulunabilir, buna çalışanın boş taksit fişine istediği tutarı yazması örnek gösterilebilir.

İşletme prosedürleri yapılan harcamanın orijinal belgesini zorunlu kılmadığı takdirde, çalışan bir faturanın, fotokopi ile çoğaltılmış olan nüshalarını farklı zamanlarda kullanarak yapmış olduğu bir harcama için işletmeden birden fazla ödeme yapılmasını talep edebilir.⁷⁸

Stokların ve Diğer Varlıkların Kötüye Kullanılması: Nakit dışındaki varlıklar iki yönde kötüye kullanılabilir. Söz konusu varlık, amacı dışında kullanılabilir ya da çalınabilir.

Varlıkların amacı dışında kullanılmasında çalışan, kişisel amaçları için varlıkları kötüye kullanabilir. Genellikle, işletmeye ait bilgisayarlar, araçlar, teçhizatlar ve diğer ofis donanımları çalınmayıp, çalışan tarafından kişisel amaçları

⁷⁶ A.e., s.512.

⁷⁷ A.e., s.51.

⁷⁸ Şengür, a.g.e., s.33.

için kullanılmaktadır. Çalışanın şirket dışı bir görevde şirket aracını kişisel işi için kullanması buna bir örnektir. Ancak bu tip bir kötüye kullanımın şirkete fazla bir maliyeti olmadığından işletmeler tarafından çok fazla önemsenmemektedir. Ayrıca stokların ve diğer varlıkların kullanılmasının maddi anlamda ölçülmesi kolay değildir ve çoğu kişi bu tip kullanımı “ödünç alma” olarak görmektedir ancak hiçbir zaman ödünç alınan o varlığın şirkete geri getirileceği garanti edilmemektedir yani bu, amaç dışı kullanımın hırsızlığa dönüşebileceği anlamına gelmektedir.⁷⁹

Varlıkların çalınması, varlıkların amacı dışında kullanılmasına göre daha çok dikkat çekmektedir çünkü varlıkların çalınması, işletmeleri büyük kayıplara uğratabilmektedir. Özellikle de nakdi olmayan varlıklar arasında stoklar hem satılabilir hem de değerli olduğu için çalınması en çok hedeflenen varlıktır. Buna ek olarak, varlıkların çalınması, ufak çapta bir hırsızlıktan, hırsızlığı gizlemek için kayıtlarda tahrifat yapılmasına kadar uzanabilmektedir. Ufak çapta hırsızlıklar, genellikle varlıklara erişimi kolay olan çalışanlar tarafından gerçekleştirilmektedir ve bu tür hırsızlıklardan sonra, yapılan hırsızlığı kayıtlarda gizleme girişiminde bulunulmamaktadır.⁸⁰

Stokların çalınmasına, varlıkların bir lokasyondan başka bir lokasyona transferi, hurda ya da eskimiş olarak gösterilerek kayıtlardan silinmesi, rakip firmalara ticari sır olarak nitelendirilen bilgilerin sağlanması, güvenlik sistemlerine yönelik hırsızlık girişimleri gibi varlık hırsızlıkları da eklenebilir.

1.2.5.2. Yolsuzluk

Yolsuzluk, literatürde en kabul gören anlamı ile kamu hizmetinin kamu gücünün kötüye kullanılması olarak tanımlanabilir.⁸¹

TDK'ya göre yolsuzluk, Güncel Türkçe Sözlük'te gerçek ve mecaz olmak üzere şu şekilde tanımlanmıştır:⁸² 1) Yolsuz olma durumu 2) Bir görevi, bir yetkiyi kötüye kullanma.

⁷⁹ Wells, **a.g.e.**, s.222.

⁸⁰ Albrecht, **a.g.e.**, s.514.

⁸¹Betül İnam, Simla Güzel, Dilek Murat, “The Correlation Between Corruption And Socioeconomic Development: An Application For OECD Countries”, **Hacettepe University Journal of Economics and Administrative Sciences**, Vol: 37, Issue 2, 2019, s.327.

⁸² (Çevrimiçi), <https://sozluk.gov.tr/>, 29.10.2019.

Yolsuzluk, tarihi çok eskilere dayanan bir olgu olup, yolsuzluk 2000 yıl önce, Hindistan Krallığı'nın başkanı olan Kautilya tarafından *Arthashastra* isimli kitabında konu edilmiş ve 700 yıl önce Dante İlahi Komedyası eserinde yolsuzluktan bahsetmiştir, ayrıca yolsuzluk Sheakspeare'in oyunlarına da konu olmuştur.⁸³

Yolsuzluk tanımı, uluslararası sözleşme niteliğindeki belgelerden 4 Ocak 1999 tarihli "Avrupa Konseyi Yolsuzlukla Mücadele Özel Hukuk Sözleşmesinde (Civil Law Convention on Corruption)" sözleşmenin ikinci maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır: "Doğrudan doğruya ya da dolaylı yollardan rüşvet ve yasadışı bir menfaat temin eden kişinin yürüttüğü görevlerin veya gerekli davranışların yasalara uygun bir şekilde yerine getirilmesinde sapmalara yol açan rüşvet veya başka her türlü yasadışı menfaatin talep edilmesi, teklif edilmesi, verilmesi ya da kabul edilmesidir".⁸⁴

Yolsuzluk; sadece gelişmekte olan ülkeler için değil, gelişmiş ülkelerde de topluma ve ekonomiye yönelik bir tehdit unsuru olmakta olup, küreselleşme ve ekonomik ve teknolojik gelişmeler sonucunda uluslararası bir boyut kazanmıştır. ACFE'nin 2018 Global Anket çalışmasına göre gerçekleşen vakaların %37'sinde yolsuzluğa rastlanılması⁸⁵ tehdidin uluslararası boyutunu ortaya koymaktadır. Bugün ulusal, uluslararası, bölgesel ölçekli ve bağımsız pek çok kuruluş yolsuzlukla doğrudan ya da dolaylı mücadele etmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (WB) gibi uluslararası kuruluşların yolsuzluğa karşı mücadele amacıyla kararlar almaya başlamaları 1994 sonrasına dayanmaktadır.⁸⁶

Yolsuzlukla mücadelede dünyanın önde gelen sivil toplum kuruluşlarından olan ve 100'ün üzerinde ülkede faaliyet gösteren Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International-TI) her yıl yolsuzlukla mücadele faaliyetlerinden biri olan "Yolsuzluk Algılama Endeksi"ni yayımlamaktadır. Endeks; 0 ile 100 arasında bir

⁸³ Betül İnam, Simla Güzel, Dilek Murat, **a.g.e.**, s.327.

⁸⁴ Mahmut Yardımcıoğlu v.d., "Yolsuzluk, Muhasebe Hileleri ve Örnekleri", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, Ocak 2014, s.171.

⁸⁵ ACFE, **a.g.e.**, s.12.

⁸⁶ Burcu Gediz Oral, "Yolsuzlukla Uluslararası Alanda Mücadele ve Türkiye'de Yolsuzlukla Mücadelenin Kurumsal Yapısı", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Yıl 2011, Cilt 30, Sayı 1, Ocak 2011, s.167.

puanlama ile belirlenmekte olup 0, yüksek yolsuzluk algısını (highly corrupt), 100 ise yolsuzluk olmadığı algısını (very clean) temsil etmektedir. 2018 sonuçlarına göre Türkiye 180 ülke arasında 41 puan ile 78. sıradadır ve 2017 için 40 puan ile 81. sırada yer almaktadır.⁸⁷

Yolsuzluk, ACFE'nin Hile Ağacı'nda göre dört kategoride değerlendirilmektedir: 1) Rüşvet 2) Karşı Tarafa Rüşvet Vermesi İçin Baskı Yapılması 3) Bağış ve Hediye 4) Çıkarların Çatışması

Rüşvet

Rüşvet, Arapça kökenli bir sözcük olup "Yaptırılmak istenen bir işte yasadışı kolaylık ve çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar" şeklinde tanımlanmıştır.⁸⁸ Rüşvet; etik ve yasal olmayan bir eylem olup, parasal değeri olan herhangi bir şeyin bir eyleme, karara ya da işleme etki etmesi için teklif edilmesi, verilmesi ve alınması olarak ifade edilebilir. Rüşvet, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 252. maddesinde bir kamu görevlisinin görevini yerine getirmesi ile ilgili bir işi yapması ya da yapmaması için başka bir kamu görevlisine ya da kamu görevlisi olmayan bir kişiye fayda sağlamak olarak tanımlanmaktadır.

Pek çok mesleki hile ticari rüşvet içermekte olup⁸⁹ ise, ticari rüşvetin tanımı Türk Ceza Kanunu'nda belirtilen tanıma benzer bir tanıma sahiptir. Ancak fark, sektörün kamu yerine özel sektör olması ve etkilenmesi istenen ticari işe yönelik kararlardır.

ACFE'nin Hile Ağacı'nda rüşvet; yasal olmayan komisyon ödemeleri (komisyon hileleri) ve ihaleye fesat karıştırma olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Komisyon hileleri; satıcının, satın alan şirket çalışanına yaptığı gizli ödemeler olarak tanımlanabilir.⁹⁰ Varlıkların kötüye kullanılma yöntemlerinden biri olan fatura hilelerine benzeyen komisyon hileleri, karşılıklı işlenen yani anlaşmaya dayalı bir hile olması sebebiyle rüşvet altında değerlendirilmektedir. Genellikle satıcı, satın alan firmaya hileli bir fatura gönderir ve satıcının anlaştığı satın alan firmada çalışan kişi

⁸⁷(Çevrimiçi), <https://www.transparency.org/cpi2018>, 29.10.2019.

⁸⁸(Çevrimiçi), <https://sozluk.gov.tr/>, 30.10.2019.

⁸⁹ Albrecht v.d., a.g.e., s.516.

⁹⁰ A.e., s.516.

bu faturanın ödenmesini sağlar. Satıcı firma bu yardımı karşılığında anlaştığı çalışana yapılan ödemeden pay verir ve bu komisyon hilesi olarak adlandırılır. Komisyon hilesi bazen fatura olmaksızın da gerçekleştirilebilmektedir. Bu, satıcının satın alan firmadan ek iş alabilmek için satın alan firma çalışanına işverenin haberi olmaksızın ödeme yapması şeklinde mümkün olabilmektedir. Bu hile genellikle satın alma organizasyonunda yetkisi olanlar tarafından gerçekleştirilebilmektedir.

İhaleye fesat karıştırmak ise, ihaleye katılanlardan birinin rekabette rakibinin önüne geçebilmek yani kazanan olabilmek için ihaleyi düzenleyen tarafından fayda sağlanması olarak tanımlanabilir. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 235. maddesinde hangi durumlarda ihaleye fesat karıştırmamanın suçunun geçerli olacağı ve cezaları belirtilmiştir.

Karşı Tarafa Rüşvet Vermesi için Baskı Yapılması

Hukuki ismi "İrtikap" olan bu eylem de rüşvete çok benzemekle birlikte anlaşma yerine baskı unsuru içerdiğinden daha farklı bir anlam kazanmaktadır. İrtikap, satın alan firmanın çalışanın satıcıdan, verilecek kararın satıcı lehine olması için, satıcıyı ödeme yapmaya zorlaması olarak tanımlanabilir. Kısacası rüşvet ile irtikap arasındaki temel fark, rüşvetteki gibi rızaya dayalı bir durum yerine zorlama olmasıdır. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 250. maddesinde irtikap suçunu işleyen kişi, görevinin sağladığı gücü kötüye kullanmak suretiyle kendisine ve başkasına fayda sağlayabilmek için bir başka kişiyi zorlayan olarak tanımlanmıştır. Bu maddede irtikap kavramı ile beraber zorlama hali de tanımlanmış olup bu suçun cezaları da açıklanmıştır.

İrtikapı bir örnek ile açıklamak gerekirse; kamu hizmeti sunan bir şirkette çalışan fabrika müdürü bir yandan burada çalışmaya devam ederken bir yandan da kendi şirketini kurmuştur. Fabrika müdürü kamu hizmeti sunan şirket ile çalışmak isteyen satıcıları kendi şirketine iş vermeye zorlamış ve bunu yapmamaları karşılığında kamu hizmeti şirketiyle olan işlerini kaybedeceklerini belirterek satıcıları tehdit etmiştir.⁹¹

⁹¹ Wells, **a.g.e.**, s.269.

Bağış ve Hediyeler

Bağış ve hediyelerin verilış amacı bir iş kararını etkilemek değildir.⁹² Bir anlaşma sağlandıktan ya da bir iş tamamlandıktan sonra bundan lehine fayda sağlamış olan taraf, karşı tarafa hediye sunabilmektedir. Bağış ve hediye verilmesinin rüşvetten farkı, ilgili tarafa fayda sağlanmasının işin tamamlanmasından sonra gerçekleşmesidir. Ancak hediyeği kabul edenin daha sonrasında kararlarını hediyeği veren kişi ya da kuruluşun lehine verebilme ihtimalinden dolayı özellikle büyük ölçekli ve global firmalar uyum ve etik yönetmeliklerinde hediye verme ve kabul etme konularına yer vermektedirler.

Çıkarların Çatışması

Çıkarların çatışması; bir çalışanın, yöneticinin ya da üst düzey yöneticinin çalıştığı organizasyonun çıkarlarına aykırı olan gizli bir kişisel çıkarı olması anlamına gelmektedir. ACFE'nin 2015 yılında gerçekleştirdiği Global Hile Anketi'nde karşılaşılan yolsuzluk vakalarının %57'sini çıkarların çatışması oluşturmaktadır.⁹³

Herhangi bir rüşvet olayı çıkarların çatışması olarak değerlendirilebilir ancak rüşvet ve çıkarların çatışması arasındaki fark, hile yapanı yönlendiren güdüdür. Örneğin bir çalışan hileli bir faturayı satıcının fayda olarak sunduğu komisyonu alabilmek için onaylayabilir, ancak bir çalışan kendi sahip olduğu şirketin kestiği faturayı onaylarsa ve çalışanın bu şirketin ortağı olduğu bilgisi gizli ise burada çıkarların çatışması söz konusudur.⁹⁴ ACFE, çıkarların çatışmasını satın alma ve satış başlıkları altında sınıflandırmıştır. Satın alan firmanın bir çalışanın, ya da çalışanın akrabasının veya arkadaşının satıcı firmada gizli bir ortaklığının bulunması satın almadan doğan bir çıkar çatışmasını temsil etmektedir. Satış tarafında en çok görülen çıkar çatışması ise çalışanın gizli çıkarının olduğu başka bir şirkete malı ya da hizmeti ederinden daha az bir fiyat ile satmasıdır. Bu çıkar çatışmasının sonucunda işveren şirketin cirosunda ve karında azalma meydana gelecektir.

⁹² A.e., s.269.

⁹³ A.e., s.255.

⁹⁴ A.e., s.283.

1.2.5.3. Hileli Finansal Raporlama

Hileli Finansal Raporlama, AICPA tarafından yayınlanan denetim standartlarından Statement on Auditing Standards (SAS) 99'da şu şekilde tanımlanmıştır:⁹⁵

Hileli finansal raporlama, finansal tablo kullanıcılarını aldatmak için tasarlanmış etkileri finansal tablolarda sunulmayan ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'ne (GAAP) uygunluk teşkil etmeyen kasıtlı olarak yanıltıcı beyanda bulunulması ve finansal tablo sunumunda yer alması gereken tutarların ya da açıklamaların bilinçli bir şekilde ihmal edilmesi yollarıyla finansal tablolarda tahrifat yaratmaktır.

Hileli finansal raporlama aşağıdaki şekillerde gerçekleştirilmektedir:⁹⁶

- Finansal tablolara baz teşkil eden muhasebe kayıtlarının ya da destekleyici dokümanların tahrif edilmesi ya da bunlar üzerinde değişiklikler yapılması
- Finansal tablolarda yer alan olayların, işlemlerin ya da diğer önemli bilgilerin yanlış beyan edilmesi ya da kasıtlı olarak söz konusu olayların, bilgilerin ve işlemlerin finansal tablolara dahil edilmemesi
- Finansal tablolara ilişkin tutarlara, sınıflandırmaya, sunuma ve açıklamalara yönelik muhasebe ilkelerinin bilinçli bir şekilde yanlış uygulanması

ACFE'nin hazırladığı 2018 Report to Nations çalışmasında hileli finansal raporlama vakaları toplam vakaların yüzde %10'unu oluştursa da ortalama 800.000 USD değerinde kayıpla en çok kayba sebebiyet veren hile türü olduğu gözlenmektedir.⁹⁷

Hileli finansal raporlamanın engellenebilmesi için hileli finansal raporlamanın gerçekleştirilme sürecini incelemek gerekir. Bunun için süreci; hileli finansal raporlamayı kim, neden ve nasıl yapar sorularını sorarak incelemek sürecin anlaşılması ve hileli finansal raporlamanın önlenmesi yönünden fayda sağlar.

⁹⁵(Çevrimiçi)

<https://www.aicpa.org/Research/Standards/AuditAttest/DownloadableDocuments/AU-00316.pdf>, 27.12.2019.

⁹⁶ A.e.

⁹⁷ ACFE, a.g.e., s.4.

Treadway Komisyonunu Destekleyen Kuruluşlar Komitesi'nin (COSO) 1998-2007 arasında Amerika'da gerçekleşen 347 vaka üzerinden yaptığı araştırma ve araştırma sonucunda yayınladığı rapora göre hileli finansal raporlama eyleminde bulunanların %89'unu CEO ve CFO'lar oluşturmaktadır.⁹⁸ Diğer bir deyişle, bu araştırmanın sonucu hileli finansal raporlama eylemlerinin çoğunlukla üst yönetim tarafından gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. Üst yönetime ek olarak orta ve daha alt kademede çalışanlar da hileli finansal raporlamaya iştirak etmektedir.

Üst yönetimi hileyi gerçekleştirmekte motive eden faktörler şu şekilde özetlenebilir:

- 1) Firmanın kötüleşen finansal durumunu gizlemek
- 2) Firma içinde belirlenen finansal hedeflerin karşılanabildiğini göstermek ve başarılı performans karşılığı daha çok kazanç elde etmek
- 3) Hisse fiyatını arttırmak
- 4) Kişisel statüyü korumak (firmanın finansal performansına yönelik başarısız strateji yürüttüğünü kabul etmemek)⁹⁹

Orta ve daha alt kademede çalışanlar ise daha fazla kazanç (bonus, maaş vb.) elde etmek ya da zayıf performanslarını gizlemek amacıyla finansal tablolarda tahrifat yaratabilmektedirler.¹⁰⁰

1.3. Hileli Finansal Raporlamanın Türleri

Hileli finansal raporlamanın türleri ve nasıl gerçekleştirildiği aşağıdaki ACFE'nin oluşturduğu Hile Ağacı'ndaki sınıflamaya göre anlatılacaktır.¹⁰¹

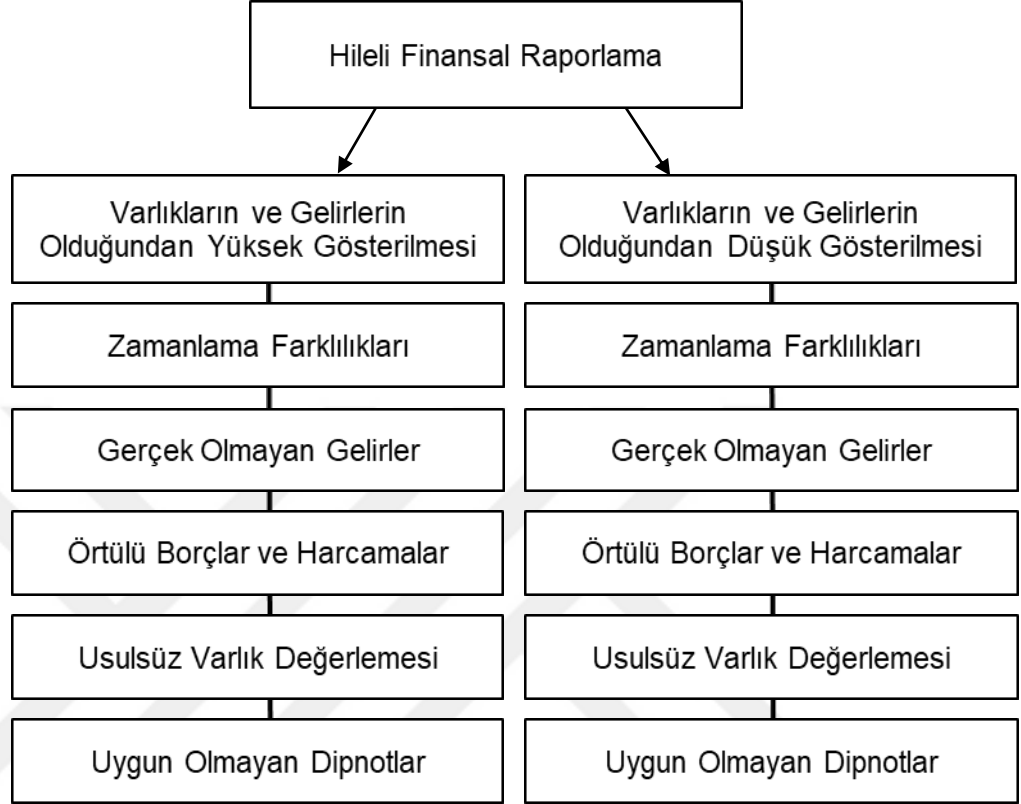
⁹⁸ COSO Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission Fraudulent Financial Reporting 1998-2007 (Çevrimiçi) <https://www.coso.org/Documents/COSO-Fraud-Study-2010-001.pdf>, 06.01.2020.

⁹⁹ Wells, **a.g.e.**, s.300.

¹⁰⁰ **A.e.**, s.301.

¹⁰¹ ACFE, **Fraud Tree**, (Çevrimiçi) acfe.com/fraud-tree.aspx, 20.10.2019.

Şekil 1.4. Hile Ağacı-Hileli Finansal Raporlama

Kaynak: ACFE, **Fraud Tree**, (Çevrimiçi) acfe.com/fraud-tree.aspx, 20.10.2019.

1.3.1. Zamanlama Farklılıkları

Zamanlama farklılıkları; gelirlerin veya giderlerin doğru olmayan döneme kaydedilmesi sonucu doğan bir hileli finansal raporlama türüdür. Bir diğer deyişle bu, gelirlerin ya da giderlerin hasılatın olduğundan az ya da fazla gösterilmesi arzusuna göre bir dönemden diğerine değiştirilmesi şeklinde yapılmaktadır.¹⁰² COSO'nun yaptığı hile çalışmasında incelenen 347 vakada hilelerin %35'inin gelirlerin zamanından önce kaydedilmesi yoluyla gerçekleştiği belirtilmiştir.¹⁰³

Gelirlerin ve Giderlerin Eşleşmesi (Matching Principle): Gelirlerin ve giderlerin eşleşmesi muhasebenin temel kavramlarından olan dönemsellik ilkesinden doğmuştur. Bir ürünün satış işlemi iki yönlüdür: 1) gelir yönü; gerçekleşen gelirin dağıtılmayan kazançlardaki artışını ifade etmekte olup 2) gider yönü; o

¹⁰² Wells, **a.g.e.**, s.335.

¹⁰³ COSO, **a.g.e.**, s.17.

ürünün üretilmesi için gereken varlığın elden çıkması yani dağıtılmayan kazançlardaki azalış anlamına gelmektedir. Bu satış işleminin net etkisini doğru ölçebilmek için satış işleminin her iki açıdan da aynı muhasebe döneminde yer alması yani gelirin ve giderin aynı döneme kaydedilmesi gerekmektedir.¹⁰⁴

Diğer bir deyişle, gelirlerin ve/veya giderlerin gerçekleşmedikleri dönemde kaydedilmesi muhasebenin dönemsellik ilkesine aykırıdır. Bir sonraki döneme ilişkin bir gelirin erken kaydedilmesi sadece o dönemin satışlarını olduğundan yüksek göstermekle değil, bir sonraki dönemin satışlarını da olduğundan düşük göstermekle sonuçlanır. Aynı durum gider tarafında da gerçekleşebilir. Bu dönem katlanılan giderler bu döneme ait değil bir sonraki döneme aitmiş gibi kaydedilerek mevcut dönemin karı olduğundan fazla bir sonraki dönemin karı ise olması gerekenden daha az görünecektir.

Örneğin, 2021 yılı Ocak ayında başlamak üzere imzalanmış 500.000 TL değerindeki A projesine ilişkin gelir kaydı 2020 yılının satışlarını olduğundan yüksek göstermek amacıyla 2020 Aralık ayında gerçekleştirilmiş olsun. A projesi 2021 Ocak ayında başladı ve ay sonunda tamamlandı. A projesinin maliyeti 350.000 TL değerinde gerçekleşti ve bu tutar Satışların Maliyeti hesabına 31.01.2021’de kaydedilmiş olsun.

Bu durumda satış işleminin net etkisi (yani brüt kar ve net kar) 2020 yılı için olması gerekenden 500.000 TL fazla, 2021 yılı için de olması gerekenden 350.000 TL daha az olarak gerçekleşir.

Gelirin Zamanından Önce Tanınması (Premature Revenue Recognition):

Gelir sadece kazanıldığı zaman tanınmalıdır yani gerçekleşmiş ya da gerçekleşebilir gelir mutlaka kazanılmış olmalıdır.¹⁰⁵ Finansal Muhasebe Standartları Kurulu’nun (FASB) yayınladığı Finansal Muhasebe Kavramları Bildirimi No.5 İşletmelerin Finansal Tablolarında Gelirin Tanınması ve Ölçülmesi maddesinde (Statement of Financial Accounting Concepts CON:5 Recognition and Measurement in Financial

¹⁰⁴ Robert N. Anthony, David F. Hawkins., Kenneth A. Merchant, **Accounting: Text and Cases**, Eleventh Edition, Mc Graw Hill, 2003, s.56.

¹⁰⁵ Joanne M. Flood, **Wiley GAAP Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles**, Wiley, 2019, s.602.

Statement of Business Enterprises) gelirin gerçekleşmesi ve kazanılması süreci mutlaka ürünün üretilmesi ve teslimini, servisin sunulmasını içermektedir. ABD Menkul Değerler Komisyonu SEC, Personel Muhasebe Bülteni'nin 101.maddesinde (Staff Accounting Bulletin - SAB 101) gelirin gerçekleşmiş ya da gerçekleşebilir olması için şu dört kriterin birlikte karşılanması gerektiğini belirtir:¹⁰⁶

- 1- Anlaşma yapıldığını ikna eden bir kanıtın varlığı olmalı.
- 2- Teslimat gerçekleşmiş ve hizmetler sunulmuş olmalı.
- 3- Satıcının alıcıya sunduğu fiyat sabit ya da belirlenebilir olmalı.
- 4- Tahsil etme kabiliyeti makul ölçüde güvence altına alınmış olmalı.

Bu kategoriye giren yöntemler şöyledir:

- 1) Geçmiş dönemin muhasebe kayıtlarının açık tutulması (Çeyrek bazlı ya da yıllık): Bir sonraki döneme ait bir satış işleminin önceki dönemde gerçekleşmiş gibi bu döneme kaydedilmesidir. Kayıtların otomatik olarak gerçekleştirildiği bir ortamda yanlış bir tarih girilerek ya da bilgisayarın tarih yaratabilme fonksiyonunun geçersiz kılınarak ya da programa müdahale edilerek geçmiş döneme muhasebe kaydı yapılabilir.¹⁰⁷
- 2) Nakliyenin, satış işleminin tamamen bitirilmenden yapılması: Satıcı müşteri ile anlaşmanın son aşamalarına gelmiş olup muhasebe döneminin sonu yaklaştığı için bir an önce anlaşmayı tamamlamak isteyebilir ve anlaşma henüz tamamlanmadan sevkiyat birimi muhasebe döneminin son günlerinde sevkiyatı gerçekleştirerek anlaşmanın henüz yapılmadığı döneme satışı gelir olarak kaydedebilir.
- 3) Faturala ve tut yöntemi (Bill and Hold Scheme): En sık görülen gelirin zamanından önce tanındığı işlem olup genellikle şirketlerin gelirlerini olduğundan fazla göstermek ve analistlerin beklentilerini karşılamak amaçlı özellikle çeyrek gelirleri için uyguladığı bir hiledir.¹⁰⁸ Faturala ve tut anlaşmasında müşteri sözleşmeyi imzalayarak ürünleri almayı kabul eder ancak satıcı ürünleri müşteri sevkiyat için talepte bulunana kadar elinde tutar. Satıcının yaptığı işlem gelirin gerçekleşmesi ve kazanılması kriterlerini

¹⁰⁶ SAB 101, (Çevrimiçi), <https://www.sec.gov/interps/account/sab101.htm>, 18.01.2020.

¹⁰⁷ Gerard M. Zeck,, **Financial Statement Fraud Strategies for Detection and Investigation**, 2013, s.10.

¹⁰⁸ Rezaee, **a.g.e.**, s.93.

içerdiğinden Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GAAP) ile uyumludur ancak gelir, satışın gerçekleştiği zaman yani çoğunlukla ürünün ve hizmetin müşteri tarafından teslim alındığı zaman tanınır.¹⁰⁹ Faturala ve tut yöntemi, GAAP ihlaline yol açmasa bile şirketlerin bu yöntemle kazançlarını adil ve yasal olmayan bir şekilde yönetmekte kullanmaları sebebiyle hileli finansal raporlama ile sonuçlanabilir.¹¹⁰

- 4) Uzun dönemli anlaşmalar: İnşaat projeleri gibi uzun dönemli anlaşmalar tamamlanma yüzdesi yöntemi kullanılarak muhasebeleştirilir. Bu yöntemde proje ile ilişkilendirilen toplam gelir ile tahmini tamamlanma yüzdesi çarpılarak o döneme ait olan gelir hesaplanır.¹¹¹ Tahmini tamamlanma yüzdesi, o tarihe kadar katlanılmış maliyetlerin projenin tahmini toplam maliyetine bölünerek hesaplanır.¹¹² Projenin tamamlanması için katlanması gereken kalan tahmini maliyet kasıtlı olarak olması gerekenden daha düşük değerde hesaplandığında daha yüksek bir tamamlanma yüzdesi elde edilmiş olur ki bu da toplam gelir ile çarpıldığında elde edilen gelir olması gerekenden daha yüksek bir gelire ve kara işaret eder. Gelirlerin olduğundan yüksek gösterilmesi daha sık görülen bir durum olabileceği gibi maliyetlerin olduğundan daha yüksek gösterilmesinin amaçlandığı durumlar da söz konusu olabilir. O güne kadar katlanılan maliyet daha yüksek gösterilerek ilişkili taraflara proje giderleri olarak yapılan ödemelerin gizlenmesi ya da paravan şirketler yaratılıp taşıeron şirketler gibi gösterilerek ödemelerin bu şirketlere yapılması amaçlanabilir.¹¹³
- 5) Kanal doldurma (Channel Stuffing, Trade Loading): Alıcıya (distribütöre) olması gerekenden daha fazla miktarlarla satışın yapılmasını ifade eder. Burada distribütörün motivasyonu aldığı ürünü yüksek miktarda aldığı için indirimli ya da daha uzun vadede almasıdır. Bu yöntem genellikle kar marjı yüksek olan ilaç, tütün, tüketim ürünleri sektörleri tarafından kısa vadeli gelirleri olduğundan yüksek göstermek için tercih edilebilmektedir.¹¹⁴ Bu yöntemle mevcut dönemin satışları, alacakları ve alacaklar ile bağlantılı olarak dönen varlıkları şişirilmiştir olmaktadır. Burada üç türlü risk

¹⁰⁹ A.e., s.94.

¹¹⁰ A.e., s.94.

¹¹¹ Zack, a.g.e., s.13.

¹¹² A.e., s.13.

¹¹³ A.e., s.14.

¹¹⁴ Wells, a.g.e., s.339.

oluşabilmektedir: 1. Bu yöntemle gelecek dönemin gelirinden vazgeçilmiş olmaktadır. 2. Ödeme vadesi uzadıkça tahsil kabiliyeti ile ilgili sorun olabilir. 3. Alıcıyla yapılan sözleşmede iade hakkı tanınmışsa satışın konsinye satışa dönüşmesi durumu söz konusu olabilir.¹¹⁵

Zamanlama farklılıkları, finansal tabloların manipüle edilmesinin temel yollarından biri olup bazı uyarı işaretleri (kırmızı bayraklar) aracılığıyla tespit edilebilir. Sektördeki diğer firmalara kıyasla brüt kar ve faaliyet kar marjında hızlı ya da ani bir büyüme, sürekli artış trendinde olan gelir söz konusuysa operasyondan sürekli olarak pozitif bir nakit akışı yaratılamıyor olması, yılsonuna ya da çeyrek sonuna doğru gerçekleşen tutarsal anlamda önemli ve beklenmedik satış işlemleri, DSO (Ortalama Tahsilat Süresi) oranında alışılmadık büyüme ve DPO (Ortalama Borç Ödeme Süresi) oranında olağan olmayan bir azalma uyarı sinyalleri olarak algılanmalıdır.

1.3.2. Gerçek Olmayan Gelirler

Gerçek olmayan gelirler, gerçekleşmemiş ürün ya da hizmet satışının kaydedilmesi anlamına gelmektedir. Genellikle gerçek olmayan satışlar sahte ya da hayali müşterilere yapılmaktadır ancak daha nadir de olsa gerçek müşterilere de hayali satışlar yapılabilmektedir. Örneğin, herhangi bir ürün teslimatı yapılmamasına ya da hizmet verilmemesine rağmen gerçek bir müşteriye fatura düzenlenebilir.¹¹⁶ Bu yöntem firmanın satışlarını ve dolayısıyla karını arttırmayı hedefler.

Tarihteki hileli finansal raporlama skandalları incelendiğinde, 2009 yılında gerçekleşen en büyük skandallardan biri olan Satyam Bilgisayar Hizmetleri vakası (Hindistan'ın Enron'u¹¹⁷olarak ifade edilmektedir) hayali gelirler yoluyla gelirleri olduğundan fazla göstermek amaçlı yapılmıştır. Satyam, Hindistan'ın 60 ülkede 52.000 fazla çalışanı olan 2.1 milyar USD değer biçilen bir firması¹¹⁸ olup 2003'ten 2008 yılına kadar yanlış ve şişirilmiş 6600'den fazla fatura yaratmak suretiyle gelirler

¹¹⁵ A.e., s.339.

¹¹⁶ A.e., s.332.

¹¹⁷ Doç.Dr. Utku Altunöz, Pedagog Hasip Altunöz, **Hile Ekonomisi Piyasalarda Yatırımcı Psikolojisi ve Finansal Skandallar**, Seçkin Yayınları, Ankara 2020, s.209.

¹¹⁸ A.e., s.209.

1 milyar USD'dan fazla gösterilmiştir.¹¹⁹ Bazı faturalar yanlış olup gerçek müşterilere kesilmiş olup bazı faturalar da hayali müşteriler için yaratılmıştır.

Buna ek olarak, birtakım şartlar içeren satışların şartlar henüz tamamlanmadan gelir olarak kaydedilmesi de gerçek olmayan satışların bir türüdür. 2015'te gerçekleşen ABD'li ilaç firması Valeant vakası buna bir örnektir. Valeant, ilişkili olduğu özel bir ilaç firması olan Philidor'a stokta tutulmak üzere gönderdiği ilaçları satış işlemi olarak muhasebeleştirmiştir.¹²⁰

Valeant'ın açıklamasına göre gelirin ürünlerin Philidor'a teslim edildiği zamandan ziyade hastalara dağıtıldığı zaman tanınması gerçekleştirilmelidir.¹²¹ Vakanın gerçekleştiği kesin bir biçimde doğrulanamasa da şirketin borsa değeri keskin bir şekilde düşmüş ve günümüze dek toparlanamamıştır.¹²² İlişkili tarafa yapılan satışlar da hileli finansal raporlamanın konusu olabilmektedir. AICPA'nın 2002'de yayınladığı SAS No: 99 standardında hile risk faktörlerine ilişkin bir fırsat faktörü olarak "işin normal akışı içinde olmayan önemli ilişkili taraf işlemlerinin denetlenmemesi" belirtilmiştir.¹²³ "COSO'nun 2010 yılında yaptığı araştırmaya göre hileli finansal raporlamaların %18'i ilişkili taraf işlemlerinin kullanımını gizleme yoluyla yapılmaktadır. Ayrıca hileli finansal raporlama yapan işletmelerin %79'u da ilişkili taraf işlemlerini kullanmaktadır."¹²⁴ Henry v.d. 2007'de yayınladıkları "The Role of Related Party Transactions in Fraudulent Financial Reporting" isimli çalışmada araştırmaya konu 83 vakanın %13'ünde ilişkili taraflara yapılan gerçek dışı satış işlemlerine rastlanmıştır.¹²⁵ Bu vakalardan biri Humatech Inc.'te yaşanmıştır. Firma, CEO ve CFO tarafından gizlice kontrol edilen yabancı bir distribütöre yaptığı satışın gelirini distribütör firmanın ilişkili taraf olduğunu belirtmeden kaydetmiştir. Başka bir

¹¹⁹ Zack, **a.g.e.**, s.34.

¹²⁰ Altunöz, **a.g.e.**, s.171.

¹²¹ (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-valeant-pharms-restatement/valeant-to-restate-results-after-philidor-review-idUSKCN0VW07Y>, 22.01.2020.

¹²² Altunöz, **a.g.e.**, s.171.

¹²³ Doç.Dr. Engin Dinç, Dr. İdris Varıcı, "İlişkili Taraf İşlemlerinin İçeriği ve Hileli Finansal Raporlamaya Etkisi: İMKB'de Faaliyet Gösteren İşletmeler Üzerine Bir Uygulama", **MODAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, 2012, s.76.

¹²⁴ **A.e.**, s.76.

¹²⁵ Elaine Henry v.d., **The Role of Related Party Transactions in Fraudulent Financial Reporting**, 2007, s.38.

vaka olan Softpoint Inc.'de ise şirketin genel müdürünün ve yönetim kurulu başkanının sahibi olduğu 3 şirkete gerçekdışı satış yapılmıştır.¹²⁶

Gerçek olmayan gelir işlemlerini tespit etmeye yönelik uyarı işaretleri (kırmızı bayraklar) şunlar olabilir: Sektördeki diğer firmalara kıyasla satışlarda, brüt kar ve faaliyet kar marjında hızlı ya da ani bir büyüme, sürekli artış trendinde olan gelir söz konusuysen operasyondan sürekli olarak pozitif bir nakit akışı yaratılamıyor olması, ilişkili taraflarla önemli işlemler yapılması, yılsonuna ya da çeyrek sonuna doğru gerçekleşen tutarsal anlamda önemli ve beklenmedik satış işlemleri, varlığı ve ortaklık yapısı bilinmeyen şirketlere önemli tutarlarda satış yapılması.

1.3.3. Örtülü Borçlar ve Harcamalar

Borçları ve harcamaları olduğundan düşük göstermek şirketi olduğundan karlı gösteren bir yöntem olup satışların olduğundan fazla gösterilerek şirketi karlı göstermekten daha kolaydır. Örtülü borçlar ve harcamalar ACFE'nin tanımına göre borçların ya da harcamaların finansal tablolara dahil edilmemesidir.¹²⁷ Bunun nedeni belgelerde ve kayıtlarda yapılan tahrifatın denetimde ortaya çıkması muhtemel iken gizlenen bir işleme dair denetim izi bulunmamasıdır. Borçları ve harcamaları gizlemek şu üç yöntem aracılığıyla yapılır:

1. Borcun/Harcamanın ihmal edilmesi
2. Operasyonel giderin sermaye harcaması olarak kaydedilmesi veya sermaye harcamasının operasyonel gider olarak kaydedilmesi
3. Garantiye ilişkin maliyetlerin ve borçların uygun bir biçimde açıklanması ya da ihmal edilmesi

Borcun/harcamanın ihmal edilmesi yoluyla yapılan hileli finansal raporlamaya Adelphia Communications Corporation'da gerçekleşen olay örnek verilebilir. 2002'de iflas başvurusu aşamasına gelen şirket ABD'nin en büyük kablolu tv ve internet hizmeti veren kuruluşlarından biriydi. SEC'in yayınladığı basın bildirisinde¹²⁸ firmanın kurucusu ve üç oğlu firmanın 2.3 milyar USD değerindeki banka borcunu yıllık ve

¹²⁶ A.e. s.15-16.

¹²⁷ Steven Rollins, Richard Lanza, **Essential Project Investment Governance and Reporting : Preventing Project Fraud and Ensuring Sarbanes-Oxley Compliance**, 2004, s.82.

¹²⁸ (Çevrimiçi), <https://www.sec.gov/news/press/2002-110.htm>, 24.01.2020.

eyrek dönem konsolide finansal raporlarında kasıtlı olarak göstermemiş, bu borç, firmanın yine firma sahibi tarafından kontrol edilen konsolide olmayan firmaların finansal tablolarında gösterilmiştir. Firma bu işlemi desteklemek için bu borcun aslında ödendiğine dair sahte belgeler yaratmıştır. Ayrıca raporun ilgili notunda ödemesi henüz tamamlanmamış banka kredisi bilgisi gerçek olmadığından firma rapor notu aracılığıyla yanıltıcı bir beyanda bulunmuştur.

Sermaye harcamaları şirkete bir yıldan uzun bir dönemde fayda getiren giderlerdir. Üretim yapan bir şirketin makine alması sermaye giderine örnek verilebilir. Gelir ilişkili giderler ise mevcut yani bir yıl içerisinde şirkete yarar sağlayan giderler olup çalışanlara ödenen maaşlar bu tip giderlere örnektir.

Hileli finansal raporlama aslında gelir ilişkili bir giderin aktifleştirilmesi ya da aslında sermaye harcaması olarak kaydedilmesi gereken bir işlemin gelir ilişkili bir gider olarak kaydedilmesi şeklinde yapılabilmektedir. 2002’de gerçekleşen önemli hileli finansal raporlama skandallarından biri olan WorldCom’da (ABD’nin dev telekomünikasyon şirketi) firma operasyonel giderlerini sermaye gideri olarak göstererek bu işlemlle karını 3.8 milyar dolar daha yüksek göstermiştir.¹²⁹ Karı olduğundan yüksek gidermeyi hedeflemenin tam tersine daha düşük vergi ödemek için sermaye giderleri operasyonel giderler olarak gösterilebilmektedir.

şirketler sattıkları ürün için garanti sunuyorsa bu ürün için garanti karşılığı ayırmak zorundadır. Muhasebe kuralları ürün satıldığı zaman şirketin gelecek döneme ilişkin garanti giderini yükümlülük olarak kaydetmesi gerektiğini belirtmekle birlikte yönetim bu gideri uygun ve dikkatli bir biçimde belirlemelidir. Eğer yönetim bu yükümlülüğü olması gerekenden daha az belirlerse kar olduğundan yüksek, olması gerekenden daha fazla belirlerse karı olduğundan daha az açıklanmış olur ya da burada söz konusu karın gelecek dönemler için saklanması da amaçlanmış olabilir.¹³⁰ Bunlara ek olarak, şirketler bilinçli olarak garantiden doğan yükümlülüklerini kaydetmeyerek yani mali tablolarında aıklamayarak bir diğer deyişle ihmal ederek hileli finansal raporlama gerçekleştirebilmektedir.

¹²⁹ Altunöz, **a.g.e.** s.184.

¹³⁰ Howard M. Schilit, Jeremy Perler, **Financial Shenanigans How to Detect Accounting Gimmicks and Fraud in Financial Reports**, Mc Graw Hill, 2010, s.146.

Borçlara ve yükümlülöklere ilişkin uygunsuz işlemleri tespit etmeye yönelik uyarı işaretleri (kırmızı bayraklar) şunlar olabilmektedir¹³¹: Sektördeki diğör firmalara kıyasla gelirin sürekli artış trendinde olmasına rağmen operasyondan sürekli olarak negatif bir nakit akışı yaratılıyor olması, kanıtlarla desteklenmesi güç olan sübjektif değörlendirmeler içeren varlıkların, borçların, gelirlerin ve giderlerin söz konusu olması, önemli tahminlerin ve uygulanacak muhasebe politikalarının finansal olmayan bir yönetim tarafından belirlenmesi, garanti yükümlölükleri ve satış iade oranlarında düşüşlere ya da sektörde belirlenen oranların dışına çıkılmasına izin verilmesi, brüt karda olağandışı artış veya sektör firmalarının brüt kar marjının çok üstünde kar marjı söz konusu olması.

1.3.4. Usulsüz Varlık Değörlemesi

Varlıkların muhasebeleştirilmesinde tahminler önemli rol oynamaktadır. Bir varlığın net defter değörlerinin belirlenmesi, alacakların tahsili şüpheli kısmının belirlenmesi ya da modası geçmiş stokların ya da stok fazlasının belirlenmesi tahminlere dayanmaktadır. Bu tahminlerin manipölle edilmesi hileli finansal raporlamaya sebebiyet vermektedir. Varlıkların değörlemesinde yapılan usulsüzlükler dört kategoride incelenebilir:

- 1- Stok değörleme
- 2- Ticari Alacaklar
- 3- Maddi Duran Varlıklar
- 4- Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Stok değörleme

Stoklar, maliyet değörleri ile net gerçökleşebilir değörlerin düşük olanı üzerinden ölçölür.¹³² Net gerçökleşebilir değörleri, bir işletmenin, olağan işletme faaliyetleri kapsamında stokun satışından elde etmeyi beklediğı net tutarı ifade eder.¹³³

Stok maliyeti, stokun zarar görmesi ya da kullanılamaz hale gelmesi ya da satış fiyatının düşmesi sonucu geri kazanılamayabilir ve bu durumda stokun maliyeti

¹³¹ Wells, **a.g.e.** s.344.

¹³² TMS 2 md.9, (Çevrimiçi), https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2_Stoklar.pdf, 27.01.2020.

¹³³ **A.e.**

geri kazanılabilir değerinden daha yüksek bir değerde kalabilir.¹³⁴ Bu durumda stok değer düşüklüğü karşılığı ayrılmalıdır.

Stoklarla ilgili stok değer düşüklüğünün kasıtlı olarak yanlış hesaplanması, fiziki stok sayımının manipüle edilmesi ve hayali stoklarla stokları şişirme gibi yöntemlerle hileli işlemler gerçekleştirilebilmektedir.

2004 yılında SEC medikal tanı ve görüntüleme sistemi üreticisi ve sağlayıcısı olan Fischer Imaging Corporation'ı eskimiş olan stokunu olduğundan fazla değerde değerlemekle suçlamıştır. Buna ek olarak firmanın müşterileri tarafından iade edilen hatalı parçaları da olduğundan yüksek bir değerde değerleyerek stoklarını şişirdiği iddia edilmiştir. Sonuç olarak firma bazı hammaddelerini ikişer kez saymak sebebiyle cezalandırılmıştır.¹³⁵ Bir başka vakada ise usulsüzlük stok değer düşüklüğü kurallarının uygun olmayan bir biçimde uygulanması sonucu yaşanmıştır.

SEC'in şikayetine göre, hassas havacılık ürünleri üreten ve satan Aerosonic stok değer düşüklüğü kurallarını ürünlerinin hiçbir zaman eskimeyeceği ve satışları yavaş giden tüm ürünlerin önünde sonunda satılacağı yönünde uygulamış ve yeterli stok değer düşüklüğü karşılığı ayırmamıştır. Sadece bir yılda ayrılması gereken karşılık 3-4 milyon USD iken firma 3 yılda toplam 500 bin USD karşılık ayırmıştır.¹³⁶

Ticari Alacaklar

Ticari Alacaklar, toplam alacaklardan gerçekleşmesi beklenmeyen alacakların düşülmesi sonucu ulaşılan net ticari alacaklar olarak kayıtlarda ve bilançoda yer almalıdır. Sahte ticari alacak yaratılması ve şüpheli alacak karşılığı ayrılmasında usulsüzlük yapılması ticari alacaklara ilişkin hileli işlemlerdir.

Sahte alacaklar satış hedeflerinin tutturulamaması sonucunda yönetimin başvurduğu bir hile yöntemi olup sahte alacak kaydedilmesine paralel olarak sahte gelir kaydı yapılmaktadır.¹³⁷ Bu işleme yönelik tipik bir muhasebe kaydı şu şekilde

¹³⁴ TMS 2 md.28, (Çevrimiçi), (https://www.verginet.net/dtt/1/TMS2Stoklar_3911.aspx, 27.01.2020.

¹³⁵ Zack, **a.g.e.**, s.87.

¹³⁶ **A.e.**, s.88.

¹³⁷ Wells, **a.g.e.**, s.349.

olmaktadır¹³⁸: Sahte ticari alacak, Ticari Alacaklar hesabına borç kaydedilerek ticari alacaklar hesabını arttırır, paralelinde sahte satış işlemi Satışlar hesabına alacak kaydedilerek aynı şekilde satışlar arttırılır. Hileyi yapan kişiler denetçilere yanlış doğrulama adresi verirler, yani telefon, email adresi gerçek bir müşteriye ait olmayıp kendilerinin kontrolünde olan sahte bir müşteriye aittir. Bu yöntemin izlenmesi ile yapılan hile gizlenmiş olur.¹³⁹

İşletme yönetimi ticari alacakların tahsil edilemeyecek kısmına yönelik doğru bir tahmin oluşturmalı ve bu tahminin kayıtlarda doğru bir şekilde yer almasından sorumludur. İşletme yönetimince alacağın tahsil edilmesi mümkün görünmediğine karar verildiğinde alacak şu şekilde kayıtlarda yer almalıdır: Şüpheli hale gelen ticari alacak, Ticari Alacaklar hesabına alacak kaydedilerek hesabın bakiyesi azaltılır ve Şüpheli Alacaklar hesabına borç kaydedilir bir diğer deyişle şüpheli alacak bakiyesi arttırılmış olur. Söz konusu alacağa karşılık ayrılması ise Şüpheli Alacaklar Karşılığı hesabına alacak, Karşılık Giderleri hesabına borç kaydedilerek tahsilatı gerçekleştirilemeyecek olan satış ilgili dönemin gelir tablosuna gider olarak yansıtılmış olmaktadır. Bir diğer deyişle, tahsili mümkün görünmeyen alacak için karşılık ayrılmaması net karın olması gerekenden fazla gösterilmesine sebep olur.

Maddi Duran Varlıklar

Maddi duran varlıklarda yapılan şu usulsüzlükler aracılığıyla hileli finansal raporlama yapılmaktadır:

- 1- Varlıkların piyasa değerinin olduğundan yüksek gösterilmesi
- 2- Varlıkların değerinin amortisman aracılığıyla olduğundan düşük ya da yüksek gösterilmesi
- 3- Varlıkların yanlış sınıflandırılması

TMS 16 Maddi Duran Varlıklar standardının 15. Maddesinde maddi duran varlıkların maliyet bedeli ile ölçülmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁴⁰ Maddi duran varlıklarla ilgili hileli finansal raporlama vakaları maddi duran varlıkların piyasa değerinden daha yüksek bir değerle raporlanmasını içermektedir.

¹³⁸ A.e., s.349.

¹³⁹ A.e., s.349.

¹⁴⁰ TMS 16, 15.md., (Çevrimiçi),

<https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2011Seti/TMS16.pdf>, 27.01.2020.

Amortisman, ekonomik varlıkların faydalı ömürleri çerçevesinde giderleştirilmesidir. Amortisman yoluyla varlıkların değeri olduğundan yüksek ya da düşük gösterilebilmektedir. Olduğundan yüksek ayrılan amortisman daha yüksek amortisman gideri anlamına geleceği için dönem karı olması gerekenden düşük raporlanacak olup, olması gerekenden yüksek kar göstermek amaçlanıyorsa olduğundan daha az amortisman gideri ayrılarak amortisman hesapları ve kar hileli raporlanmış olacaktır. Türkiye’de Vergi Usul Kanunu’nun (VUK) 315.maddesinde mükelleflerin 01.01.2004’ten itibaren amortismanına tabi ekonomik varlıklarını Maliye Bakanlığı’nın tespit ve ilan edeceği oranlar üzerinden itfa edeceği belirtilmiştir.¹⁴¹

VUK’ta amortisman oranları ile ilgili kısıtlamalara ek olarak, amortisman ayırma yöntemi ile ilgili de kısıtlamalar yer almaktadır. 320. maddede işletmenin normal amortisman ve azalan bakiyeler yönteminden yalnızca birisini uygulayabileceği, normal amortismandan azalan bakiyeler yöntemine geçilemeyeceği ve azalan bakiyeler yönteminden normal yönteme geçişin mümkün olduğu ancak geçişin nedeninin beyannamede ve bilançoda belirtilmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁴²

Maddi duran varlıkların dönen varlıklar olarak sınıflandırılmasıyla hile yapılabilir. Burada amaçlanan, maddi duran varlık olması gereken bir varlığın dönen varlıklarda gösterilerek dönen varlıkları olduğundan daha yüksek göstermek ve net işletme sermayesi oranını daha yüksek göstererek kredi taahhütlerini yerine getirmek ya da yüksek kredibilite sağlayabilmek hedefiyle bankalara kısa vadeli varlıkların kısa vadeli borçları karşılama performansını bilançoda olduğundan daha iyi göstermektir. Bu işlem bilanço makyajlama olarak da isimlendirilmektedir.

Usulsüz varlık değerlendirme işlemlerini tespit etmeye yönelik uyarı işaretleri (kırmızı bayraklar) şunlar olabilmektedir¹⁴³: Sektördeki diğer firmalara kıyasla gelirin sürekli artış trendinde olmasına rağmen operasyondan sürekli olarak negatif bir nakit akışı yaratılıyor olması, kanıtlarla desteklenmesi güç olan subjektif değerlendirmeler içeren varlıkların, borçların, gelirlerin ve giderlerin söz konusu

¹⁴¹ VUK 315.md. (Çevrimiçi), <https://www.gib.gov.tr/node/82326/pdf>, 27.01.2020.

¹⁴² VUK 320.md. (Çevrimiçi), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.pdf>, 27.01.2020.

¹⁴³ Wells, **a.g.e.** s.352.

olması, önemli tahminlerin ve uygulanacak muhasebe politikalarının finansal olmayan bir yönetim tarafından belirlenmesi, brüt karda olağandışı artış veya sektör firmalarının brüt kar marjının çok üstünde kar marjı söz konusu olması, maddi duran varlıklar ve amortisman arasında olağandışı bir ilişki, satışlarda, kapasitede ve verimlilikte büyüme ile sonuçlanmayan maddi duran varlık alımı, sektör firmalarına kıyasla şüpheli alacak karşılığı, stok değer düşüklüğü karşılığı gibi oranlarda azalma ya da sektörün dışına çıkma, DSO ve DPO oranlarında beklenmedik büyüme.

Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Varlıklarda değer düşüş karşılığı TMS 36 standardına açıklanmıştır. Bu standardın amacı varlıkların geri kazanılabilir tutarından daha yüksek bir değerde izlenmemesinin sağlanmasıdır.¹⁴⁴ Bu standardın kapsamında değer düşüklüğü karşılığı işlemleri Şerefiye, Maddi Duran Varlıklar ve Maddi Olmayan Duran Varlıklar için uygulanmalıdır. Her bir raporlama tarihi itibarıyla, işletme, bir varlığın değer düşüklüğüne uğramış olabileceğini gösteren herhangi bir belirtinin bulunup, bulunmadığını görmek için söz konusu varlığı teste tabi tutmalıdır.¹⁴⁵ Değer düşüklüğü testi sınırsız faydalı ömrü olan maddi olmayan duran varlıklar, henüz kullanıma hazır olmayan maddi olmayan duran varlıklar ve şerefiye için her yıl yapılmalıdır. Bu test sonucu tespit edilen değer düşüklüğü finansal tablolarda raporlanmalıdır. Buradaki hileli finansal raporlama riski söz konusu değer düşüş karşılığının kayıtlarda ve raporlarda ihmal edilmesidir.

1.3.5. Uygun Olmayan Açıklamalar

İşletme yönetimi, finansal tablo kullanıcılarına tüm önemli olayları ve işlemleri finansal tablolarının dipnotlarında uygun bir biçimde açıklamakla yükümlüdür. Dipnot açıklamaları finansal tabloların kalitesini gösteren önemli unsurlardır.¹⁴⁶ Yönetim, finansal tablolarda beyan edilmesi gereken açıklamaları bilinçli olarak manipüle ederek finansal tablo kullanıcılarına gelişmiş bir finansal performans varmış gibi göstermek isteyebilir. Uygun olmayan dipnotlar şu alanlarla ilgili olabilmektedir:

¹⁴⁴ TMS 36, (Çevrimiçi), <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2016Seti/TMS36.pdf>, 27.01.2020.

¹⁴⁵ A.e.

¹⁴⁶ Rezaee, a.g.e., s.88.

- 1) Borçla ilişkili ihmaller
- 2) Bilanço tarihinden sonra gerçekleşen olaylar
- 3) İlişkili taraf işlemleri
- 4) Muhasebe politikalarında ve tahminlerinde değişiklikler

Borçlara ilişkin ihmallerin başında şarta bağlı olaylar/yükümlülükler gelmektedir. Örneğin, yönetim, işletmeyi ilgilendiren önemli davalar ve bu davalar sonucunda gerçekleşebilecek ödemelere ilişkin bilgileri finansal raporunun dipnotunda açıkça belirtmelidir.¹⁴⁷ Buna ek olarak kredi anlaşmalarıyla ilgili kredinin vadesi, faiz oranı, teminatı ve taahhütleri dipnotlarda açıklanmalıdır. Kredi taahhütleri, krediyi alanın kredinin vadesi boyunca yerine getirmesi gereken taahhütlerdir ki bu taahhütler belli bir seviyede tutulması gereken bir finansal oranı ya da birtakım kısıtlamaları içerebilmektedir.¹⁴⁸ Şarta bağlı yükümlülükler, şirketi gelecekte önemli ölçüde etkileyebilecek düzeydeyse (material) rapor dipnotlarında açıkça belirtilmelidir.

Bilanço tarihinden sonra gerçekleşen olayların finansal tablolarda önemli bir etkisi olma ihtimali olduğundan finansal tablo dipnotlarında açıklanmalıdır. Bilanço tarihinden sonra gerçekleşen dava ya da mevzuat kararları raporlanmış olan varlıkların değerini etkileyebilir. Bundan dolayı yönetim bu kararları finansal tablo dipnotlarında uygun bir biçimde açıklamalıdır.

En sık görülen hileli finansal raporlama türlerinden biri ilişkili taraflarla olan işlemleri açıkça dipnotlarda belirtmemektir. İlişkili taraf işlemleri eksiksiz ve uygun bir biçimde açıklandığı sürece sakıncalı değildir. Ancak işlemler tarafların birbiriyle ilişkisi yokmuş gibi yürütülmezse (arm's length basis)¹⁴⁹ ve şeffaf bir biçimde açıklanmazsa finansal tablo kullanıcıları bundan zarar görebilir. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ No.22'de 22. Kısımda ilişkili taraflar ve ilişkili taraflarla yapılan işlemler ile ilgili bağımsız denetçinin sorumlulukları, uygulanacak bağımsız denetim teknikleri ile ilgili ilkeler ve işletme yönetiminin bu işlemlerle ilgili sorumluluğu ve beyanı belirtilmiştir. Ayrıca TMS 24'te

¹⁴⁷ Arş.Gör.Dr.Nermin Çıtak, "Yaratıcı Muhasebe Hileli Finansal Raporlama mıdır?", **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 91, 2009, s.99.

¹⁴⁸ Wells, **a.g.e.**, s.345.

¹⁴⁹ **A.g.e.**, s.345.

ilişkili taraflar ve ilişkili taraflara yapılan işlemlere yer verilmiş olup bu standartta işletmenin finansal durumunun, ilişkili tarafların varlığı ile ilişkili taraflarla gerçekleştirilen işlemlerden etkilenebileceği olasılığına dikkat çekmek için, işletmenin finansal tablolarının gerekli açıklamaları içermesini sağlamak amaçlanmaktadır.¹⁵⁰

Muhasebe politikalarında ve tahminlerinde yapılan değişikliklerin uygun bir biçimde açıklanmaması finansal tablo kullanıcılarını yanıltan bir hileli işlemdir. Muhasebe politikalarında ve tahminlerinde yapılan değişiklikler ile ilgili esaslar ülkemizde TMS 8'de düzenlenmiş olup standardın amacı finansal tabloların geçerliliğini, güvenliğini ve karşılaştırılabilirliğini arttırmaktır. Yönetim; şüpheli alacaklar, amortismanla tabi varlıkların faydalı ömürleri, modası geçmiş ya da kullanılamaz durumdaki stoklar, garanti yükümlülükleri gibi tahmine dayalı konularla ilgili gerçekleşen önemli değişikliklerin işletmenin finansal durumunun daha zayıf göstermesine sebep olabileceğini düşünerek kasıtlı olarak bu değişiklikleri finansal tablolarda açıklamayabilir.

Uygun olmayan açıklamalarla ilgili karşılaşılabilecek uyarı işaretleri (kırmızı bayraklar) şunlar olabilmektedir¹⁵¹: Yönetim kurulunun finansal raporlama süreci ve iç kontrol sistemi üzerine verimsiz gözetimi, tek ya da çok küçük bir grup tarafından kontrollerle desteklenmeyen yönetim hakimiyeti, şirketin etik standartlarının ve değerlerinin aktarılmasında ve uygulanmasında yönetimin iletişiminin zayıf olması, gelirden sektördeki rakip firmalara kıyasla hızlı büyüme ve olağan olmayan karlılık, ilişkili taraflarla ya da denetlenmeyen ilişkili taraflarla olağan iş akışının dışında gerçekleşen işlemler, yönetim tarafından uygun olmayan muhasebe uygulamalarını haklı çıkarmaya yönelik tekrar eden girişimler, denetçiye yapılan resmi ya da gayri resmi kısıtlamalar (kişilere, yönetim kurulunda yer alan kişilere ve bilgiye erişimde sınırlamalar getirilmesi)

¹⁵⁰ TMS 24, (Çevrimiçi), <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2016Seti/TMS24.pdf>, 27.01.2020.

¹⁵¹ Wells, **a.g.e.** s.347.

İKİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL YÖNETİMİN TEMEL KAVRAMLARI VE YAPISI VE BORSA İSTANBUL (BIST) KURUMSAL YÖNETİM ENDEKSİ (XKURY) KAVRAMI

Bu bölüm kurumsal yönetimin tanımı ile başlamış olup, kurumsal yönetim ilkelerinin oluşturulmasına ve kurumsal yönetimin tarihçesine geniş bir biçimde yer verilmiştir. Kurumsal yönetim sistemleri ve bu sistemlerin birbirlerinden farklılıkları, kurumsal yönetimin işleyişinde rol oynayan mekanizmalar ve bu mekanizmaların rolleri ortaya konmuştur. Son olarak Türkiye’de kurumsal yönetim kavramının gelişimi ve Kurumsal Yönetim Endeksi’nin (BIST XKURY) ortaya çıkışından bahsedilmiş olup endeksin hesaplanması ve kuralları açıklanmıştır.

2.1. KURUMSAL YÖNETİM KAVRAMI

Kurumsal yönetim (Corporate Governance) kavramının literatürde hem dar hem de geniş perspektiften ifade edilmiş pek çok tanımı bulunmaktadır. Dar perspektiften yapılan tanımlamada kurumsal yönetim kurum üst yönetimi, ortaklar ve yatırımcılar arasındaki ilişkiye odaklanır.¹⁵² Geniş perspektifte ise kurumsal yönetim kavramı; işletmenin adillik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk anlayışıyla yönetilmesi ve işletme faaliyetlerinin etkin, verimli, güvenilir ve düzenlemelere uyumlu bir şekilde yürütülmesi yoluyla paydaşların hak ve çıkarlarını koruyan, onlara güvence sağlayan ilkeler bütünü olarak tanımlanmaktadır.¹⁵³ Dar perspektifte üst yönetim, ortaklar ve yatırımcılar kurumsal yönetim mekanizmaları olarak yer almakta olup yönetim kurulu, denetim komitesi, denetçiler, düzenleyici yönetim organları, müşteriler, tedarikçiler ve diğer paydaşlar göz ardı edilmiştir.¹⁵⁴

Kurumsal yönetimin tarihçesine bakıldığında kurumsal yönetim kavramı ilk olarak 1992 yılında Sir Adrian Cadbury başkanlığındaki bir komite tarafından

¹⁵² Rezaee, **a.g.e.** s.118.

¹⁵³ Gökhan Yılmaz, “Hilenin Önlenmesi Ve Tespitinde Büyük Veri Analitiğinin Kullanımı Ve Türkiye’deki Çalışan Hileleri Üzerine Bir Araştırma”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe Finansman Bilim Dalı Doktora Tezi, 2019, İstanbul, s.82.

¹⁵⁴ Rezaee, **a.g.e.** s.118.

hazırlanan kısaca Cadbury Raporu olarak bilinen raporda ele alınmıştır.¹⁵⁵ (The Cadbury Committee Report: Financial Aspects of Corporate Governance) Komite, Cadbury komitesi olarak bilinmekte olup 1991 yılında Finansal Raporlama Konseyi tarafından Londra Menkul Kıymetler borsasında kurulmuştur.¹⁵⁶ Komitenin kuruluş amacı yatırımcının borsaya kote şirketlerin şeffaflık ve hesap verebilirliklerine olan güven eksikliğinin artmasıdır.¹⁵⁷ Buna ek olarak arka arkaya gelen birkaç iflas vakası söz konusu raporun doğuşuna zemin hazırlamıştır. Raporda kurumsal yönetim şu şekilde tanımlanmıştır: Kurumsal yönetim şirketlerin yönetildiği ve kontrol edildiği bir sistemdir.¹⁵⁸ Komitenin amacı, kurumsal yönetimin standartlarını yükseltmek ve finansal raporlama ve denetime duyulan güven seviyesini arttırmaktır.¹⁵⁹

2001 yılında Arthur Andersen tarafından denetlenen Enron'da yaşanan Enron skandalı ve akabinde yine Arthur Andersen tarafından denetlenen Worldcom'da yaşanan Worldcom skandalı üzerine kurumsal yönetim kavramına duyulan ilgi arttı. Bu vakaların hissedarlarda muhasebe ve şirket açıklamalarına bir güvensizlik yaratması üzerine özellikle bu konularda iyileştirme sağlamak üzere "Halka Açık Şirketler Muhasebe Reformu ve Yatırımcıyı Koruma Yasası" diğer adıyla Sarbanes&Oxley Yasası 30 Temmuz 2002'de yürürlüğe konuldu.¹⁶⁰ Uzak Doğu'da 1997 yılında başlayan ve tüm dünyayı etkileyen finansal kriz¹⁶¹ 1999 yılında OECD'nin Kurumsal Yönetim İlkeleri'ni oluşturmasına sebep olmuştur. OECD'nin Kurumsal Yönetim İlkeleri 2004 ve 2014 yıllarında güncellenmiştir. OECD'nin Kurumsal Yönetim İlkeleri'nin ülkemizde ve diğer ülkelerde oluşturulan kurumsal yönetim ilkelerinin temeli olduğunu söylemek mümkündür. Kurumsal yönetimde dünyada öncü kuruluşlardan olan OECD'nin kurumsal yönetim tanımı ise şu şekildedir: Bir organizasyonun yönetimine ve kontrolüne yönelik uygulanan

¹⁵⁵ (Çevrimiçi), <http://cuneytlevent.com/index.php/kurumsal-yonetim-tarihi/85-kurumsal-yonetim-tarihi>; 09.05.2020.

¹⁵⁶ Dilek Coşkun Erdoğan, "Kurumsal Yönetim Endeksinin (XKURY) firma finansal performansına etkisi: BIST 100 Üzerine Bir Araştırma", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2015, Isparta s.47.

¹⁵⁷ (Çevrimiçi), "Cadbury Report", <http://cadbury.cjbs.archios.info/report>, 09.05.2020.

¹⁵⁸ (Çevrimiçi), "Report of the Committee on The Financial Aspects of Corporate Governance" <https://ecgi.global/sites/default/files/codes/documents/cadbury.pdf>, 09.05.2020.

¹⁵⁹ A.e.

¹⁶⁰ (Çevrimiçi), <http://tkyd.org/tr/sss-sarbanes-oxley-nedir.html>, 09.05.2020.

¹⁶¹ Dilek Coşkun Erdoğan, a.g.e. s.65.

prosedürler ve süreçlerdir.¹⁶² Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği'nin (TKYD) tanımına göre kurumsal yönetim "bir şirketin, hak sahipleri ve kamuoyunun menfaatlerine zarar vermeyecek şekilde, mali kaynakları ve insan kaynaklarını kendine çekmesini, verimli çalışmasını ve bu sayede de hissedarları için uzun dönemde ekonomik kazanç yaratarak istikrar sağlamasını mümkün kılan kanun, yönetmelik ve gönüllü özel sektör uygulamaları bileşimidir."¹⁶³

Kurumsal Yönetim (Corporate Governance) terimine bazı kaynaklarda "Kurumsal Yönetişim" olarak da rastlanmaktadır. Kurumsal Yönetişim kavramını kullananların hareket noktası bu kavramın yönetim ve iletişim kavramlarından oluşmasıdır.¹⁶⁴ Kullanılma sıklığı açısından Kurumsal yönetim ve Kurumsal Yönetişim kavramlarını kıyasladığımızda, Kurumsal Yönetim kavramının hem akademik çalışmalarda hem de kurumsal yönetime ilişkin yayınlar yapan hukuki organizasyonlarda daha sık kullandığını gözlemliyoruz.¹⁶⁵ Bir diğer deyişle; kurumsal yönetim kavramının, kurumsal yönetişim kavramına göre bilinirliği daha yüksek olduğu için bu çalışmada Corporate Governance'ın Türkçe karşılığı olarak Kurumsal Yönetim kullanılmıştır.

2.2. KURUMSAL YÖNETİM İLKELERİ

OECD'nin 1999 yılında yayımladığı kurumsal yönetim ilkeleri, Dünya'da ve Türkiye'de pek çok kuruluşun yayımladığı kurumsal yönetim ilkelerinin kaynağı olarak yer almaktadır. Ülkemizde Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) Kurumsal Yönetim Çalışma Grubu Haziran 2000 Kurumsal Yönetim İlkeleri'ni yayımlamıştır. Aynı çalışma grubu 2002'de en iyi uygulama kodunu yayımlamış olup, 2003 yılında Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Kurumsal Yönetim İlkeleri'ni açıklamıştır.¹⁶⁶ Kurumsal yönetimle ilgili yayımlanan ilkelerin temelini oluşturan, genel kabul görmüş dört esas ilke bulunmaktadır¹⁶⁷: 1) Adillik 2) Şeffaflık 3) Hesap Verebilirlik 4) Sorumluluk. Bu ilkeler, sağlıklı bir kurumsal yönetimin yapı taşlarıdır.

¹⁶² (Çevrimiçi), "Glossary of Statistical Term", <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6778>, 16.05.2020.

¹⁶³ (Çevrimiçi), <http://www.tkyd.org/tr/ssss.html#ssss-kurumsal-yonetim-nedir.html>, 16.05.2020.

¹⁶⁴ Başak Ataman v.d., "Kurumsal Yönetim Algısı İle Kurumsal Yönetim Notu Arasındaki İlişkinin Analizi", **Maliye Finans Yazıları**, 2017, s.163.

¹⁶⁵ **A.e.**, s.163.

¹⁶⁶ (Çevrimiçi), <http://tkyd.org/tr/ssss-turkiyede-hangi-kurumsal-yonetim-ilkeleri-yayimlanmistir.html>, 16.05.2020.

¹⁶⁷ (Çevrimiçi), <http://tkyd.org/tr/ssss-kurumsal-yonetim-ilkeleri-nedir.html>, 16.05.2020.

2.2.1. Adillik

Adillik, genel anlamda hak kavramının gözetilmesi ve bu kavram çerçevesinde davranılması olarak tanımlanabilir.

TKYD, adillik ilkesini şirket yönetiminin tüm hak sahiplerine eşit davranması olarak tanımlamaktadır.¹⁶⁸ OECD'nin Türkçe'ye çevrilmiş olan Kurumsal Yönetim İlkeleri'nde adillik ilkesinden şu şekilde söz edilmiştir: "Kurumsal yönetim çerçevesi pay sahiplerinin haklarını korumalı ve kullanmalarını kolaylaştırmalı ve azınlık ve yabancı pay sahipleri de dâhil olmak üzere tüm ve pay sahiplerinin adil muamele görmelerini sağlamalıdır. Tüm pay sahipleri haklarının ihlal edilmesi halinde etkin bir telafi imkânına sahip olmalıdır."¹⁶⁹ Bu madde, hakkın yerine getirilmesi açısından herhangi bir paydaşın diğerinden üstün olmadığını, bir diğer deyişle tüm paydaşların eşit olmasını ve tüm paydaşlara eşit davranılması gerektiğini ve paydaşın hakkını aramak üzere başvurabileceği hukuki düzenlemelerin olması gerektiğini anlatmaktadır.

Bu ilke, bazı kaynaklarda eşitlik (equality) olarak tanımlanmaktadır. Rezaee'ye göre iyi bir kurumsal yönetimi oluşturan beş prensibin arasında eşitlik ve adillik birlikte iki ayrı ilke olarak tanımlanmıştır.¹⁷⁰ TÜSİAD'ın Kurumsal Yönetim İlkeleri'nde kurumsal yönetimin tüm paydaşların haklarını gözetmesinden ve tüm paydaşlara eşit davranılmasını güvence altına almasından bahsetmektedir.¹⁷¹

2.2.2. Şeffaflık

Şeffaflık ilkesi, mevcut durum ve olaylar hakkındaki bilginin ulaşılabilir, somut ve anlaşılabilir olmasını ifade etmektedir.¹⁷² TKYD'ye göre şeffaflık ilkesi, şirketin kamuoyu ile doğru, açık ve karşılaştırılabilir bilgi paylaşımını gerektirmektedir.¹⁷³ SPK'nın 2011 yılında Resmi Gazete'de yayımlanan Kurumsal Yönetim İlkelerinin

¹⁶⁸ A.e.

¹⁶⁹ OECD /2016, **G20/OECD Principles of Corporate Governance (Turkish Version)**, OECD Publishing Paris, s.18.

¹⁷⁰ Rezaee, **a.g.e.**, s.122.

¹⁷¹ TÜSİAD, **Kurumsal Yönetim İlkeleri**, Yayın No. TÜSİAD-T/2000-06-285, Haziran 2000, s.21-23.

¹⁷² Fatih Aktaş, "Finansal Performans Analizi: Borsa İstanbul Kurumsal Yönetim Endeksinde Yer Alan Firmalarda Bir Uygulama", Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Erzurum, 2017, s.35.

¹⁷³ (Çevrimiçi), <http://tkyd.org/tr/sss-kurumsal-yonetim-ilkeleri-nedir.html>, 16.05.2020.

Belirlenmesine Ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ'de 2 no.lu Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık Maddesi'nde kamuya açıklanacak bilgilerin, açıklamadan yararlanacak kişi ve kuruluşların karar vermelerine yardımcı olacak şekilde, zamanında, doğru, eksiksiz, anlaşılabilir, yorumlanabilir ve düşük maliyetle kolay erişilebilir biçimde "Kamuyu Aydınlatma Platformu" (www.kap.gov.tr) ve şirketin internet sitesinde kamunun kullanımına sunulduğu belirtilmektedir.¹⁷⁴ TÜSİAD'ın Kurumsal İlkeleri'nde kurumsal yönetimin mali durum ve performans, sahiplik ve şirketin yönetimi dahil, şirketle ilgili tüm maddi konularda doğru ve zamanında açıklama yapılmasının güvence altına alınması vurgulanmıştır.¹⁷⁵ Bu açıklamaların ışığında şeffaflık ilkesinin, karar vericinin ve kamuoyunun ihtiyaç duyduğu bilginin kolay erişilebilir, doğru, tam, yorumlanabilir bir biçimde olmasını ve ihtiyaç duyulan bilgiye zamanında ulaşılabilmesini ifade etmekte olup, kurumsal yönetimin karar vericiye ve kamuoyuna bu hakkı sağlamakla yükümlü olmasını da içermektedir. Bu sebeple şeffaflık ve adillik ilkelerinin birbirinden ayrı olamayacağını söylemek mümkündür.

2.2.3. Hesap Verilebilirlik

Hesap Verilebilirlik ilkesi, şirket yönetimi ile ilgili görevlerin ve kuralların açık bir biçimde açıklanmasını, yönetim kurulunun faaliyetlerinin izlenebilir olmasını, yönetimin performansının paydaşlara açıklanmasını ifade etmektedir.¹⁷⁶ TÜSİAD'ın Kurumsal Yönetim İlkeleri'nde hesap verilebilirliğe ilişkin ifadesi şu şekildedir: "Kurumsal yönetim, şirketin stratejik rehberliğini, yönetim kurulu tarafından yönetimin zamanında etkin denetimini, yönetim kurulunun şirkete ve hissedarlara karşı hesap verme zorunluluğunu teminat altına almalıdır."¹⁷⁷ Hesap verilebilirlik, yönetim kurulunun tüm paydaşlara hesap verme zorunluluğunu ifade etmektedir. Hesap verilebilirlik ilkesinin, yönetim kurulunun şirketin yönetimin performansını bağımsız bir şekilde değerlendirmesi açısından adillik ilkesi ile, yönetim kurulunun faaliyetlerinin izlenebilir olması açısından şeffaflık ve hesap verebilme güvencesini sunma bakımından da sorumluluk ilkeleriyle birlikte hareket ettiği söylenebilir.

¹⁷⁴ (Çevrimiçi), "3.1.13. Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ", <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/66>, 16.05.2020.

¹⁷⁵ TÜSİAD, **a.g.e.**, s.25.

¹⁷⁶ Hakan Tufan, "Kurumsal Yönetim İlkelerinin Finansal Performansa Etkisi: Borsa İstanbul Kurumsal Yönetim Endeksi'nde Yer Alan Firmalar Üzerine Bir Uygulama", Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Mersin, Haziran 2018, s.35.

¹⁷⁷ TÜSİAD, **a.g.e.**, s.26.

2.2.4 Sorumluluk

Sorumluluk, kişinin davranışlarının, yükümlülüklerinin ve bu yükümlüklerin yerine getirilmesi gerektiğinin bilincinde olması ve davranışların ve yükümlülüklerin sonuçlarından mesul olunması anlamına gelmektedir.

Kurumsal yönetim açısından Sorumluluk ilkesi TKYD tarafından, şirketlerin hissedarları için değer yaratırken toplumsal değerleri yansıtan kanun ve düzenlemelerle uyumlu bir şekilde faaliyette bulunması şeklinde açıklanmıştır.¹⁷⁸ Burada yönetim kurulunun sorumluluğuna değinilmektedir. TÜSİAD, Haziran 2000'de yayımladığı Kurumsal Yönetim İlkeleri'nde yönetim kurulunun sorumluluklarını açık bir şekilde tanımlamıştır. Bu tanımlamaya göre; yönetim kurulu temel olarak şirketin ve hissedarların çıkarlarına en uygun olacak şekilde hareket etmekten, tüm paydaşlara adil bir biçimde davranmaktan, yasalara uyumluluğu güvence altına almaktan, şirketin performansına, hedeflerine ve stratejisine ilişkin çalışmalarını düzenli bir biçimde icra etmekten ve şirketin mali durumunu ve performansını denetlemekten, şirketin bağımsız denetim, muhasebe, raporlama sistemlerini ve bu sistemlerin sağlıklı bir biçimde işleyebilmesini güvence altına almaktan, kamuoyuna açıklama yapmaktan ve iletişim süreçlerinde yer almaktan, şirketin işleriyle ilgili tarafsız muhakeme yapabilme yeteneğine sahip olmaktan sorumludur.¹⁷⁹ SPK'nın Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ'de Yönetim Kurulu'nun Faaliyet Esasları'nda yönetim kurulunun faaliyetlerini şeffaf, hesap verebilir, adil ve sorumlu bir şekilde yürüttüğü belirtilmektedir.¹⁸⁰

2.3. OECD KURUMSAL YÖNETİM İLKELERİ VE TÜRKİYE'DE KURUMSAL YÖNETİM İLKELERİ

OECD, iyi bir kurumsal yönetimin finansal istikrarın, uzun vadeli yatırıma teşviğın ve iş bütünlüğünün sağlanmasının gereğı olan güven, şeffaflık ve hesap verebilirliği kapsayan bir ortamın oluşturulmasına yardım edeceğini ve iyi bir kurumsal yönetimin sonucunda da daha güçlü bir büyümenin ve toplumda

¹⁷⁸ (Çevrimiçi), <http://tkyd.org/tr/ssk-kurumsal-yonetim-ilkeleri-nedir.html>, 16.05.2020.

¹⁷⁹ TÜSİAD, a.g.e., s.26-27.

¹⁸⁰ (Çevrimiçi), <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/66>, 16.05.2020.

kapsayıcılığın genişlemesinin desteklenmiş olacağını¹⁸¹, bir diğer deyişle, farklı çıkarları olan farklı kişilere eşit ve adil davranılmasını destekleyen bir zemin oluşturulabileceğini belirtmektedir.

G20/OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri olarak adlandırılan ilkelerle politika yapıcılara, finansal istikrarın, sürdürülebilir büyümenin ve ekonomik verimliliğin desteklenmesi bakış açısıyla birlikte, kurumsal yönetim için hukuki, düzenleyici ve kuruma ilişkin bir yapının değerlendirilmesinde ve geliştirilmesinde yardımcı olunması amaçlanmıştır.¹⁸²

2.3.1 OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri

1997'de Uzak Doğu'da başlayan finansal krizin etkileri, krizin nedenleriyle beraber OECD tarafınca ele alınmıştır ve OECD'ye üye ülkelerin görüşleri alınarak zorunlu olmayan ilkelerin yayımlanması için çalışmalara başlanmıştır.¹⁸³ Ayrıca ilkeler, Finansal İstikrar Kurulu'nun Sağlıklı Finansal Sistemler için temel standartlarından biri olarak kabul edilmiş ve kurumsal yönetim alanında Dünya Bankası'nın hazırladığı Standartlara ve Kanunlara Uyum Raporları'na (ROSC) temel oluşturmuştur.¹⁸⁴

1999 yılında OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri OECD üyesi olan 30 ülke tarafından kabul edilmiştir.¹⁸⁵ Önce 2004 yılında, akabinde 2015 yılında yeniden gözden geçirilip düzeltilmiş (ikinci gözden geçirme) olan ilkeler, OECD Konseyince onaylanmış olup,¹⁸⁶ Kasım 2015'te G20 Liderler Zirvesi'ne sunulmuş ve burada G20/OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri olarak onaylanmıştır.¹⁸⁷

İlkeler, tek bir iyi kurumsal yönetim modelini savunmamakla birlikte, iyi bir kurumsal yönetimin ortak unsurları baz alınarak kurulmuştur.¹⁸⁸ Uluslararası bir referans noktası teşkil eden ilkeler altı bölüm şeklinde sunulmuştur¹⁸⁹:

¹⁸¹ (Çevrimiçi), <http://www.oecd.org/corporate/>, 25.05.2020.

¹⁸² A.e.

¹⁸³ Dilek Coşkun Erdoğan, a.g.e., s.65.

¹⁸⁴ OECD /2016, a.g.e. s.3.

¹⁸⁵ A.e., s.65.

¹⁸⁶ (Çevrimiçi), <http://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance/>, 25.05.2020.

¹⁸⁷ OECD /2016, a.g.e. s.4.

¹⁸⁸ A.e., s.10.

¹⁸⁹ A.e., s.11.

- 1) Etkin kurumsal yönetim çerçevesi için temellerin sağlanması
- 2) Pay sahiplerinin hakları ve adil muamale görmeleri ve temel ortaklık işlevleri
- 3) Kurumsal yatırımcılar, pay piyasaları ve diğer araçlar
- 4) Kurumsal yönetimde menfaat sahiplerinin rolü
- 5) Kamuyu aydınlatma ve şeffaflık
- 6) Yönetim kurulunun sorumlulukları

Yukarıda altı bölümde sunulan ilkelerin detayları 2016 tarihli G20 OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri Türkçe versiyonu kaynak gösterilerek hazırlanan ekte açıklanmıştır. (bkz.: EK-1 OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri)

İlkelerde pay sahiplerinin haklarına ilişkin yapılması ve sağlanması gerekenler olarak belirtilen önerilerin tümünün kurumsal yönetimin yapıtaşları olan adillik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkelerini içerdiğini görmek mümkündür.

2.3.2 SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), dünyadaki uygulamalara paralel olarak, başta halka açık şirketler olmak üzere, özel sektör ve kamuda faaliyet gösteren tüm anonim şirketler tarafından uygulanabilecek kurumsal yönetim ilkelerini belirlemiştir.¹⁹⁰ Temmuz 2003 tarihinde yayımlanan ilkelerin hazırlanışında çeşitli ülkelerin düzenlemeleri incelenmiş olup OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri olmak üzere dünyada benimsenmiş ve tavsiye edilen genel esaslar "uygula, uygulamıyorsan açıkla" prensibi ile hayata geçirilmiştir.¹⁹¹ İlkeler, Şubat 2005'te revize edilmiştir.¹⁹²

SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri, Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine İlişkin Tebliğ'in (Seri IV, No.56) ekinde yayımlanmıştır. Tebliğin amacı, Borsa İstanbul'a kote olan şirketlerin esas alacağı kurumsal yönetim ilkelerini düzenlenmektir.¹⁹³ İlkeler dört ana başlık altında düzenlenmiştir:

¹⁹⁰ (Çevrimiçi), <http://tkyd.org/tr/sss-spk-kurumsal-yonetim-ilkeleri-nedir.html>, 19.07.2020.

¹⁹¹ A.e.

¹⁹² A.e.

¹⁹³ 3.1.13. Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine Ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ, Seri: IV, No: 56.

1. Pay Sahipleri
2. Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık
3. Menfaat Sahipleri
4. Yönetim Kurulu

Her bir başlığa ilişkin detaylı açıklamalar 3.1.13. Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine Ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ'in (Seri: IV, No: 56) ekinde yer alan SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri kaynak gösterilerek yapılmıştır. (bkz.: EK-2 SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri)

OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri baz alınarak hazırlanan SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri'nde tüm başlıklar altında yer alan maddeler kurumsal yönetim ilkelerinin dört unsuru olan adilliği, şeffaflığı hesap verebilirliği ve sorumluluğu içermektedir.

2.4. KURUMSAL YÖNETİM SİSTEMLERİ

Kurumsal yönetim uygulamaları ilk olarak büyük sermaye yapısı olan şirketlerin yer aldığı ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde görülmektedir.¹⁹⁴ Dünyada kurumsal yönetim uygulamaları sahiplik hakları, finansal sistemler, şirketler arası bağlantılar, işgücünün temsil hakkı, sendikal haklar ve yönetimin ideolojileri¹⁹⁵ gibi konuların ülkeden ülkeye farklılık arz etmesi sebebiyle farklı kurumsal yönetim modelleri oluşmasına sebep olmuştur. Kurumsal yönetim sistemi (modeli) olarak iki ana sistemden söz edebiliriz: Anglo-Sakson Kurumsal Yönetim Sistemi ve Kıta Avrupası Kurumsal Yönetim Sistemi. Temel olarak ayrımı şu şekilde yapmak mümkündür: Anglo-Sakson Kurumsal Yönetim Sistemi "hisse senedi piyasası" yönelimli olup Kıta Avrupa Sistemi "bankacılık piyasası" yönelimlidir.

¹⁹⁴ Esmâ Uruçbey, "Kurumsal Yönetim Endeksi ve Ülkemizde Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Sürecinin Gelişmiş Ülkelerden ABD ve İngiltere Endeksleriyle Karşılaştırılması", Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD Uluslararası Ticaret ve Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017, s.13.

¹⁹⁵ Assel Aubakirova, "Kazakistan'da Kurumsal Yönetim Uygulamaları: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD İşletme Yönetimi ve Organizasyonu Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s.9.

2.4.1. Anglo-Sakson Kurumsal Yönetim Sistemi

Anglo-Sakson Kurumsal Yönetim Sistemi ABD, İngiltere, Kanada ve Avusturalya gibi ülkelerde görülmektedir.¹⁹⁶ Bu sistemi uygulayan bir şirketin hissedarlık yapısı çok sayıda hissedardan oluşmaktadır yani bir diğer deyişle dağınık bir sermaye yapısı söz konusudur. Bu sistemde sahiplik ve yönetim birbirinden ayrılmış durumdadır.¹⁹⁷ Anglo-Sakson sistem aynı zamanda “hissedar modeli” olarak da adlandırılmakta olup odak noktasındaki çıkar grubu hissedarlardır yani yönetim kurulunun esas görevi hissedarların çıkarlarını gözetmektir. Hisselerin hızlı bir biçimde el değiştirebildiği sermaye piyasalarında dağınık durumdaki pay sahiplerinin işletme üzerindeki hakimiyeti ve kontrolü, ancak etkili bir dış üye ağırlıklı şeffaf bir yönetim kurulu ile sağlanabilmektedir.¹⁹⁸

Buna ek olarak bu sistemi uygulayan şirketlerin bir diğer hedefi ise karı maksimize etmektir.

2.4.2. Kıta Avrupası Kurumsal Yönetim Sistemi

Bu sistemde Anglo-Sakson sistemden farklı olarak hissedarlık yapısı daha yoğundur bir diğer deyişle, sermaye yapısını daha az sayıda hissedar oluşturmaktadır. Sistemin odaklandığı çıkar grubu yalnızca hissedarlar değil çalışanlar, tedarikçiler, müşteriler, finansal kuruluşlar, kamuoyu gibi çeşitli paydaşlardır. Ayrıca Kıta Avrupası sisteminde hissedarların tatminini hedefleyen uygulamaların yerine uzun dönemli işletme stratejileri hedeflenmektedir.¹⁹⁹ Tüm bu sebeplerden dolayı bu sistem “menfaat sahipleri modeli²⁰⁰” olarak da adlandırılmaktadır. Anglo-Sakson sistemde bankalar yabancı kaynak olarak konumlanmış olup Kıta Avrupası sisteminde şirketler bankaların yatırımcı olması itibarıyla ve öz sermaye yoluyla finansman sağlamaktadır.²⁰¹ Kıta Avrupa sisteminde denetim ve yönetim kurulu olarak ikili sistem kurulmuş, yönetim ve gözetleme faaliyeti birbirinden ayrılmıştır.²⁰² Denetim kurulunun rolü işletmenin yönetim

¹⁹⁶ Uruçbey, **a.g.e.**, s.14.

¹⁹⁷ Aubakirova, **a.g.e.**, s.10.

¹⁹⁸ Tufan, **a.g.e.**, s.27.

¹⁹⁹ Ataman v.d. **a.g.e.**, s.165.

²⁰⁰ **A.e.**, s.165.

²⁰¹ Tufan, **a.g.e.**, s.28.

²⁰² **A.e.**, s.28.

uygulamalarını gözetmektir.²⁰³ İşletmede aktif rolü bulunan bir yönetici denetim kurulunda görev yapamamaktadır. Bu sistem Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda gibi Avrupa ülkelerinde uygulanmaktadır.

Her iki sistemin de avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Ancak burada önemli olan nokta, bir sistemin diğerinden daha efektif olması konusundan ziyade uygulamaların kurumsal yönetimin temel taşları olan adillik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkelerine uyumlu bir şekilde yerine getirilmesidir.

2.5. KURUMSAL YÖNETİM YAPISI VE KURUMSAL YÖNETİM YAPISINI OLUŞTURAN MEKANİZMALARIN FONKSİYONLARI

Kurumsal yönetim yatırımcıların ve kredi verenlerin sermayelerine ilişkin riski ölçerek, yatırım tahsislerini maksimum kar verecek şekilde değerlendirerek, yatırımlarının yönetimini devamlı olarak takip ederek yatırımcıların ve kredi verenlerin çıkarlarını gözetmelidir. Bir diğer deyişle, kurumsal yönetim, yatırımcılara hizmet sunmak ve onları korumak amacıyla, kurumsal sorumluluğu ve hesap verebilirliği bünyesindeki mekanizmaları aracılığıyla değerlendiren bir yapıdır.²⁰⁴ Bu mekanizmalar yönetim kurulu, denetim komitesi, yönetim, düzenleyici organlar ve denetçiler olup kurumsal yönetim, bu mekanizmalarla yatırımcıların, kredi verenlerin ve hissedarların arasındaki etkileşimdir.²⁰⁵ Kurumsal yönetim hisse senedi değeri yaratmak ve hisse senedi değerini arttırmak için kurumsal yönetim aktivitelerini yöneten ve gözetten iç ve dış mekanizmalar içerir. İç mekanizmalara örnek olarak yönetim kurulu, yönetim, denetim komitesi ve iç denetçiler verilebilir. Dış mekanizmalara ise dış (bağımsız) denetçiler, yasa koyucu ve düzenleyici organlar ve tüm bu mekanizmaların etkileşim içinde olduğu sermaye piyasası katılımcıları başka bir ifadeyle yatırımcılar, kredi verenler ve diğer çıkar grupları örnek verilebilir.²⁰⁶ Yukarıda sayılan kurumsal yönetim yapısının bir parçası olan tüm katılımcılar güçlü bir kurumsal yönetim, güvenilir ve kaliteli bir finansal raporlama süreci, yeterli ve verimli iç kontrol ve denetim fonksiyonları sağlamak için etkileşimde bulunurlar.

²⁰³ Aubakirova, **a.g.e.**, s.12.

²⁰⁴ Rezaee, **a.g.e.**, s.119.

²⁰⁵ **A.e.**,s.126.

²⁰⁶ **A.e.**,s.126.

2.5.1.Yönetim Kurulu

Kurumsal yönetim yapısı içinde stratejik bir role sahip olan yönetim kurulu, yönetimin uygulamalarını ve kararlarını izleyen bir otorite olup hem hissedarların ve diğer çıkar gruplarının (müşteri, tedarikçi, kredi veren, kamu vb.) yararını gözetmekle hem de şirketin performansını ve stratejilerini değerlendirmekle yükümlüdür. Bunlara ek olarak, yönetim kurulu birbirinden farklı çıkarlara sahip menfaat sahiplerinin arasında gerçekleşebilecek çıkar çatışmalarını da dengeleme sorumluluğuna sahiptir.²⁰⁷ Yönetim kurulu yönetimin karar fonksiyonlarını izlemekle beraber iç kontrol sisteminin yeterliliğini ve etkinliğini, denetim fonksiyonlarının verimli işleyip işlemediğini ve eksiksiz, güvenilir ve kaliteli finansal raporlama süreci yürütülüp yürütülmediğini gözetir.²⁰⁸ Yönetim kurulunda hem şirket içinden hem de şirket dışından yani bağımsız diye tanımlayabileceğimiz üyeler bulunmaktadır. Yönetim kurulunun başarılı bir şekilde görevlerini yerine getirebilmesi uygun bir yapıda oluşturulmasına bağlıdır.²⁰⁹ Yönetim kurulunda bağımsızlık kavramı ne kadar güçlüyse yönetim kurulunun o kadar başarılı bir performans gösterdiği söylenebilir.

SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri'nde yönetim kurulunun yapısı şu şekilde belirtilmiştir:²¹⁰

- 1- Her durumda üye sayısı beşten az olmamalıdır.
- 2- Yönetim kurulunda hem icra görevi olan hem de icra görevi olmayan üyeler bulunur.
- 3- İcra görevi olmayan üyeler görevlerini etki altında kalmadan bağımsız bir biçimde yürütebilmelidir.
- 4- Yönetim kurulunda yer alan bağımsız üye sayısı toplam üye sayısının üçte birinden az olamaz. Her durumda, bağımsız üye sayısı ikiden az olamaz.
- 5- Bağımsız yönetim kurulu üyelerinin görev süresi üç yıla kadar olup, tekrar aday gösterilerek seçilmeleri imkanı vardır.

²⁰⁷ (Çevrimiçi), "Nedir Bu Kurumsal Yönetim?", Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği Deloitte Ortak Yayını, <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Nedir%20bu%20kurumsal%20yonetim.pdf> 19.07.2020.

²⁰⁸ Rezaee, **a.g.e.**,s.142.

²⁰⁹ Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD) ve Deloitte Ortak Yayını, **a.g.e.**, s.9.

²¹⁰ Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ, Seri:IV No: 56, **Ek: Sermaye Piyasası Kurulu Kurumsal Yönetim İlkeleri**, 58/10, 30/12/2011

- 6- Şirketin yönetim kurulunda son on yıl içerisinde altı yıldan fazla yönetim kurulu üyeliği görevini ifa etmiş bir kişi, yönetim kuruluna bağımsız üye olarak yer alamaz.

Bununla birlikte bağımsız üyenin tanımı da yapılmış olup üyenin şirket ve şirketin ilişkili tarafları olan şirketlerde ortak olanlarla akrabalık ilişkisinin bulunmaması, bu şirketlerde son beş yıl içinde yönetici pozisyonunda yer almaması ve ticari ilişki kurulmaması, şirketi denetleyen ya da şirkete danışmanlık veren şirketlerde son beş yıl içinde çalışmamış ve yönetim kurulu üyesi görevinde bulunmamış olması, şirketin tedarikçisi konumundaki şirketlerde ortak ya da yönetim kurulu üyesi pozisyonunda olmaması ve şirkette hissedar ise sermayedeki payının %1'den fazla olmaması başka bir deyişle bağımsızlığı zedeleyebilecek durumlar/pozisyonlar aracılığıyla bağımsız üyenin taşınması gereken özellikler belirtilmiştir. Ayrıca üyenin görevini ifa edebilecek yetkinlikte olması bunun için gerekli mesleki eğitim, bilgi ve tecrübeye sahip olması gerektiği vurgulanmıştır.²¹¹

Yönetim Kurulu finansal tabloların ve dipnotlarının mevzuata ve Uluslararası Muhasebe Standartları'na uygun, gerçeğe uygun ve eksiksiz olarak hazırlanmasından ve sunulmasından doğrudan sorumludur. Diğer bir deyişle, yönetim kurulu kaliteli, doğru ve güvenilir bir finansal raporlama sürecinin yürütülmesinden sorumlu olup bağımsızlık düzeyi ile kaliteli, doğru ve güvenilir bir finansal raporlama süreci arasında doğrusal bir ilişki vardır. Bağımsızlığın güçlü olduğu bir yönetim kurulu yapısında hileli finansal raporlama riskinin daha düşük olduğunu söylemek mümkündür. Sponsor Organizasyonlar Komitesi'nin (COSO) 1999 yılında yaptığı bir araştırma sonucuna göre 1987-1997 yılları arasında hileli finansal raporlama yapan şirketlerin yönetim kurullarında bağımsız üye sayısı daha azdır.²¹² Bu araştırma sonucuna göre bağımsızlığı zedeleyecek ihtimallerin ortadan kaldırılmasının hileli finansal raporlamanın önlenmesine katkıda bulunduğu söylenebilir.

²¹¹ A.e. 58/10.

²¹² Şengür, a.g.e., s.80.

2.5.2.Denetim Komitesi

Denetim Komitesi, yönetim kuruluna görevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirmesinde yardımcı olmak amacıyla kurulan komitelerden bir tanesidir. SPK'nın yayımladığı Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ Eki olan Kurumsal Yönetim İlkeleri'nde yönetim kurulu bünyesinde oluşturulan komiteler belirtilmiştir: Denetimden Sorumlu Komite, Kurumsal Yönetim Komitesi, Aday Gösterme Komitesi, Riskin Erken Saptanması Komitesi ve Ücret Komitesi.²¹³ Tebliğ'de Denetimden Sorumlu Komite üyelerinin tamamının bağımsız yönetim kurulu üyeleri arasından seçileceği ve icra kurulu başkanının hiçbir komitede yer alamayacağı belirtilmiştir.²¹⁴

Denetim Komitesi'nin kurumsal yönetim ve finansal raporlama süreçleri, iç kontrol sistemi ve denetim fonksiyonları üzerinde gözetim sorumluluğu bulunmakta olup denetim komitesi gözetiminde ne kadar tedbirli davranırsa hileli finansal raporlama ihtimali o kadar düşük olur.²¹⁵ Bundan dolayı üyelerin finansal konularla ilgili eğitilmiş olması ve finansal olayları yorumlayabilmesi, mesleki yeterliliği olması ve de en önemlisi bağımsız olması gerekmektedir. Mc Mullen, Beasley ve Dechow ve diğerleri 1996 yılında yaptıkları araştırmalarda hileli finansal raporlama yapan şirketlerin büyük olasılıkla denetim komitelerinin olmadığını ya da var olan denetim komitelerinin etkin bir biçimde çalışmadığını ileri sürmüşlerdir.²¹⁶ Denetim komitesi finansal bilgi akışını yönetim kuruluna aktarmak ve yönetim ve yönetim kurulu arasındaki bilgi eşitsizliklerini azaltmak açısından önemli bir mekanizmadır.²¹⁷ ABD'de belirli bir soruya ilişkin araştırma yapmak, analiz etmek ve öneride bulunmak için oluşturulan Mavi Kurdele Komitesi (Blue-Ribbon Committee-BRC) kurumsal yönetimin gözetim sorumluluğu ilişkin üç sonucu ortaya çıkartmıştır:²¹⁸

- 1- Kaliteli bir finansal raporlama ancak açık ve dürüst bir iletişim aracılığıyla ve kurumun yönetim kurulunun, denetim komitesinin, yönetimin iç ve dış denetçilerin yakın iş ilişkileri geliştirmesi yoluyla elde edilebilir.

²¹³ Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ, Seri:IV No: 56, **a.g.e.** 58/14.

²¹⁴ **A.e.** 58/14.

²¹⁵ Rezaee, **a.g.e.**,s.127.

²¹⁶ **A.e.** ,s.127.

²¹⁷ **A.e.** ,s.127.

²¹⁸ Rezaee, **a.g.e.**, s.119-120.

- 2- Kurumsal yönetimi güçlendirmek, borsaya kote şirketlerin finansal raporlama süreçlerinin gözetilmesi hileli finansal raporlama vakalarını azaltacaktır.
- 3- Finansal raporlardaki bütünlük (tamlık), kalite ve şeffaflık yatırımcıların sermaye piyasasına olan güvenini artırırken hileli finansal raporlama vakalarının oluşması yatırımcının piyasaya olan güvenini azaltır.

Türkiye’de denetim komitesi oluşturulmasına ilişkin yasal düzenlemeler aşağıdaki gibidir:²¹⁹

- 1- SPK tarafından yayımlanan Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ’in (Seri: X, No: 22) Altıncı Bölüm 25.maddenin 1.fıkrasında payları borsada işlem gören şirketlerin Kurumsal Yönetim İlkeleri çerçevesinde, en az iki üyeden oluşan denetimden sorumlu komite kurmak zorunda olduğu belirtilmiştir. Aynı maddenin 2.fıkrasında ise denetim komitesinin görevleri şirketin muhasebe sistemi, finansal bilgilerinin kamuya açıklanması, bağımsız denetimi ve şirketin iç kontrol sisteminin işleyişinin ve etkinliğinin gözetiminin yapılması şeklinde açıklanmıştır.
- 2- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda tüm bankaların denetim komiteleri oluşturmak zorunda olduğu belirtilmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından 1 Kasım 2006 tarih ve 26444 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan “Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik” İkinci Bölüm 6. Ve 7.maddelerde denetim komitesi üyelerinin niteliklerini ve denetim komitesinin yetki ve sorumluluklarını düzenlemiştir. 7.maddede belirtildiği üzere denetim komitesi, bankalardaki iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi mekanizmalarının işleyişinden sorumludur.
- 3- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 378.maddesinde hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerde şirketin varlığını, gelişimini ve devamlılığını tehlikeye düşüren sebeplerin risklerin erken saptanması ve yönetimi amacıyla uzman bir komite kurulması gerektiği belirtilmiştir.²²⁰

²¹⁹ Yılmaz, a.g.e., s.88.

²²⁰ (Çevrimiçi), **6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu**, Madde 378, 13.01.2011, 11058, <https://www.verginet.net/dtt/1/6102SayiliTurkTicaretKanunu.aspx>, 12.12.2020.

2.5.3. Üst Yönetim

Yönetimin başlıca sorumluluğu finansal tabloları açıklayıcı dipnotları ile birlikte Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'ne (GKGMİ) uygun olarak hazırlamaktır. Diğer bir deyişle; yönetim, finansal tabloların finansal tablo kullanıcılarını yanıltıcı, önemli ölçüde hatalı bilgiler, tutarsızlıklar ve hile içermemesinden sorumludur.²²¹

Yönetim bu sorumluluğunu etkin bir biçimde yerine getirebilmek için hileli finansal raporlamaya yol açabilecek durumları ve etkenleri tespit edip değerlendirebilmeli, hileli finansal raporlama riski ile ilişkili durumları yönetebilmeli, hileli finansal raporlama riskini önleyecek ve tespit edecek yeterli ve efektif bir iç kontrol sistemi kurabilmeli ve iç kontrolleri uygulayabilmelidir.²²² Yönetim yukarıdaki görevlerine ek olarak hileli finansal raporlamanın engellenmesinde başka görevleri de yürütmelidir.²²³ Yönetim, GKGMİ ile uyumlu iyi bir muhasebe sistemi kurmalı ve yürütmeli, şirketin yasal düzenlemelere uygun faaliyet göstermesini sağlamalı, uygun ve makul muhasebe tahminlerini kullanmalı, şirket varlıklarını korumalı ve denetçilere, etkin ve yeterli kanıt toplayabilmeleri için gereken tüm kayıtlara ve bilgilere erişimlerinin sağlanması için denetçilerle işbirliği yapmalıdır.

2.5.4. Bağımsız Denetçiler

Bağımsız denetçinin sorumluluğu, denetlenen şirketin sunduğu finansal tabloların hata, hile ve usulsüzlük sebebiyle ortaya çıkan önemli yanlışlıklar içermediğine dair makul ölçüde güvenilir bir denetçi görüşüne ulaşabilmek amacıyla gerekli denetim çalışmasını planlamak ve yürütmektir.²²⁴ Yanlışlığın önemli olması, finansal tablolarda yer alan tutarsızlıkların, hataların ya da hilelerin basiretli bir finansal tablo kullanıcılarının kararına yön vermesi anlamındadır. Başka bir deyişle, söz konusu yanlışlıkların finansal tablo kullanıcılarını yanıltıcı düzeyde olmasıdır. Denetçi mesleki şüphecilik yaklaşımıyla finansal tabloların yanlışlık içerebilme ihtimalini göz önünde bulundurarak çalışmalarını denetim standartları çerçevesinde bu olasılığa göre dizayn etmelidir. Ancak yine de denetçinin denetim standartları çerçevesinde kaliteli bir denetim çalışması tasarlamasına rağmen finansal

²²¹ Rezaee, **a.g.e.**, s.181.

²²² **A.e.**,s.181.

²²³ **A.e.**,s.183.

²²⁴ Güredin, **a.g.e.**, s.131.

tablolardaki önemli yanlışlıkları ortaya çıkartamama ihtimali her zaman vardır.²²⁵ Bağımsız denetçinin sorumluluğu Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA) tarafından 2002 yılında yayımlanan denetim standartlarından SAS 99-Finansal Tablo Denetiminde Hilenin Göz Önünde Bulundurulması standardı denetçilere hile riskinin ölçülmesinde yol göstermektedir.²²⁶ SAS 99, hileli finansal raporlama riskini ve diğer hile risklerini tespit etmek için denetçiyi şu kaynakları kullanmaya yönlendirmektedir:²²⁷

- 1- Denetim ekibinin birbiri arasında görüş alış verişinde bulunması. Örneğin, finansal tabloların hile içerdiğine dair kanıya nasıl varıldığı ya da yönetimin hileyi nasıl yaptığı ve gizlediği gibi konularda daha deneyimli ekip üyeleri daha az deneyimli ekip üyelerine görüşlerini aktarmalıdır.
- 2- Denetçiler yönetime hile riskinin ölçülmesi sürecini, hilenin tespiti ve önlenmesi için tasarlanmış iç kontroller hakkında bilgi edinmek ya da herhangi bir hile riskini gösteren diğer bilgileri edinebilmek için sorular yöneltilmelidir.
- 3- Denetçiler; özenti ve baskı oluşturan, hile yapma fırsatı içeren durumları, koşulları ve hile eylemini haklı gösteren davranışları ve bahaneleri hile riski faktörleri olarak dikkate almalıdır.
- 4- Denetçi, hilenin tespitine yönelik analitik prosedürleri uygulamalıdır.

SPK'nın yayımladığı Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Seri X 22 no.lu Tebliğ'de Altıncı Kısım'da Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Hile ve Usulsüzlükler Konusunda Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu başlığı altında bağımsız denetçinin sorumluluk kapsamı belirtilmiştir. Buna göre; denetçi denetim çalışması boyunca mesleki şüphecilik yaklaşımını sürdürmeli, denetçi ekip üyeleri birbirleriyle fikir alış verişinde ve bilgi paylaşımında bulunmalı, hile riskinin ortaya çıkartılması için gerekli teknikler uygulanmalı, şirketin hile riskini tespit edebilmek üzere tasarlanmış iç kontrollerin uygulanıp uygulanmadığını belirlemeli, işletme yönetiminin kontrolleri aşma riskini göz önünde bulundurarak denetim yöntemlerine bu ihtimale göre tasarlamalı ve uygulamalı, tespit edilmiş bir

²²⁵ A.e., s.139.

²²⁶ A. Arens , J. Elder, S.M.Beasley, **Auditing and Assurance Services An Integrated Approach, 14th edition, Pearson**, s.341.

²²⁷ A.e., s.343.

yanlışın hatadan ya da hileden kaynaklandığını ortaya koyabilmeli, şirket yönetiminden hile ve usulsüzlüklere ilişkin yazılı teyit mektubu edinmeli, şirket yönetimi ile iletişim kurmalı ve finansal tabloların her zaman hile ve usulsüzlükten kaynaklanan önemli yanlışlıklar içerebileceğini göz önünde bulundurmak zorundadır.²²⁸

2.5.5. İç Denetçiler

İç denetçiler, şirketin organizasyon ve iç kontrol yapılarındaki aktif katılımları sebebiyle hileli finansal raporlamanın önlenmesinde ve tespit edilmesinde proaktif rol oynamalıdır.²²⁹ Uluslararası İç denetim Örgütü tarafından yayımlanan mesleki standartlardan Statement on Internal Audit Standards (SIAS) No.3'te iç denetçinin hileli finansal raporlamayı tespit etme ve engellemesinde proaktif bir yaklaşım sergilemesi gerektiği bunu da hile olasılığına işaret eden kırmızı bayrakları belirleyerek, hile göstergesi oluşturabilecek durumları araştırarak ve bulgularını denetim komitesine ya da uygun diğer yönetim kademesine raporlayarak yapması gerektiği belirtilmiştir.²³⁰

Hileli finansal raporlamanın çoğunlukla tepe yönetim tarafından gerçekleştirildiği göz önünde bulundurulduğunda iç denetçiler hileli finansal raporlama riskine işaret edebilecek durumlarla karşılaştığında bu durumları detaylıca araştırarak hileli finansal raporlama ihtimali hakkında denetim komitesine bilgi vermelidir. İç denetim fonksiyonu ve denetim komitesi arasındaki yakın ilişki finansal raporlama kalitesini iyileştirir ve hileli finansal raporlama riskinin azalmasını destekler.²³¹ İç denetim fonksiyonunun hilenin tespit edilmesinde ve önlenmesinde sorumlulukları şu şekilde özetlenebilir²³²: İç denetim fonksiyonu,

- hilenin ortaya çıkartılmasını sağlayacak yeterli ve etkili bir iç kontrol sistemi kurulmalı ve yürütülmeli,
- daha önce gerçekleşmiş hileli finansal raporlama vakalarının tekrar etmemesini sağlayacak denetim prosedürlerini dizayn etmeli,

²²⁸ **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ Seri X No.22**, s.24.

²²⁹ Rezaee, **a.g.e.**, s.204.

²³⁰ **A.e.**, s.205.

²³¹ **A.e.**, s.205.

²³² (Çevrimiçi), <https://riskanalyticsstrategies.com/2013/08/the-changing-role-of-internal-audit-in-detecting-and-investigating-financial-statement-fraud/>, 12.12.2020.

- hilenin varlığına gösterge teşkil eden kırmızı bayrakların oluşabileceği durumları tespit edebilecek düzeyde bilgi ve deneyim sahibi olmalı,
- hileli finansal raporlamanın gerçekleşmesine zemin olabilecek fırsatları belirlemek için kurumsal yapıyı değerlendirmeli ve
- hileli finansal raporlamaya yönelik işaretler varsa söz konusu işaretleri şirket organizasyonunda uygun pozisyonundaki kişilere bildirmelidir.

2.5.6. Düzenleyici Organlar

Literatürde bağımsız idari otoriteler, bağımsız düzenleyici kurumlar olarak da geçen düzenleyici organlar, “özel bir önem ve duyarlılık taşıyan, temel hak ve özgürlükler ile ekonomik ve sosyal sektörlerde veya alanlarda düzenleme, denetleme ve yönlendirme faaliyetinde bulunan, kararları üzerinde hiçbir makam ve merciin etkisinin olmadığı, karar organları özel güvencelere sahip, mali özerkliği bulunan, özerk bütçeli kamu tüzel kişileri” olarak tanımlanmaktadır.²³³

Türkiye’de düzenleyici kurumlar 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanuna ekli III Sayılı Cetvel’de şu şekilde belirtilmiştir:²³⁴

- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
- Sermaye Piyasası Kurulu
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
- Kamu İhale Kurumu
- Rekabet Kurumu
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
- Kişisel Verileri Koruma Kurumu
- Nükleer Düzenleme Kurumu
- Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu

²³³ Mehmet Emin Yaşar, Fadime Korkut, “Türkiye’de Denetim ve Bağımsız Düzenleyici Kuruluşlar”, **Atlas International Referred Journal on Social Sciences**, 2018 May, v.4, Issue:8, s.44.

²³⁴ (Çevrimiçi), <https://vergidosyasi.com/2020/04/26/5018-sayili-kanun-iii-sayili-cetvel-duzenleyici-ve-denetleyici-kurumlar/>, 12.12.2020.

Kurumsal yönetim, hileli finansal raporlama ve denetim kavramları ile direkt ilişkili düzenleyici organlar ise başta Sermaye Piyasası Kurulu olmak üzere, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumudur. Kurumsal yönetimin Türk hukukunda düzenlenmesine bakıldığında TTK'da tek bir maddede ifade edilen kurumsal yönetim, en geniş şekliyle SPK tarafından yapılan düzenlemelerde yer almaktadır.²³⁵

6102 sayılı Kanun ile halka açık anonim şirketlerin kurumsal yönetim ilkeleri, yönetim kurulunun buna ilişkin açıklamasının esasları ve şirketlerin bu açıdan derecelendirme kurallarının ve sonuçlarının Sermaye Piyasası Kurulu tarafından belirleneceği hükme bağlanmışsa da, 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun m. 22/1- z bendinin kabulüyle bir adım daha ileri gidilmiş sermaye piyasasında kurumsal yönetim ilkelerinin tespiti, ilan edilmesi ve halka açık anonim şirketlerden kurumsal yönetim ilkelerine uymalarını zorunlu tutma yetkisi Sermaye Piyasası Kuruluna verilmekte ve böylelikle kurumsal yönetim ilkeleri kurul ilke kararı niteliğinde bir düzenleme olmaktan çıkmış olup tebliğ eki olarak düzenlenmektedir.²³⁶

Kurumsal yönetim adil, şeffaf ve güvenilir bir sermaye piyasasının sağlanmasında önemli bir rol oynamakta olup nihai olarak kurumların adillik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkeleri ışığında faaliyet gösterme kalitesini yükseltmeyi hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda, her bir kurumsal yönetim mekanizmasının güçlü bir kurumsal yönetim yapısının inşa edilmesinde ve sürdürülmesinde dolayısıyla hileli finansal raporlamanın önüne geçilmesinde ve tespit edilmesinde ayrı sorumlulukları ve rolü vardır. Ancak roller farklı da olsa, iyi bir kurumsal yönetim sisteminin tesis edilebilmesi ve de bu sistemin önemli bir çıktısı olan kaliteli, şeffaf ve eksiksiz finansal raporların oluşturulabilmesi için kurumsal yönetim yapısı içinde yer alan tüm mekanizmalar birbirine bağlı çalışmak zorundadır.

²³⁵ Mehmet Ali Aksoy, "Türk Kurumsal Yönetim Düzenlemeleri Kapsamında Anonim Şirket Yönetim Kurulu", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** C. XVII, Y.2013, Sa. 1-2,s.47.

²³⁶ A.e.,s.50.

2.6. TÜRKİYE'DE KURUMSAL YÖNETİMİN GELİŞİMİ VE BIST KURUMSAL YÖNETİM ENDEKSİ'NİN (XKURY) DOĞUŞU

Ülkemizde Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY) kavramının doğuşuna değinmeden önce, XKURY'nin ortaya çıkışının öncesinde ve sonrasında gerçekleşen kurumsal yönetim ile ilgili gelişmelerden kısaca bahsetmek uygun olacaktır.

Küresel çapta etki eden finansal krizler, küreselleşmedeki hızlı yükselme, sürdürülebilir büyüme, uluslararası ticaretin artışı ve dolayısıyla rekabetin küreselleşmesi ve yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi çabaları kurumsal yönetim kavramının önem kazanmasının nedenleri arasında sayılabilmektedir. Dünyada çeşitli ülkelerin kurumsal yönetim uygulamalarında önemli bir referans kaynağı olan OECD ilkeleri, ülkemizde de kurumsal yönetim kavramının oluşturulmasında ve geliştirilmesinde temel teşkil etmektedir. Ülkemizde kurumsal yönetim çalışmaları TÜSİAD'ın OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri'ni esas alarak oluşturduğu "Kurumsal Yönetim: En İyi Uygulama Kodu" 2002 yılında yayımlanarak başlatılmıştır. Akabinde SPK, 2003 yılında OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri'nin ve "uygula, uygulayamıyorsan açıkla" prensibinin temel oluşturduğu SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri'ni başta Borsa İstanbul'da işlem gören ve Türkiye'de gerek kamuda gerek özel sektörde faaliyet gösteren tüm anonim şirketlerin uygulaması amacıyla yayımlamıştır. Bu gelişmeyi 2004 yılında SPK'nın yaptığı bir düzenleme ile Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlere 2005 yılından itibaren "Kurumsal Yönetim Uyum Raporu" hazırlaması ve yayımlaması yükümlülüğü getirilmiştir.²³⁷ 2005 yılında SPK OECD ilkelerinde oluşan revizyonu takiben Kurumsal Yönetim İlkelerini güncellemiştir.²³⁸ 2007 yılında SPK, "Sermaye Piyasalarında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği'ni" (Seri VIII, No.51) derecelendirme faaliyetine, derecelendirme kuruluşlarına, derecelendirme notlarına ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla yayımlamıştır.²³⁹

²³⁷ Asiye Nur Zengin, Ayşe Altıok Yılmaz, "Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Standartları", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 10, Sayı: 48, Şubat 2017, s.693.

²³⁸ Başak Ataman v.d., **a.g.e.**, s.168.

²³⁹ **Sermaye Piyasalarında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği** (Seri VIII, No.51), 1.Bölüm Madde 1, 12.07.2007, s.399.

6102 sayılı “Türk Ticaret Kanunu” (TTK) TBMM’de kabul edilerek 14 Şubat 2011’de Resmi Gazete’de yayınlandı ve 1 Temmuz 2012’de 6335 sayılı kanun ile birlikte yürürlüğe girdi.²⁴⁰ TTK’da kurumsal yönetim ilkelerine ilişkin açıklama 1529. maddede şu şekilde düzenlenmiştir: “Halka açık anonim şirketlerde kurumsal yönetim ilkeleri, yönetim kurulunun buna ilişkin açıklamasının esasları ve şirketlerin bu yönden derecelendirme kural ve sonuçları Sermaye Piyasası Kurulu tarafından belirlenir.”²⁴¹ Bu noktada TTK’nın kurumsal yönetimin çerçevesini belirlemeyi ve kurumsal yönetimi ve kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanmasını hukuki bir temele dayandırmayı amaçladığını söylemek mümkündür.²⁴²

2011 yılında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nda değişiklik yapan 654 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile SPK’ya kurumsal yönetim ilkelerini tespit ve ilan etmek, Borsa’da işlem gören şirketlerden belli özelliklere sahip olanlara kurumsal yönetim ilkelerinin bir bölümüne veya tamamına uyma zorunluluğu getirebilmek ve uyum zorunluluğuna aykırılık halinde tedbir almak, yaptırım uygulamak gibi yetkileri verilmiştir ve bu doğrultuda Seri:IV, No: 54 sayılı “Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ” yürürlüğe girmiştir.²⁴³

2012 yılında yayımlanan 6362 sayılı yeni Sermaye Piyasası Kanunu ile SPK’ya, kurumsal yönetim ilkelerine uyma zorunluluğu getirme ve zorunlu ilkelere uyum sağlanması halinde resen işlem yapma yetkisi tanıdığı, ilk defa ilişkili taraf işlemleri düzenlenmiş ve kurumsal yönetim ilkelerine tabi olan kurumların kapsamı genişletilmiştir.²⁴⁴ Bu gelişmeleri 2013 yılında SPK tarafından “Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ”in (Seri IV, No:63) ve 2014 yılında SPK tarafından II-17.1 sayılı “Kurumsal Yönetim Tebliği”nin hazırlanıp yayımlanması takip etmiştir.²⁴⁵

²⁴⁰ A.e., s.399.

²⁴¹ (Çevrimiçi), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102.pdf>, 04.10.2020.

²⁴² Seda Turnacıgil, Hatice Doğukanlı, “Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Türkiye’deki Gelişimi Ve BIST Kurumsal Yönetim Endeks Performansının İncelenmesi”, **Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 5, Sayı: 9, Aralık 2018, s.396.

²⁴³ Asiye Nur Zengin, Ayşe Altırok Yılmaz, **a.g.e.**, s.694.

²⁴⁴ A.e., s.695.

²⁴⁵ Başak Ataman v.d., **a.g.e.**, s.168.

2.6.1. BIST Kurumsal Yönetim Endeksi'nin (XKURY)

Oluşturulma Gereksinimi

Kurumsal yönetim endeksinin tanımına geçmeden önce neden oluşturulduğundan söz etmek daha uygun olacaktır. Endeksin oluşturulma nedenlerini anlamak için ise ilk olarak kurumsal yönetimin amaçlarına ve faydalarına bakmamız gerekmektedir. Kurumsal yönetimin tanımına dönecek olursak kurumsal yönetim "bir işletmenin tepe yönetiminden tüm çıkar gruplarına uzanan ilişkiler bütününde, tarafların hak ve sorumluluklarını ortaya koyan, karar alma ve uygulama süreçlerinde ilkeleri toplumsal değerlere ve etik kodlara duyarlı biçimde belirleyen, sonuçları tam, zamanında, sorumluluk bilinci içinde, hesap verebilir bir yapıda tüm taraflara şeffaf bir şekilde sunan yapı" olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴⁶

Kurumsal yönetimin başlıca amaçları ise şu şekilde tanımlanmıştır²⁴⁷:

- Hissedar haklarının güçlendirilmesi
- Finansal raporlama sürecinde şeffaflığın artırılması
- Muhasebe standartlarının iyileştirilmesi
- Yaptırımların ve yaptırımların icrasının güçlendirilmesi
- Yönetim kurullarının bağımsızlığı
- Şirketler ve iflas hukukunun güçlendirilmesi
- Rekabetin teşvik edilmesi
- Haksız kazancın azaltılması

Bu amaçlara ulaşılabilmesi için dört ana ilkenin baz teşkil ettiği etkin ve verimli bir kurumsal yönetim mekanizması yürürlükte olmalıdır. Etkin ve verimli çalışan kurumsal yönetim yapısı şirketlerin faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütmesine, sermayeye daha kolay ulaşmasına, riskleri azaltmalarına ve yönetimin yapabileceği hatalardan korunmalarına yardımcı olmakla beraber şirketleri yatırımcılara karşı daha sorumlu, hesap verebilir ve şeffaf kılar.²⁴⁸

²⁴⁶ Mahmut Karğın v.d., "Kurumsal Yönetimin Finansal Raporlama Kalitesindeki Rolü: Borsa İstanbul Üzerine Karşılaştırmalı Bir Uygulama", **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Aralık2015, s.504.

²⁴⁷ A.e., s.505.

²⁴⁸ A.e., s.505.

Tüm bunların yanı sıra sağlıklı bir kurumsal yönetim yapısı mevcut ve potansiyel yatırımcıların şirkete duyduğu güveni artırarak yatırımların artmasına zemin hazırlamış olur. Yatırımların artması sonucu ekonomide iyileşme kaçınılmaz olduğundan kurumsal yönetim yapısının verimliliğinin ekonomik sonuçlara etki ettiğini söylemek mümkündür.

Türkiye’de kurumsal yönetim çalışmalarını 2002’de TÜSİAD “En İyi Uygulama Kodu’nu hazırlayarak başlatmış olup SPK yaptığı düzenlemelerle geliştirmiştir. SPK, 2004 yılında Borsa İstanbul’da (eski ismiyle İstanbul Menkul Kıymetler Borsası-2013 yılında ismi Borsa İstanbul olarak değiştirilmiştir) işlem gören firmalara Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Raporu’nu yayımlamalarını ve yetkili derecelendirme kuruluşlarınca yapılan değerlendirmeler sonucu ortaya çıkan derecelendirme notunu (Kurumsal yönetim ilkelerine uyum notu) açıklamayı zorunlu kılmıştır. 2007 yılında SPK “Sermaye Piyasalarında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği (Seri VIII, No.51)” yayımlayarak Borsa İstanbul’da işlem gören şirketleri kurumsal yönetim ilkelerini uygulamaya teşvik etmeyi, sermaye piyasalarının gelişimini sağlamayı ve kamuoyunun, yatırımcıların ve tüm paydaşların doğru bilgilendirilmesini amaçlayarak ülkemizde kurumsal yönetim uygulamalarının iyileşmesine katkıda bulunmuştur. Bu doğrultuda 31.08.2007’de kurumsal yönetim ilkelerine uyumun derecelendirmesinin temel oluşturduğu kurumsal yönetim endeksi hesaplanma çalışmalarına başlanmıştır.

Tüm bu uygulamaların ışığında, kurumsal yönetim ilkelerine uyumu derecelendirme notunun ve söz konusu notun temel alınmasıyla hesaplanan Kurumsal Yönetim Endeksi’nin (XKURY) ülkemizde kurumsal yönetim uygulamalarına “ölçülebilirlik” özelliğini sağlamakta olduğunu ve bundan dolayı ülkemizdeki kurumsal yönetim uygulamalarının kalitesini arttıran önemli araçlar olduğunu söylemek mümkündür.

2.6.2.Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Derecelendirme Notu

Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği (Seri: VIII, No: 40) 04.12.2003 tarih ve 25306

sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.²⁴⁹ Tebliğde 2.Bölüm 4.Madde’de derecelendirme faaliyetinin kapsamı belirtilmiştir.²⁵⁰ Maddede iki tür derecelendirme faaliyetinden söz edilmektedir: Kredi derecelendirme ve kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi. 2. Bölüm 6. Madde’de Kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi şu şekilde tanımlanmıştır: “Kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesi, işletmelerin Kurulca yayımlanan Kurumsal Yönetim İlkelerine uyumlarının derecelendirme kuruluşları tarafından bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilmesi ve sınıflandırılması faaliyetidir.”²⁵¹ Derecelendirme faaliyeti Türkiye’de kurulan ve derecelendirme faaliyetinde bulunmak üzere Kurulca yetkilendirilen derecelendirme kuruluşları ile Türkiye’de derecelendirme faaliyetinde bulunması Kurulca kabul edilen uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından yapılmaktadır.²⁵² Yetkili kuruluşların iletişim bilgilerine SPK’nın websitesinde yer verilmiştir: ²⁵³

Tablo 2.1. Türkiye’de Derecelendirme Yetkisi Bulunan Derecelendirme Kuruluşları

Ünvan	Şehir
DRC DERECLENDİRME HİZMETLERİ A.Ş.	İSTANBUL
CR AVRASYA DERECLENDİRME A.Ş.	İSTANBUL
KOBİRATE ULUSLAR ARASI KREDİ DERECLENDİRME VE KURUMSAL YÖNETİM HİZMETLERİ A.Ş.	İSTANBUL
NATIONAL INVESTOR SERVICES DERECLENDİRME A.Ş.	İSTANBUL
AHA KURUMSAL YÖNETİM VE KREDİ DERECLENDİRME HİZMETLERİ A.Ş.	İSTANBUL

Kaynak: (Çevrimiçi), <https://www.spk.gov.tr/SiteApps/Sirketiletisim/List/dkkyi>, 24.11.2020

Uyum derecelendirme, bir bütün olarak tüm ilkelere uyum ile pay sahipleri, kamuyu aydınlatma ve şeffaflık, menfaat sahipleri ve yönetim kurulu ana bölümleri itibarıyla ayrı ayrı olmak üzere, 1 ile 10 arasında not verilmesidir.²⁵⁴ Sermaye Piyasası Kurulu’nun (Kurul) 01.02.2013 tarih ve 4/105 sayılı toplantısında kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirmesinde kullanılacak ağırlıklar ana başlıklar

²⁴⁹ (Çevrimiçi), Kurumsal Yönetim Uyum Derecelendirmesi Yeterlik Etüdü, <https://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/374>, 24.11.2020.

²⁵⁰ (Çevrimiçi), <http://mevzuat.spk.gov.tr/>, md.4, 24.11.2020.

²⁵¹ A.e.

²⁵² A.e.

²⁵³ (Çevrimiçi), Şirket İletişim Bilgileri, <https://www.spk.gov.tr/SiteApps/Sirketiletisim/List/dkkyi>, 24.11.2020.

²⁵⁴ (Çevrimiçi), <http://mevzuat.spk.gov.tr/>, md.6, 24.11.2020.

itibariyle “Pay Sahipleri” için %25, “Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık” için %25, “Menfaat Sahipleri” için %15 ve “Yönetim Kurulu” için % 35 olarak belirlenmiştir.²⁵⁵

BIST Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY) payları Borsa İstanbul pazarlarında (Gözetli Pazarı ve C Listesi hariç) işlem gören ve kurumsal yönetim ilkelerine uyum notu 10 üzerinden en az 7, her bir ana başlık itibarıyla 10 üzerinden en az 6,5 olan şirketlerin fiyat ve getiri performansının ölçülmesini amaçlamaktadır.²⁵⁶ 1 en düşük notu, 10 ise en yüksek notu temsil etmekte olup kurumsal yönetim ilkelerine tam uyum anlamına gelmektedir. Derecelendirme notunun derecelendirme yaptırmak isteyen şirketin talebi nedeniyle verilmesi ve yıllık olarak yenilenmesi şartı bulunmaktadır.²⁵⁷ Ayrıca asgari derecelendirme notu şartını sağlayan şirketlerin payları, derecelendirme notunun Kamu Aydınlatma Platformu’nda (KAP) yayımlandığı günü takip eden iş gününde endekse alınır.²⁵⁸ Derecelendirme notu derecelendirme talep eden kurumun derecelendirme kuruluşunun verdiği bilgilere göre hesaplanır. Derecelendirme kuruluşu kurum ile sözleşme imzalamasının akabinde derecelendirme sürecini başlatır. Kurumun kurumsal yönetimden sorumlu yöneticileri ile derecelendirme kuruluşu bir ön toplantıda bir araya gelerek şirketin ana faaliyetleri, yönetim politikaları, vizyonları, organizasyon yapıları, derecelendirme süreci vb. konuları görüşürler ve derecelendirme kuruluşu derecelendirmeye baz olan belgeleri kurumdan talep eder.²⁵⁹ Kurumdan son 2-3 yıla ilişkin şu belgeler talep edilir:²⁶⁰ Bağımsız denetim raporları, faaliyet raporları, ana sözleşme, kar dağıtım tabloları ve politikaları, gelir ve kurumlar vergisi, sorumlu sıfatıyla ödenen vergiler, güncel organizasyon şeması ve son 3 yıllık değişiklikler, resmi kurumlarla yazışmalar, Genel Kurul kararları, kurum içi raporlama düzeni ve organizasyonel paylaşımı hakkında açıklamalar, Yönetim Kurulu’nun karar defterleri, Yönetim Kurulu’na bağlı komitelerin toplantı notları, kurumun yeni pay senetlerine ilişkin açıklamalar, yan kuruluşlarının yeni pay senetlerine ilişkin açıklamalar, %10 ve üzerinde pay sahibi olan veya yönetimde söz

²⁵⁵ (Çevrimiçi), <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/AltSayfa/1219>, 24.11.2020 .

²⁵⁶ (Çevrimiçi), <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/163/kurumsal-yonetim-endeksi>, 24.11.2020.

²⁵⁷ (Çevrimiçi), <http://www.saharating.com/~saharati/bist-kurumsal-yonetim-endeksi-xkury/>, 24.11.2020.

²⁵⁸ A.e.

²⁵⁹ (Çevrimiçi), <http://www.jcrer.com.tr/Pages.aspx?Page=spk-kurumsal-yonetim-ilkelerine-uyum-derecelendirmesi-3>, 24.11.2020.

²⁶⁰ A.e.

sahibi olan anahtar ortaklar hakkında bilgiler, kredi ve fon sağlayıcılar hakkında bilgiler, kurum, ortaklar ve yöneticiler hakkında karara bağlanmış veya henüz karara bağlanmamış cezalar ve açıklamaları, yönetim kurulunun yapısı ve üyeleri hakkında açıklamalar ve özgeçmişleri, bağımsız denetçi kuruluşu hakkında bilgiler, net varlık değerinin %10'u veya bu oranı aşan tutardaki ticari işlere ve bağlantılara ilişkin açıklamalar, üst yönetimin maaş ve prim bilgileri, sektöre ilişkin genel bilgiler ve kuruma ait payları içeren karşılaştırmalı raporlar, sunumlar, araştırmalar, personel hakkında genel istatistikî bilgiler, müşteriler ve tedarikçiler hakkında genel görüşler, çevreci oluşumlar ile ilişkiler, sosyal sorumluluk projeleri, şirketin vekâleten oy kullanımı ve çağrı muafiyeti gibi konulardaki tutumu, kurumun yabancı ortağı mevcutsa yabancı ortağın bulunduğu ülkedeki konumu, şirketin daha önce almış olduğu kurumsal notu, yabancı ortağın bulunduğu ülkedeki yönetim yapısı ve söz konusu ülkedeki hukuki yapı vb.

Derecelendirme süreci için derecelendirme kuruluşlarınca bildirilen süre ortalama 1-1.5 aydır. Akabinde kurum yetkilileri ile görüşülerek rapor hakkında bilgi sunulur, varsa kurumun geçerlilik arz eden itirazları dikkate alınarak ve gerekli düzeltmeler eşliğinde rapora son hali verilir.²⁶¹ Rapor, aynı anda Borsa İstanbul'a, SPK'ya ve ²⁶²rapor talebi olan kuruma gönderilir. Kurumun hisselerinin Borsa İstanbul'da işlem görmesi durumunda kurum kamuoyuna açıklama yapmak zorundadır, ancak kurum halka açık olmayan bir şirket ise ve kamuya açıklama yapmayı istemiyorsa bildirim yalnızca SPK'ya yapılır.²⁶³

BIST Kurumsal Yönetim Endeksi kapsamındaki şirketlerin derecelendirme notları şirketler tarafından KAP'da açıklanmaktadır.

2.6.3. BIST Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY)

Kavramı ve Endeks Temel Kuralları

BIST Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY), Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Gelişen İşletmeler Pazarı'nda işlem gören ve kurumsal yönetim ilkelerine uyum notu 10 üzerinden en az 7, her bir ana başlık itibarıyla 10 üzerinden en az 6,5 olan

²⁶¹ A.e.

²⁶² (Çevrimiçi), <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/163/kurumsal-yonetim-endeksi>, 25.11.2020.

²⁶³ JCRER, **SPK Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Derecelendirmesi**, 24.11.2020

şirketlerin fiyat ve getiri performansının ölçülmesi amacıyla oluşturulmuş olup BIST pay endeksleri altında sınıflandırılmaktadır.²⁶⁴ BIST Pay Endeksleri, Borsa İstanbul'da işlem gören payların gruplar halinde ortak performanslarının ölçülmesi amacıyla oluşturulmuştur.²⁶⁵

BIST Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY) hesaplanmasına 31.08.2007'de başlanmış olup, endeksin başlangıç değeri 48.082,17 olarak belirlenmiştir.²⁶⁶ Endeks hesaplanmaya o endeksin kapsamında olan şirket sayısı 5 olduğunda başlanır, 2'nin altına düştüğünde ise yapılacak duyuruyu takip eden ikinci ayın ilk iş günü itibarıyla endeks hesaplamasına son verilir.²⁶⁷ 26.11.2020 itibarıyla XKURY kapsamında olan 48 şirket bulunmaktadır.

Endekslerin hesaplanması kayda alınan nihai fiyat üzerinden yapılmakta olup kapsamlarındaki payların fiili dolaşımda olan bölümünün piyasa değerleri ile ağırlıklı olarak hesaplanır.²⁶⁸ Piyasa fiyatı, pay fiyatı ile sermayeyi yansıtan pay sayısı ile çarpılarak elde edilir. Fiili dolaşımdaki pay oranı ise Borsa İstanbul'da işlem gören payların halka açık olan kısımlarını temsil etmektedir. Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) halka açıklık oranını hesaplayarak ilan eder.²⁶⁹ Borsa İstanbul Endeks Direktörlüğü tarafından yayımlanmış Eylül 2020 tarihli BIST Piyasa Değeri Ağırlıklı Pay Endeksleri Temel Kuralları kitapçığında 7.sayfada endeks hesaplama yönteminde kullanılan formül bilgisi verilmiştir ancak burada formülün detayına girilmemiştir.

Şirket paylarının BIST Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY) kapsamına alınabilmesi için ilk olarak yukarıda ilk paragrafta belirtilen koşulun sağlanması gerekmektedir. Buna ek olarak, kurumsal yönetim ilkelerine uyum derecelendirme notunun derecelendirme talebi olan şirket tarafından yıllık olarak

²⁶⁴ (Çevrimiçi), <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/163/kurumsal-yonetim-endeksi>, 25.11.2020.

²⁶⁵ **BIST Piyasa Değeri Ağırlıklı Pay Endeksleri Temel Kuralları**, Eylül 2020, s.1

²⁶⁶ (Çevrimiçi), <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/163/kurumsal-yonetim-endeksi>, 25.11.2020.

²⁶⁷ A.e., s.2.

²⁶⁸ A.e., s.7.

²⁶⁹ A.e., s.1.

yenilenmesi şartı aranmaktadır.²⁷⁰ Derecelendirme talebi olan şirket birden fazla derecelendirme kuruluşuna derecelendirme yaptırmışsa en son derecelendirme notu değerlendirmeye alınmaktadır. ²⁷¹

Asgari derecelendirme notu şartını karşılayabilen şirketlerin payları, derecelendirme notunun KAP'ta yayımlandığı günü takip eden iş gününde endekse alınır. ²⁷²

Endeks kapsamından çıkartılma süreci ise kitapçıkta şu şekilde açıklanmıştır:²⁷³

- a) KAP'ta yayımlanan yeni derecelendirme notunun asgari derecelendirme notunun altında olması durumunda,
- b) Derecelendirme sözleşmesinin herhangi bir nedenle sona erdiğinin KAP'ta yayımlanması durumunda,
- c) Derecelendirme kuruluşu, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından "Derecelendirme Kuruluşları Listesi"nden çıkarılması ve bu durumun KAP'ta yayımlanması halinde,
- d) Derecelendirme kuruluşunun bağımsızlığının ortadan kalkması durumu oluştuğunda ve bu durumun KAP'ta yayımlanması halinde ilgili bildirimin KAP'ta yayımlandığı günü,
- e) Derecelendirme notunun verildiği tarihten sonraki 1 yıllık dönem sonuna kadar yenilendiğine ilişkin bildirimin KAP'ta yayımlanmaması halinde,
- f) Derecelendirme sözleşmesinin yenilenmesine ilişkin bildirimin, söz konusu sözleşmenin süresinin bitiş tarihine kadar KAP'ta yayımlanmaması durumunda 1 yıllık dönemin bittiği günü veya derecelendirme sözleşmesinin sona erme tarihini takip eden iş günü geçerli olacak şekilde endeks kapsamından çıkarılır.

Yukarıda ifade edilen durumların ortadan kalkması halinde KAP'ta yayımlanan yeni derecelendirme notu asgari derecelendirme notundan

²⁷⁰ A.e., s.12.

²⁷¹ A.e., s.13.

²⁷² A.e., s.13.

²⁷³ A.e., s.17.

yüksekse, yeni notun KAP'ta yayımlandığı günü takip eden iş günü geçerli olacak şekilde söz konusu paylar endeks kapsamına alınır.

Diğer bir önemli kural ise²⁷⁴, bir şirketin Kurumsal Yönetim Endeksi kapsamına dahil olabilmesi için asgari şartları içeren not ile beraber bu notun bağlı olduğu bir sözleşme olmalıdır. Notun geçerliliği devam ederken sözleşmenin sona ermesi durumunda şirketin KAP'ta yapacağı duyurunun akabinde söz konusu notun geçerlilik süresini geçmeyecek şekilde sözleşmenin sona erdiği tarihten itibaren geçerli yeni bir sözleşme için üç aya kadar şirkete süre verilir. Bu sürenin verilebilmesi için şirketin en geç sözleşmenin sona erdiği tarihte geçerli bir sözleşmeye bağlı olan notu KAP'ta duyurması şartı bulunmaktadır. Bu şartı sağlamayan şirketin payları endeksten çıkartılır.

Şirket devir alma durumlarında ise kurallar şu şekilde belirtilmektedir:²⁷⁵

- a) Payları BIST Kurumsal Yönetim Endeksi kapsamında olan bir şirket başka bir şirketi ya da şirketleri devir alırsa endeks kapsamında kalmaya devam eder.
- b) BIST Kurumsal Yönetim Endeksi kapsamında olmayan bir şirket, kapsamda olan bir şirketi devir alırsa, devrolan şirket ortaklarına payların dağıtılmasına başlandığı gün geçerli olacak şekilde endeksten çıkarılır.

²⁷⁴ A.e., s.17.

²⁷⁵ A.e., s.18.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BIST KURUMSAL YÖNETİM ENDEKSİNDE (XKURY) İŞLEM GÖREN VE İŞLEM GÖRMEYEN BIST İMALAT ŞİRKETLERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Kurumsal yönetim uygulamalarının finansal raporlama sürecinin kalitesini arttırmasının yanı sıra hilenin tespit edilmesinde, engellenmesinde ya da hile riskinin minimize edilmesinde faydalı olduğu görülmektedir. Yalnızca dünyada değil ülkemizde de kurumsal yönetim kavramının önemi gün geçtikçe daha fazla kişi ve kurum tarafından anlaşılmaktadır. Buna paralel olarak bazı kurumsal yönetim uygulamalarının zorunluluğu artmıştır. Buna, Borsa İstanbul'da işlem gören firmaların SPK'nın 27 Ocak 2014 tarih ve 2/35 sayılı kararına istinaden Kurumsal Yönetim İlkeleri Uyum Raporu'nu açıklamalarının zorunlu kılınması örnek verilebilir. KAP'da şirketlerin finansal bilgileri ve genel bilgilerine ek olarak kurumsal yönetim uygulamaları hakkında bilgiler de mevcuttur. KAP'ın web sitesinde bilgi sahibi olunmak istenen şirketin özet ve genel bilgileri ile beraber Kurumsal yönetim başlığı altında bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler; Pay Sahipleri, Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık, Menfaat Sahipleri ve Yönetim Kurulu alt başlıklarında toplanmaktadır.

28 Ağustos 2019 tarihinde BDDK tarafından yapılan düzenleme ışığında bankacılık sektöründeki toplam riski (talep edilen kredi dahil), Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi nezdinde yer alan en güncel bilgilere göre 100 milyon TL ve üzerinde olan şirketlerin (halka açık olmayanlar dahil) SPK düzenlemeleri ile uyumlu Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Raporu alması gerekmektedir.²⁷⁶

Bu bölümde, ülkemizde kurumsal yönetimin öneminin artmasını amaçlayan, Borsa'da işlem gören firmalar için oluşturulmuş olan BIST Kurumsal Yönetim Endeksi'ne (XKURY) tabi firmalar ile söz konusu endekse tabi olmayan

²⁷⁶ (Çevrimiçi), <https://www.grantthornton.com.tr/en-guncel/makaleler/kurumsal-yonetim-ilkeleri-uyum-raporu-zorunlulugu/> , 25.01.2021

BIST firmaları arasında yapılan karşılaştırmanın temel oluşturduğu bir araştırma hakkında detaylı bilgiler verilecektir.

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Hileli finansal raporlamanın tespitinde günümüzde çok çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden biri olan analitik inceleme 1990'lı yıllardan beri gelişmiş ülkelerde başlıca denetim tekniği olarak uygulanmakta olup bu yöntemin amacı, işletmenin denetçiye ya da finansal tablo kullanıcısına sunduğu bilgilerin işletmenin içinden veya dışından elde edilen bilgiler ile karşılaştırılarak oluşan sonuçların denetim çalışmalarına yön vermesidir.²⁷⁷ Analitik inceleme yapabilmek için denetçiler farklı teknikler kullanabilmektedir ve bu tekniklerden biri rasyo analizidir. Rasyo analizi, mali tablolarda yer alan tutarlar üzerinden hesaplanan oranlar aracılığıyla şirketin aşırı borcu ya da stokunun olup olmadığı, işletme faaliyetlerinin çok yüksek olup olmadığı, şirket varlıklarının gelir elde etme amacına uygun bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı gibi önemli sorulara yanıt aramak için kullanılır.²⁷⁸ Rasyo analizi denetçilerin hileli finansal raporlama riskini tespit edebilmek için kullandıkları geleneksel ve pratik bir yöntemdir. Bir başka deyişle, rasyo analizinde tespit edilen sonuçlara göre denetçinin daha fazla kanıt toplaması gerekebilir.

Daha önceki bölümlerde verilen bilgiler ışığında, bu çalışma ortaya çıkan şu soruya cevap aramak üzere yapılmıştır: Kurumsal yönetim uygulamalarına uyumunu beyan eden bir BIST şirketi ile yine kurumsal yönetim uygulamalarına uyumunu beyan eden ancak bu uyumu derecelendirilmiş bir diğer BIST şirketini denetleyen denetçi yaptığı rasyo analizleri sonucunda kurumsal yönetim uygulamalarına uyumu derecelendirilmemiş olan şirket için daha fazla kanıt toplaması gerektiği sonucuna varabilir mi? Bu soru ayrıca şu şekilde de sorulabilir: Rasyo analizleri sonucu bu iki şirket arasında toplanacak denetim kanıtı açısından anlamlı bir farklılığa rastlanabilir mi? Bu sorulara yanıt

²⁷⁷ Yrd. Doç. Dr. Serkan Terzi, **Hileli Finansal Raporlama Önleme ve Tespit İMKB İmalat Sanayiinde Bir Araştırma**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012, s.156.

²⁷⁸ A.e., s.157.

vereabilmek amacıyla BIST XKURY endeksinde işlem gören ve görmeyen BIST imalat şirketleri arasında bir karşılaştırmayı baz alan bu çalışma oluşturulmuştur.

3.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE KISITLARI

Bu çalışmaya Borsa İstanbul'da Yıldız, Ana ve Alt (01.10.2020 itibariyle Gelişen İşletmeler Pazarı'nda paylar Alt Pazar'a dahil edilmiştir.)²⁷⁹ pazarlarda ve imalat sektöründe yer alan 32 şirket konu edilmiştir. Bu şirketlerden 16 tanesi XKURY endeksine tabi olup diğer 16 tanesi aksine söz konusu endekse tabi değildir. Bu şirketlerin 2015-2019 dönemini kapsayan son 5 yıllık verileri kullanılmış olup analizde bu verilerin ortalamaları alınmıştır.

Veri setini oluşturmak için öncelikle XKURY endeksine tabi olan şirketler belirlenmiştir. 25.12.2020 itibariyle Borsa İstanbul'da belirtilen tüm sektörlerde işlem gören şirketler arasında 48 tanesi XKURY endeksine tabi olarak belirlenmiştir. Söz konusu şirketler Borsa İstanbul tarafından oluşturulan bileşen kodlarıyla beraber aşağıdaki EK-3 25.12.2020 İtibariyle Borsa İstanbul'da XKURY Endeksinde İşlem Gören Şirketler isimli ekte belirtilmiştir. Akabinde çalışmanın konu edileceği sektörü belirlemek için Borsa İstanbul'da işlem gören payların hangi sektörlerle dağıldığı incelenmiştir. 25.12.2020 itibariyle tüm sektörlerde işlem gören 395 şirket vardır. Bu şirketler sektörlerle göre sıralandığında 1. Sırada 172 adet ile imalat sektörü yer almakta olup imalat sektörünü 122 adet ile mali kuruluşlar sektörü takip etmektedir. Yani Borsa'da işlem gören paylarda başı çeken sektörlerin imalat ve mali kuruluşlar sektörleri olduğunu söyleyebiliriz. Burada bahsedilen sektör isimleri ana başlık olup söz konusu ana başlıkların altında alt sektörler yer almaktadır. İmalat ve Mali Kuruluşlar altında yer alan alt sektörler şu şekildedir:²⁸⁰

İmalat:

- 1) Gıda, İçecek ve Tütün
- 2) Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri
- 3) Orman Ürünleri ve Mobilya
- 4) Kağıt ve Kağıt ürünleri, Basım ve Yayın
- 5) Kimya ilaç petrol lastik ve plastik ürünler
- 6) Taş ve Toprağa Dayalı

²⁷⁹ (Çevrimiçi), <https://www.kap.org.tr/Bildirim/875521>, 30.01.2021.

²⁸⁰ (Çevrimiçi), <https://www.kap.org.tr/tr/Sektorler>, 30.01.2021.

- 7) Ana Metal Sanayi
- 8) Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları
- 9) Diğer İmalat Sanayii

Mali Kuruluşlar:

- 1) Bankalar
- 2) Sigorta Şirketleri
- 3) Finansal Kiralama ve Faktoring Şirketleri
- 4) Holdingler ve Yatırım Şirketleri
- 5) Diğer Mali Kuruluşlar
- 6) Aracı Kurumlar
- 7) Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları
- 8) Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları
- 9) Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları

İmalat sektöründe olup XKURY endeksinde işlem gören şirket sayısı 19 olup, Mali Kuruluşlar sektöründe ve XKURY endeksinde işlem gören şirket sayısı 21'dir. Mali kuruluşlarda yer alan banka, sigorta şirketleri, leasing şirketleri, gayrimenkul yatırım ortaklıkları sektörlerinde faaliyet gösteren şirketlerin mali tablo yapıları holdinglerin mali tablo yapılarından farklı olduğu için mali kuruluşlar sektörünün seçimi hem veri setinde homojen olmayan bir dağılıma neden olacak hem de rasyo analizinde sağlıklı, doğru yorum yapmaya yönlendiren bir sonuç elde etmekten uzaklaştıracaktır. Ancak imalat sektöründe her ne kadar farklı alt sektörlerde faaliyet gösteren firmalar olsa da hepsinin kullandığı mali tablo yapısı aynıdır. Bu sebeplerden dolayı araştırmanın imalat sektöründe yapılmasına karar verilmiştir.

25.12.2020 itibariyle hem XKURY endeksine tabi olup hem de imalat sektöründe faaliyet gösteren 19 adet şirket vardır. Bu şirketler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:²⁸¹

²⁸¹ (Çevrimiçi), <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/163/kurumsal-yonetim-endeksi>; 25.12.2020.

Tablo 3.1. 25.12.2020 İtibariyle Borsa İstanbul'da İşlem Gören Ve XKURY Endeksine Tabi İmalat Şirketleri Listesi

Şirket Kodu	Şirket Adı	Endeks Kodu	Sektör
AEFES	ANADOLU EFES BİRACILIK VE MALT SANAYİİ A.Ş.	XKURY	İmalat
AKSA	AKSA AKRİLİK KİMYA SANAYİİ A.Ş.	XKURY	İmalat
ARCLK	ARÇELİK A.Ş.	XKURY	İmalat
AYGAZ	AYGAZ A.Ş.	XKURY	İmalat
BTCIM	BATIÇİM BATI ANADOLU ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.	XKURY	İmalat
CCOLA	COCA-COLA İÇECEK A.Ş.	XKURY	İmalat
EREGL	EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI T.A.Ş.	XKURY	İmalat
HURGZ	HÜRRİYET GAZETECİLİK VE MATBAACILIK A.Ş.	XKURY	İmalat
IHEVA	İHLAS EV ALETLERİ İMALAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	XKURY	İmalat
OTKAR	OTOKAR OTOMOTİV VE SAVUNMA SANAYİ A.Ş.	XKURY	İmalat
PETUN	PINAR ENTEGRE ET VE UN SANAYİİ A.Ş.	XKURY	İmalat
PINSU	PINAR SU VE İÇECEK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	XKURY	İmalat
PNSUT	PINAR SÜT MAMULLERİ SANAYİİ A.Ş.	XKURY	İmalat
PRKAB	TÜRK PRYSMİAN KABLO VE SİSTEMLERİ A.Ş.	XKURY	İmalat
TATGD	TAT GIDA SANAYİ A.Ş.	XKURY	İmalat
TOASO	TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.	XKURY	İmalat
TTAK	TÜRK TRAKTÖR VE ZİRAAT MAKİNELERİ A.Ş.	XKURY	İmalat
TUPRS	TÜPRAŞ-TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ A.Ş.	XKURY	İmalat
VESTL	VESTEL ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	XKURY	İmalat

Kaynak: (Çevrimiçi), <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/163/kurumsal-yonetim-endeksi>; 25.12.2020

Denetçinin amacı, denetlediği şirketin finansal raporlarının tüm yönleriyle gerçeği yansıtip yansıtmadığına yani aynı zamanda söz konusu tabloların büyük ölçüde hile içerip içermediğine ilişkin görüş sunabilmek ve bu görüşü dayandıracak sağlam kanıtlar elde edebilecek bir çalışma yolu belirleyip bu yolu izlemektir. Rasyo analizi de bir çeşit kanıt toplama tekniği olduğundan bu çalışmada rasyo analizinden faydalanılarak XKURY endeksine tabi olmayan BIST şirketleri ile XKURY endeksine tabi olan BIST şirketleri arasında denetim esnasında toplanması gereken denetim kanıtı açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığı araştırılmak istenmiştir. Çalışmaya konu olan XKURY endeksine tabi olan imalat sektörü şirketlerinden bu başlık altında bahsedilmiştir. Ancak anlamlı bir farklılık olup olmadığı sonucuna varabilmek için bu grubun karşıt grubunu oluşturan imalat sektöründe olup XKURY endeksine tabi olmayan BIST şirketlerinin hangi varsayımlara göre belirlendiği ve bunun sonucunda araştırmanın kapsamına dahil edildiği hususlarına 3.3 Araştırmanın Metodolojisi kısmında yer alan 3.3.1. Araştırmada Kullanılan Veri Seti ve Değişkenler alt başlığı içerisinde detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Buna ek olarak araştırmanın amacına ulaşabilmesi için kullanılan rasyolar literatür taraması sonucunda belirlenmiş olup kullanılan rasyolar ve analizde nasıl kullanıldığına ilişkin bilgiler yine veri setinin

oluşturulmasının detaylı bir biçimde anlatıldığı 3.3.1. Araştırmada Kullanılan Veri Seti ve Değişkenler kısmında verilecektir. Buradan itibaren araştırmanın kısıtlarından söz edilecektir.

Araştırmada yalnızca Borsa İstanbul'da işlem gören ve imalat sektöründe yer alan firmalara ait veriler kullanılmış olup toplam 32 firma üzerinden yapılmıştır. Popülasyonun tek bir sektörden ve az sayıda olmasının sonuçlar üzerinde kısıtlayıcı bir etki yaratmış olma ihtimali söz konusudur. Yani Borsa İstanbul'da başka sektörlerde işlem gören firmaların, başka ülkelerin borsalarında işlem gören firmaların ve Borsa İstanbul'da işlem görmeyen firmaların araştırmanın kapsamının dışında kalması araştırmayı kısıtlayıcı faktörler olarak değerlendirilebilir.

Bir diğer kısıtlayıcı unsur ise araştırmada finansal olmayan herhangi bir değişkenin kullanılmamış olmasıdır. Araştırmada bağımlı değişken olarak firmaların mali tablolarından üretilmiş 9 çeşit rasyo kullanılmış olup analitik inceleme tekniklerinden başlıcası olan rasyo analizine vurgu yapılmıştır. Bağımsız denetçinin değişiminin sıklığı (rotasyon), denetçi görüşleri (olumlu-olumsuz-şartlı görüş-görüş bildirmekten kaçınma), kurumsal yönetim, denetim ve riskin erken saptanması komitelerinin varlığı, muhasebe politikalarında yapılan değişikliklerin sıklığı, yönetim yapısında oluşan değişikliklerin sıklığı ve etik kodların varlığı gibi değişkenler finansal olmayan indikatörler arasında yer almaktadır.

Özet olarak araştırmada kullanılan verilerin Borsa İstanbul ile sınırlı olması, belli bir sektöre odaklanılmış olması, XKURY endeksi henüz ülkemizde 13 yıllık geçmişi olan bir kurumsal yönetim uygulaması olduğundan işlem gören şirket sayısının az olması, bu sebeplerden dolayı örneklem sayısının düşük olması ve finansal olmayan indikatörlerin kapsam dışı kalması araştırmayı kısıtlayan unsurlar olarak yer almaktadır.

3.3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu başlık altında öncelikle araştırmada kullanılan şirketlerin nasıl belirlendiğinden, verilerin içeriğinden ve nasıl elde edildiğinden ve rasyo analizi için seçilen rasyoların literatür taraması sonucu seçiminden ve değişkenlerin nasıl

oluşturulduğundan bahsedilecektir. Akabinde araştırmanın hipotezler sunularak, kullanılan araştırma yöntemi aracılığıyla ulaşılan bulgular açıklanacaktır.

3.3.1. Araştırmada Kullanılan Veri Seti

Araştırmaya konu olan firmaların belirlenmesi: Araştırmanın kapsamı bölümünde de belirtildiği gibi öncelikle XKURY endeksinde işlem gören firmaların listesine ulaşılmış ve araştırmaya kapsam bölümünde belirtilen nedenlerden dolayı imalat sektörü üzerinden yapılması karar verildiği için bu endekste işlem görüp imalat sektöründe olan firmalar ayrıştırılmıştır. Ulaşılan firma sayısı 19'dur. XKURY endeksinde işlem gören imalat sektörü firmalarını belirleme adımının sonrasında araştırma, XKURY endeksinde işlem gören imalat sektörü firmaları ve XKURY endeksinde işlem görmeyen imalat sektörü firmaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olup olmadığı sonucuna varmayı amaçladığından karşıt grup olan XKURY endeksinde işlem görmeyen imalat sektörü firmaları grubu oluşturma adımına geçilmiştir. XKURY endeksinde imalat sektöründe kayıtlı 19 firma Yıldız Pazar'da ve Ana Pazar'da işlem görmektedir. Buna göre karşıt grupta yer alacak firmaların seçiminde Yıldız Pazar'da ve Ana Pazar'da işlem görmeleri kriterinden hareket edilmiştir. Karşıt grupta yer alacak firmaların seçimi 135 firma üzerinden yapılmıştır. Karşıt grup oluşturulurken dikkate alınan diğer önemli iki kriterden birincisi, seçilen firmanın XKURY grubundaki firma ile aynı alt sektörde faaliyet göstermesi olup ikincisi ise firmanın XKURY grubundaki firma ile rakip olmasıdır. Her ne kadar karşıt grup firmalarının da Yıldız Pazar'da ve Ana Pazar'da işlem gören firmalar arasından seçilmesi birincil kriter olarak anılsa da rakiplik koşulu firmaların benzerliğine ve elde edilen verilerin homojenliğine katkı sağlayacağından karşıt gruba seçilmeye aday firma XKURY grubundaki firmanın direkt rakibi konumunda ancak Alt Pazar'da işlem görüyor olsa da karşıt grubun üyesi olarak seçilmiştir. Bu konumda olan 3 adet karşıt grup firması olup diğer firmalar Yıldız Pazar'da ve Ana Pazar'da işlem görmektedirler. Rakip olma kriteri burada 1. derecede önemli kriter olarak dikkate alındığından karşıt grupta direkt rakipleri tespit edilemeyen XKURY grubu firmaları PNSUT (PINAR SÜT MAMULLERİ SANAYİİ A.Ş.) , AYGAZ (AYGAZ A.Ş.) ve IHEVA (İHLAS EV ALETLERİ İMALAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.) araştırma dışında bırakılmıştır. Bu durumdan dolayı 1. Grup olan XKURY endeksine tabi firmalar grubu 16 firmadan oluşmaktadır. Karşıt grubun da sayısı aynı olması gerektiğinden yukarıdaki kriterleri karşılayan 16 adet XKURY endeksine tabi

olmayan firma seçilmiş ve 2. Grup (Karşıt grup) oluşturulmuştur. Böylelikle araştırma için verileri toplanacak olan firmalar belirlenmiş ve aşağıdaki tablolarda işlem gördükleri pazarlarla, alt sektörlerle ve gruplarıyla beraber listelenmiştir:

Tablo 3.2. Araştırmaya Konu Olan BIST XKURY Endeksine Tabi Olan İmalat Şirketleri Listesi (1. Grup)

1. Grup XKURY GRUBU		Kod	İmalat Alt Sektör	Pazar
1	EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI T.A.Ş.	EREGL	ANA METAL SANAYİ	Yıldız
2	PINAR SU VE İÇECEK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	PINSU	GIDA, İÇECEK VE TÜTÜN	Ana
3	ANADOLU EFES BİRACILIK VE MALT SANAYİİ A.Ş.	AEFES	GIDA, İÇECEK VE TÜTÜN	Yıldız
4	COCA-COLA İÇECEK A.Ş.	CCOLA	GIDA, İÇECEK VE TÜTÜN	Yıldız
5	PINAR ENTEGRE ET VE UN SANAYİİ A.Ş.	PETUN	GIDA, İÇECEK VE TÜTÜN	Yıldız
6	TAT GIDA SANAYİ A.Ş.	TATGD	GIDA, İÇECEK VE TÜTÜN	Yıldız
7	HÜRRİYET GAZETECİLİK VE MATBAACILIK A.Ş.	HURGZ	KAĞIT VE KAĞIT ÜRÜNLERİ, BASIM VE YAYIN	Ana
8	TÜPRAŞ-TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ A.Ş.	TUPRS	KİMYA İLAÇ PETROL LASTİK VE PLASTİK ÜRÜNLER	Yıldız
9	AKSA AKRİLİK KİMYA SANAYİİ A.Ş.	AKSA	KİMYA İLAÇ PETROL LASTİK VE PLASTİK ÜRÜNLER	Yıldız
10	VESTEL ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	VESTL	METAL EŞYA MAKİNE ELEKTRİKLİ CİHAZLAR VE ULAŞIM ARAÇLARI	Yıldız
11	TÜRK TRAKTÖR VE ZİRAAT MAKİNELERİ A.Ş.	TTRAK	METAL EŞYA MAKİNE ELEKTRİKLİ CİHAZLAR VE ULAŞIM ARAÇLARI	Yıldız
12	TÜRK PRYSMIAN KABLO VE SİSTEMLERİ A.Ş.	PRKAB	METAL EŞYA MAKİNE ELEKTRİKLİ CİHAZLAR VE ULAŞIM ARAÇLARI	Yıldız
13	TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.	TOASO	METAL EŞYA MAKİNE ELEKTRİKLİ CİHAZLAR VE ULAŞIM ARAÇLARI	Yıldız
14	OTOKAR OTOMOTİV VE SAVUNMA SANAYİ A.Ş.	OTKAR	METAL EŞYA MAKİNE ELEKTRİKLİ CİHAZLAR VE ULAŞIM ARAÇLARI	Yıldız
15	ARÇELİK A.Ş.	ARCLK	METAL EŞYA MAKİNE ELEKTRİKLİ CİHAZLAR VE ULAŞIM ARAÇLARI	Yıldız
16	BATIÇİM BATI ANADOLU ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.	BTCIM	TAŞ VE TOPRAĞA DAYALI	Ana

Tablo 3.3. Araştırmaya Konu Olan BIST XKURY Endeksine Tabi Olmayan İmalat Şirketleri Listesi (2. Grup)

2. Grup (Karşıt Grup) XKURY ENDEKSİNDE BULUNMAYANLAR GRUBU		Kod	İmalat Alt Sektör	Pazar
1	İSKENDERUN DEMİR VE ÇELİK A.Ş.	ISDMR	ANA METAL SANAYİ	Yıldız
2	ERSU MEYVE VE GIDA SANAYİ A.Ş.	ERSU	GIDA, İÇECEK VE TÜTÜN	Ana
3	TÜRK TUBORG BİRA VE MALT SANAYİİ A.Ş.	TBORG	GIDA, İÇECEK VE TÜTÜN	Ana
4	KRİSTAL KOLA VE MEŞRUBAT SANAYİ TİCARET A.Ş.	KRSTL	GIDA, İÇECEK VE TÜTÜN	Alt
5	BANVİT BANDIRMA VİTAMİNLİ YEM SANAYİİ A.Ş.	BANVT	GIDA, İÇECEK VE TÜTÜN	Alt
6	TUKAŞ GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	TUKAS	GIDA, İÇECEK VE TÜTÜN	Ana
7	DOĞAN BURDA DERGİ YAYINCILIK VE PAZARLAMA A.Ş.	DOBUR	KAĞIT VE KAĞIT ÜRÜNLERİ, BASIM VE YAYIN	Ana
8	PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.	PETKM	KİMYA İLAÇ PETROL LASTİK VE PLASTİK ÜRÜNLER	Yıldız
9	SANİFOAM SÜNGER SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	SANFM	KİMYA İLAÇ PETROL LASTİK VE PLASTİK ÜRÜNLER	Alt
10	SİLVRLİNE ENDÜSTRİ VE TİCARET A.Ş.	SILVR	METAL EŞYA MAKİNE ELEKTRİKLİ CİHAZLAR VE ULAŞIM ARAÇLARI	Ana
11	TÜMOSAN MOTOR VE TRAKTÖR SANAYİ A.Ş.	TMSN	METAL EŞYA MAKİNE ELEKTRİKLİ CİHAZLAR VE ULAŞIM ARAÇLARI	Yıldız
12	GERMAN ELEKTRİK TİCARET VE SANAYİ A.Ş.	GEREL	METAL EŞYA MAKİNE ELEKTRİKLİ CİHAZLAR VE ULAŞIM ARAÇLARI	Ana
13	FORD OTOMOTİV SANAYİ A.Ş.	FROTO	METAL EŞYA MAKİNE ELEKTRİKLİ CİHAZLAR VE ULAŞIM ARAÇLARI	Yıldız
14	ANADOLU ISUZU OTOMOTİV SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	ASUZU	METAL EŞYA MAKİNE ELEKTRİKLİ CİHAZLAR VE ULAŞIM ARAÇLARI	Ana
15	VESTEL BEYAZ EŞYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	VESBE	METAL EŞYA MAKİNE ELEKTRİKLİ CİHAZLAR VE ULAŞIM ARAÇLARI	Ana
16	AFYON ÇİMENTO SANAYİ T.A.Ş.	AFYON	TAŞ VE TOPRAĞA DAYALI	Ana

Her iki tablo yan yana konulduğunda yorum yapabilmek için şu örnek üzerinden gidilebilir: 1. Grupta yani XKURY’de işlem gören firmalar grubunda yer alan EREGL (bkz. Tablo 3. 1.sıra) Yıldız Pazar’da işlem gören ve Ana Metal Sanayii’nde faaliyet göstermekte olup kendisinin verileri, karşıt grubunda (2. Grup) yer alan aynı pazarda ve aynı alt sektörde işlem gören ancak XKURY endeksine

tabi olmayan ve rakip konumunda bulunan ISDMR (bkz. Tablo 4. 1.sıra) firmasının verileri ile karşılaştırılacaktır.

Rasyo analizinde kullanılan rasyoların belirlenmesi ve verilerin toplanması

Rasyo analizinde kullanılan rasyoların belirlenmesi için geçmişte hileli finansal raporlama riskinin tespit edilmesine yönelik yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır olup kullanılan oranlar şu şekilde özetlenmiştir:

Persons (1995): Toplam Borçlar/Varlıklar, Net Kar/Varlıklar (Aktif Karlılık) Borç/Özkaynak, Geçmiş Yıl Karları/Varlıklar, Dönen Varlıklar/Varlıklar, Alacaklar/Varlıklar, Stoklar/Varlıklar, İşletme Sermayesi/Varlıklar, Satışlar/Varlıklar
Fanning ve Cogger (1998): Borç/Özkaynak, Satışlar/Varlıklar, Maddi Duran Varlıklar/Varlıklar

Beneish (1999): Alacak Devir Hızı, Brüt Kar Marjı, Aktif Karlılık, Tahakkuklar/Varlıklar

Spathis (2002): Stoklar/Satışlar, Aktif Karlılığı, Çalışma Sermayesi/Varlıklar, Borç/Varlıklar

Lin v.d. (2003): Ticari Alacaklar/Net Satışlar, Ticari Alacaklar/Varlıklar, Brüt Kar Marjı/Net Satışlar

Kaminski v.d (2004): Sabit Kıymetler/Varlıklar, Satışlar/Ticari Alacaklar, Stoklar/Dönen Varlıklar, Stoklar/Satışlar, Satışlar/Varlıklar

Küçüksözen ve Kocaoğlu (2005): Alacak Devir Hızı, Brüt Kar Marjı, Finansman Giderleri/Satışlar, Aktif Karlılık, Stoklar/Satışlar

Kirkos v.d. (2007): Aktif Karlılık, Borç/Özkaynak, Satışlar/Varlıklar, Çalışma Sermayesi/Varlıklar

Ata ve Seyrek (2009): Borç/Varlıklar, Net Kar/Satışlar (Net Kar Marjı), Stoklar/Varlıklar, Brüt Kar/Varlıklar, Cari Oran, Faaliyet Karlılığı, Satışların Maliyet/Faaliyet Giderleri, Aktif Karlılık

Küçükkocaoğlu ve Dikmen (2010): Alacak Devir Hızı, Brüt Kar Marjı, İşletme 1

Terzi (2012): Kısa Vadeli Borçlar/Varlıklar, Borç/Özkaynak, Stoklar/Varlıklar, Nakit ve Nakit Benzerleri/Varlıklar, Brüt Kar/Varlıklar

Varıcı ve Er (2013): Net Satışlar/Ticari Alacaklar, Kısa+Uzun Vadeli Kaynaklar/Özkaynak, Faaliyet Karlılığı

Dalnial v.d. (2014): Borç/Özkaynak, Borç/Varlıklar, Stoklar/Varlıklar, Ticari Alacaklar/Satışlar, İşletme Sermayesi/Varlıklar

Omoye ve Eragbhe (2014): Borç/Özkaynak, Borç/Varlıklar, Aktif Karlılık, Özsermaye Karlılığı, Brüt Kar Marjı, Net Kar Marjı, Stok Devir Hızı, Sabit Kıymet Devir Hızı, Cari Oran, Asit-Test Oranı

Lin v.d. (2015): Borç/Özkaynak, Aktif Karlılık, Özsermaye Karlılığı

Birol (2017): Borç/Özkaynak, Satışlar/Varlıklar, Net Kar Marjı, Alacaklar/Satışlar, Aktif Karlılık, İşletme Sermayesi/Varlıklar, Brüt Kar/Varlıklar, Stoklar/Satışlar, Borç/Varlıklar, Finansal Giderler/Operasyonel Giderler

Literatür taraması sonucu en sık kullanılan 11 oran belirlenmiş ve araştırmada bu oranlar için ilgili veriler toplanmıştır:

- 1) Brüt Kar Marjı (GMI) = $\text{Brüt Kar} / \text{Satışlar}$
- 2) Brüt Kar/Varlıklar (GM/TA)
- 3) Borç/Özkaynak (D/E)
- 4) Net İşletme Sermayesi/Varlıklar (WC/TA)
- 5) Net Kar/Varlıklar (Aktif Karlılık) (ROA)
- 6) Finansman Giderleri/Faaliyet Giderleri (FE/OE)
- 7) Cari Oran (CR) = $\text{Dönen Varlıklar} / \text{Kısa Vadeli Borçlar}$
- 8) Asit-Test Oranı (ATR) = $(\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar}) / \text{Kısa Vadeli Borçlar}$
- 9) Alacak Devir Hızı (RECTR) = $\text{Net Satışlar} / \text{Ortalama Ticari Alacaklar}$
- 10) Stok Devir Hızı (INVTR) = $\text{Satılan Malın Maliyeti} / \text{Ortalama Stoklar}$
- 11) Stoklar/Satışlar (INV/SAL)

Bu oranların hileli finansal raporlama riski ile ilişkilerini şu şekilde açıklayabiliriz: Kar marjlarına ilişkin oranlarda görülen ani değişiklikler yönetim üzerinde bir baskıya dolayısıyla hileli finansal raporlama riskine işaret edebilir.²⁸² Yönetim üzerindeki baskı sebebiyle gelirleri arttırmaya ya da maliyetleri azaltmaya yönelik hileli eylemlerde bulunabilir. Başka bir deyişle zaman içinde kötüleşen brüt kar marjı yönetimi hile yapmaya teşvik eden bir unsur olabilir.

²⁸² ACFE, **How To Detect And Prevent Financial Statement Fraud**, (Çevrimiçi), https://www.acfe.com/uploadedFiles/Shared_Content/Products/Self-Study_CPE/How%20to%20Detect%20and%20Prevent%20Financial%20Statement%20Fraud%202017_Chapter%20Excerpt.pdf, s.122, 25.01.2021.

Borç/Özkaynak oranı hileli finansal raporlama riskinin tespiti için yapılmış çalışmalarda çok sık karşımıza çıkan bir oran olmuştur. Bunun sebebi ise yüksek borçluluğun her zaman için hileli finansal raporlama riski teşkil etmesidir. Çok yüksek bir oran firmanın daha çok borç ile finanse edildiğini ve borçluluğa ilişkin yükümlülüklerini karşılamakta zorlanabileceğini göstermektedir. Yeni kredi sözleşmeleri yapabilmek için firma yönetimi söz konusu borçluluk oranını olduğundan daha düşük gösterebilir.

Net İşletme Sermayesi/Toplam Varlıklar oranı geçmiş çalışmalarda firmanın likiditesi ile ilgili bir gösterge olarak kullanılmıştır.²⁸³ Firmanın likiditesi ne kadar düşükse yükümlülüklerini karşılayamama olasılığı artmaktadır.

Aktif Karlılık (ROA), literatür taramasında karşımıza sıkça çıkan bir diğer oran olup varlıkların kar elde edebilmek için verimli kullanılıp kullanılmadığının göstergesidir. Skousen v.d (2008) çalışmasında bu oranın olumsuz bir yönde seyretmesinin yönetim üzerinde baskı oluşturacağını belirtmiştir. Bunun nedeni ROA'nın yönetimin performansının göstergesi olmasıdır. Yönetim ekibi kendilerine daha fazla prim ödemesi yapılabilmesi için de bu oranı lehine etkileyecek hileli davranışlara başvurabilir.

Finansal Giderler/Operasyonel Giderler firmanın borçlanması sonucu katlandığı maliyete işaret etmektedir. Finansal giderler firmanın borçlanması sonucu katlandığı maliyet ve maruz kaldığı kur farklarını içermektedir. Borç yapısı firmanın sürdürülebilirliğine ilişkin hayati önem taşımakta olup bu oranın yüksek olması firmanın borçlanma maliyetinin yönetiminde zorlandığına dair sinyal verebilir.²⁸⁴

Cari oran ve asit test oranları firmaların likiditesi ve borçlarını karşılayabilme kabiliyeti ile ilgili ipuçları veren oranlar olup oranlarda ani düşüşler borçların olduğundan daha düşük gösterilmesi gibi bir hileli finansal raporlama eyleminin göstergesi olabilmektedir.

²⁸³ Burcu Birol, "Corporate governance and fraud detection A study from Borsa İstanbul", Yeditepe University Institute of Social Sciences, İstanbul, March 2017, s.106

²⁸⁴ A.e., s.109

Alacak devir hızı oranı alacakların bilançoda manipüle edilmiş olma riskine karşı denetçi tarafından kullanılabilir. Gelirlerin zamanından önce kaydedilerek alacaklar bilançoda olduğundan daha yüksek gösterilebilir.

Stok devir hızı oranındaki önemli değişiklikler denetçiyi bu oranı oluşturan stoklar hesabını ve satılan malın maliyeti hesaplarını detaylı incelemeye yönlendirebilir.

Stoklarla ilişkili bir diğer oran da Stoklar/Net Satışlar olup bu oranın yüksek olması stoklar hesabıyla ilgili bir manipülasyona işaret edebilir.

32 şirkete ilişkin yukarıda belirtilen 11 oran 2015-2019 dönemine (5 yıl) ait olup oranlar FINNET sisteminden elde edilmiştir. Analizde kullanabilmek amacıyla elde edilen her bir oran için 5 yıllık ortalaması alınmış olup böylelikle tek bir değer elde edilmiştir. Bunun sonucunda ortaya çıkan veri setine ilişkin tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.4. Araştırmada Kullanılan Veri Seti

XKURY/Non-XKURY	Şirket Kodu	Brüt Kar Marjı	Brüt Kar/Varlıklar	Borç/Özkaynak	Net İşletme Sermayesi/Varlıklar	Net Kar/Varlıklar
		GMI	GM/TA	D/E	WC/TA	ROA
XKURY	AEFES	0.3837	0.1750	1.4253	0.0221	0.0067
XKURY	AKSA	0.1933	0.1609	1.3943	0.1618	0.0688
XKURY	ARCLK	0.3206	0.3122	2.1554	0.2617	0.0482
XKURY	BTCIM	0.1958	0.0825	1.6289	0.0587	-0.0109
XKURY	CCOLA	0.3385	0.2415	1.4034	0.0476	0.0242
XKURY	EREGL	0.2317	0.1416	0.4933	0.2071	0.0962
XKURY	HURGZ	0.3225	0.1902	0.9863	0.1585	-0.0500
XKURY	OTKAR	0.3010	0.2592	5.2172	0.3366	0.0682
XKURY	PETUN	0.1554	0.1605	0.3015	0.1115	0.0934
XKURY	PINSU	0.4396	0.3547	3.1662	-0.0200	-0.0815
XKURY	PRKAB	0.1132	0.1705	2.5202	0.0060	0.0289
XKURY	TATGD	0.2135	0.2789	0.6432	0.4977	0.0767
XKURY	TOASO	0.1216	0.1560	2.6332	0.0218	0.0953
XKURY	TTRAK	0.1823	0.2609	2.7257	0.2725	0.1038
XKURY	TUPRS	0.0981	0.1520	2.7819	-0.0358	0.0728
XKURY	VESTL	0.2306	0.2125	4.7017	0.0257	0.0144
Non-XKURY	AFYON	0.1359	0.0266	2.1389	0.0436	0.0069
Non-XKURY	ASUZU	0.1528	0.1330	1.8286	0.3120	-0.0204
Non-XKURY	BANVT	0.1635	0.2984	1.8654	0.1944	0.0517
Non-XKURY	DOBUR	0.3899	0.6179	1.1609	0.2221	-0.0085
Non-XKURY	ERSU	0.1691	0.0352	0.3550	0.1698	0.0108
Non-XKURY	FROTO	0.1071	0.2344	2.1687	0.0838	0.1148
Non-XKURY	GEREL	0.1884	0.1615	0.8919	0.4518	0.0351
Non-XKURY	ISDMR	0.1071	0.2344	2.1687	0.0838	0.1148
Non-XKURY	KRSTL	0.0643	0.0648	0.4920	0.4408	0.0032
Non-XKURY	PETKM	0.1858	0.1513	1.4372	0.2059	0.1060
Non-XKURY	SANFM	0.1657	0.1583	3.1390	0.1608	-0.0110
Non-XKURY	SILVR	0.0765	0.1485	1.8416	0.1441	0.0190
Non-XKURY	TBORG	0.5526	0.4299	0.7433	0.0072	0.1796
Non-XKURY	TMSN	0.1834	0.1711	0.5204	0.3896	0.0209
Non-XKURY	TUKAS	0.2281	0.1530	1.6865	0.4807	0.0798
Non-XKURY	VESBE	0.1448	0.1932	1.6471	0.2590	0.1163

Tablo 3.4. Araştırmada Kullanılan Veri Seti (devamı)

XKURY/Non-XKURY	Şirket Kodu	Finansman giderleri/Faaliyet giderleri	Cari Oran	Asit Test Oranı	Alacak Devir Hızı	Stok Devir Hızı	Stok/Net Satışlar
		FE/OE	CR	ATR	RECTR	INVTR	INV/SAL
XKURY	AEFES	0.5198	1.6636	1.2969	6.6888	5.8730	0.1001
XKURY	AKSA	3.3308	1.2332	0.9053	4.0143	7.0405	0.1352
XKURY	ARCLK	0.4771	1.6351	1.1757	3.2426	3.9882	0.1739
XKURY	BTCIM	2.0447	1.0640	0.8025	3.9293	7.2769	0.1266
XKURY	CCOLA	0.5693	1.6879	1.2882	9.1889	7.3832	0.0761
XKURY	EREGL	0.4732	2.7542	1.6615	7.6059	2.6404	0.3150
XKURY	HURGZ	0.2131	1.5034	1.4018	2.4128	23.7943	0.0319
XKURY	OTKAR	0.3597	1.6737	0.8686	3.6874	2.3816	0.3118
XKURY	PETUN	0.0531	1.6608	1.0618	6.4982	10.7499	0.0804
XKURY	PINSU	0.2296	0.5788	0.3314	5.1352	7.5048	0.0683
XKURY	PRKAB	0.0192	1.3270	0.9609	4.1172	7.6615	0.1130
XKURY	TATGD	0.2046	2.6342	1.4055	3.5834	4.0093	0.2317
XKURY	TOASO	1.7954	1.1349	0.9652	10.5386	14.7243	0.0556
XKURY	TTRAK	0.8087	1.8362	1.0131	6.3160	5.0242	0.1812
XKURY	TUPRS	2.3215	1.1058	0.7026	14.2736	10.8329	0.0881
XKURY	VESTL	1.0680	0.8922	0.6065	4.2533	3.6876	0.2035
Non-XKURY	AFYON	1.4908	1.2140	1.0694	4.5483	7.1755	0.0956
Non-XKURY	ASUZU	0.9673	1.4115	0.7722	4.0762	2.4412	0.3218
Non-XKURY	BANVT	0.3392	1.1930	0.5888	10.3658	11.2986	0.0826
Non-XKURY	DOBUR	0.0151	2.4505	2.3729	2.9062	38.0916	0.0144
Non-XKURY	ERSU	0.2642	2.1138	0.6527	4.3019	1.0712	1.0940
Non-XKURY	FROTO	1.0151	1.0935	0.7798	10.0548	15.2316	0.0531
Non-XKURY	GEREL	0.8254	2.3112	1.4575	3.0269	3.4177	0.2457
Non-XKURY	ISDMR	1.0151	1.0935	0.7798	10.0548	15.2316	0.0531
Non-XKURY	KRSTL	0.3305	2.8814	2.1132	2.2414	6.1718	0.1561
Non-XKURY	PETKM	3.9980	1.7904	1.4841	7.9217	8.2406	0.1071
Non-XKURY	SANFM	1.0077	0.9950	0.6017	3.5774	4.2708	0.2193
Non-XKURY	SILVR	0.5966	1.1853	0.8571	6.0310	9.6145	0.0840
Non-XKURY	TBORG	0.0592	1.6866	1.4790	2.8165	5.0280	0.1074
Non-XKURY	TMSN	0.2777	1.9754	1.1324	3.5687	3.1184	0.2798
Non-XKURY	TUKAS	1.7137	1.3278	0.3716	4.4777	1.8392	0.5496
Non-XKURY	VESBE	2.1636	1.4106	1.1484	3.5988	7.7068	0.1016

Veri setinin oluşturulmasını değişkenlerin ve buradan hareketle hipotezlerin belirlenmesi süreçleri takip etmiştir.

3.3.2. Araştırmanın Değişkenleri ve Hipotezleri

Araştırmanın amacı rasyo analizi aracılığıyla toplanacak denetim kanıtı açısından XKURY endeksine tabi olan şirketler ile XKURY endeksine tabi olmayan BIST İmalat sektörü şirketleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı sorusuna yanıt verebilmek olduğundan bağımsız değişkenler firmanın endekste olması ve firmanın endekste olmaması olarak belirlenmiştir. Bağımlı değişkenler ise her

firmaya göre değişen oranlardır. Bağımlı ve bağımsız değişkenleri şu şekilde listeleyebiliriz:

Bağımsız değişkenler:

- XKURY endeksinde işlem görmek (XKURY grubunda yani 1. grupta yer almak)
- XKURY endeksinde işlem görmemek (NON-XKURY grubunda yani 2. grupta yer almak)

Bağımlı değişkenler:

- Brüt Kar Marjı (GMI)
- Brüt Kar/Varlıklar (GM/TA)
- Borç/Özkaynak (D/E)
- Net İşletme Sermayesi/Varlıklar (WC/TA)
- Net Kar/Varlıklar (ROA)
- Finansman Giderleri/Faaliyet Giderleri (FE/OE)
- Cari Oran (CR)
- Asit-Test Oranı (ATR)
- Alacak Devir Hızı (RECTR)
- Stok Devir Hızı (INVTR)
- Stoklar/Satışlar (INV/SAL)

Söz konusu değişkenlere bağlı olarak ana hipotez ve ona bağlı olan 11 tane alt hipotez belirlenmiştir:

Ana hipotez:

H0: Analitik inceleme çalışması için toplanan denetim kanıtı açısından Kurumsal Yönetim Endeksinde işlem gören şirketler ile Kurumsal Yönetim Endeksinde işlem görmeyen şirketler arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Analitik inceleme çalışması için toplanan denetim kanıtı açısından Kurumsal Yönetim Endeksinde işlem gören şirketler ile Kurumsal Yönetim Endeksinde işlem görmeyen şirketler arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Alt hipotezler:

Brüt Kar Marjı (GMI)

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar Marjı ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar Marjı arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar Marjı ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar Marjı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Brüt Kar/Varlıklar (GM/TA)

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar/Varlıklar oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar/Varlıklar oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar/Varlıklar oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar/Varlıklar oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Borç/Özkaynak (D/E)

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Borç/Özkaynak oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Borç/Özkaynak oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Borç/Özkaynak oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Borç/Özkaynak oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Net İşletme Sermayesi/Varlıklar (WC/TA)

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Net İşletme Sermayesi/Varlıklar oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Net İşletme Sermayesi/Varlıklar oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Net İşletme Sermayesi/Varlıklar oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Net İşletme Sermayesi/Varlıklar oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Net Kar/Varlıklar (ROA)

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Net Kar/Varlıklar oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Net Kar/Varlıklar oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Net Kar/Varlıklar oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Net Kar/Varlıklar oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Finansman giderleri/Faaliyet giderleri (FE/OE)

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Finansman giderleri/Faaliyet giderleri oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Finansman giderleri/Faaliyet giderleri oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Finansman giderleri/Faaliyet giderleri oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Finansman giderleri/Faaliyet giderleri oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Cari Oran (CR)

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Cari oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Cari oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Cari oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Cari oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Asit-test Oranı (ATR)

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Asit-test oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Asit-test oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Asit-test oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Asit-test oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Alacak Devir Hızı (RECTR)

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Alacak Devir Hızı oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Alacak Devir Hızı oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Alacak Devir Hızı oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Alacak Devir Hızı oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Stok Devir Hızı (INVTR)

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stok Devir Hızı oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stok Devir Hızı oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stok Devir Hızı oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stok Devir Hızı oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Stoklar/Net Satışlar (INV/SAL)

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stoklar/Net Satışlar oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde

bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stok/net Satışlar oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stoklar/Net Satışlar oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stok/net Satışlar oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

3.3.3. Araştırma Yöntemi

SPSS'de T-testini uygulamaya başlamadan önce değişkenlerin istatistiksel olarak normal dağılıma uyup uymadığını belirlemek gerekmektedir. Normal dağılım tüm oranlar için ayrı ayrı yapılmıştır bunun sebebi normal dağılıma uymayan değişken varsa tespit edilmesi ve analizden çıkartılması gereğidir. Yani normal dağılıma uygun olmayan veriler bir sonraki adım olan homojenlik testine (Levene testi) ve T-testine dahil edilememektedir.

Öncelikle Tablo 5.'te ve Tablo 6.'da yer alan veriler normallik dağılımı testine tabi tutulmuştur ancak düşük bir popülasyon ile çalışmanın etkisini de dikkate alırsak 11 orandan 6 tanesi normal dağılıma uyum göstermemiştir. Bundan ötürü her bir değişken için onluk logaritma alınmıştır (Genel logaritma). Genel logaritma değerlerinin kullanıldığı normal dağılım testi sonucunda 2 değişken normal dağılıma uymamıştır. WCTA ve ROA değerleri normal dağılıma uymadığı analize dahil edilememiştir. Analize dahil edilen 9 oranın şirket bazında log10 değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Index sütununda yer alan 1.0 değeri XKURY endeksinde işlem gören firmaların olduğu grubun numarası olarak yer almaktadır. Index sütununda yer alan 2.0 değeri XKURY endeksinde işlem görmeyen firmaların olduğu grubun numarası olarak yer almaktadır. Yani Index 1.0, SPSS'te XKURY grubunu, Index 2.0 ise Non-XKURY grubunu temsilen atanmıştır diyebiliriz.

Tablo 3.5. Araştırmada Kullanılan Oranların Logaritmik Değerleri

INDEX	Şirket Kodu	LOG_ GMI	LOG_ GM/TA	LOG_ D/E	LOG_ FE/OE	LOG_ CR	LOG_ ATR	LOG_ RECTR	LOG_ INVTR	LOG_ INV/SAL
1.0	AEFES	-0.4160	-0.7571	0.1539	-0.2842	0.2211	0.1129	0.8253	0.7689	-0.9996
1.0	AKSA	-0.7138	-0.7935	0.1443	0.5226	0.0910	-0.0432	0.6036	0.8476	-0.8692
1.0	ARCLK	-0.4941	-0.5056	0.3335	-0.3214	0.2136	0.0703	0.5109	0.6008	-0.7598
1.0	BTCIM	-0.7083	-1.0836	0.2119	0.3106	0.0269	-0.0956	0.5943	0.8619	-0.8975
1.0	CCOLA	-0.4705	-0.6171	0.1472	-0.2447	0.2274	0.1100	0.9633	0.8682	-1.1188
1.0	EREGL	-0.6351	-0.8488	-0.3069	-0.3249	0.4400	0.2205	0.8811	0.4217	-0.5017
1.0	HURGZ	-0.4915	-0.7207	-0.0060	-0.6715	0.1771	0.1467	0.3825	1.3765	-1.4965
1.0	OTKAR	-0.5214	-0.5863	0.7174	-0.4441	0.2237	-0.0612	0.5667	0.3769	-0.5061
1.0	PETUN	-0.8086	-0.7946	-0.5208	-1.2745	0.2203	0.0261	0.8128	1.0314	-1.0949
1.0	PINSU	-0.3569	-0.4502	0.5005	-0.6390	-0.2375	-0.4797	0.7106	0.8753	-1.1654
1.0	PRKAB	-0.9462	-0.7682	0.4014	-1.7161	0.1229	-0.0173	0.6146	0.8843	-0.9468
1.0	TATGD	-0.6706	-0.5545	-0.1917	-0.6890	0.4206	0.1478	0.5543	0.6031	-0.6351
1.0	TOASO	-0.9152	-0.8068	0.4205	0.2542	0.0550	-0.0154	1.0228	1.1680	-1.2552
1.0	TTRAK	-0.7393	-0.5836	0.4355	-0.0922	0.2639	0.0057	0.8004	0.7011	-0.7418
1.0	TUPRS	-1.0084	-0.8181	0.4443	0.3658	0.0437	-0.1533	1.1545	1.0347	-1.0549
1.0	VESTL	-0.6371	-0.6726	0.6723	0.0286	-0.0495	-0.2171	0.6287	0.5667	-0.6914
2.0	AFYON	-0.8669	-1.5746	0.3302	0.1734	0.0842	0.0291	0.6578	0.8559	-1.0194
2.0	ASUZU	-0.8158	-0.8762	0.2621	-0.0144	0.1497	-0.1123	0.6103	0.3876	-0.4925
2.0	BANVT	-0.7865	-0.5252	0.2708	-0.4696	0.0766	-0.2300	1.0156	1.0530	-1.0830
2.0	DOBUR	-0.4090	-0.2091	0.0648	-1.8209	0.3893	0.3753	0.4633	1.5808	-1.8414
2.0	ERSU	-0.7720	-1.4534	-0.4498	-0.5781	0.3251	-0.1853	0.6337	0.0299	0.0390
2.0	FROTO	-0.9702	-0.6301	0.3362	0.0065	0.0388	-0.1080	1.0024	1.1827	-1.2750
2.0	GEREL	-0.7249	-0.7919	-0.0497	-0.0833	0.3638	0.1636	0.4810	0.5337	-0.6096
2.0	ISDMR	-0.9702	-0.6301	0.3362	0.0065	0.0388	-0.1080	1.0024	1.1827	-1.2750
2.0	KRSTL	-1.1916	-1.1882	-0.3081	-0.4808	0.4596	0.3249	0.3505	0.7904	-0.8067
2.0	PETKM	-0.7311	-0.8202	0.1575	0.6018	0.2530	0.1714	0.8988	0.9160	-0.9700
2.0	SANFM	-0.7806	-0.8004	0.4968	0.0033	-0.0022	-0.2206	0.5536	0.6305	-0.6589
2.0	SILVR	-1.1163	-0.8283	0.2652	-0.2243	0.0738	-0.0670	0.7804	0.9829	-1.0758
2.0	TBORG	-0.2576	-0.3667	-0.1288	-1.2275	0.2270	0.1700	0.4497	0.7014	-0.9690
2.0	TMSN	-0.7367	-0.7666	-0.2837	-0.5564	0.2957	0.0540	0.5525	0.4939	-0.5531
2.0	TUKAS	-0.6418	-0.8152	0.2270	0.2339	0.1231	-0.4299	0.6511	0.2646	-0.2600
2.0	VESBE	-0.8391	-0.7140	0.2167	0.3352	0.1494	0.0601	0.5562	0.8869	-0.9930

Normallik dağılımı sonuçları aşağıda gösterilmekte olup 1 grupta 16 örnek olduğundan yani $n < 30$ olduğundan her iki grup için Shapiro-Wilk Sig.(p) değerleri dikkate alınmıştır. 9 değişken için Index 1.0 ve Index 2.0 gruplarında $p > 0.05$ olduğundan söz konusu verilerin normal dağılıma uygun olduğunu söylemek mümkündür. WCTA ve ROA'nın normal dağılım sonuçları burada paylaşılmamış ancak analize dahil edilmemelerinin esas sebebi verilerin bir grupta normal dağılırken diğerinde normal dağılmamış olmasıdır. Burada p değerine bakarak

($p > 0.05$) tüm oranlar için her iki grupta verilerin normal dağıldığını söylemek mümkündür.

Tests of Normality

INDEX		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	Df	Sig.	Statistic	df	Sig.
LOG_GMI	1.0	.135	16	.200*	.961	16	.678
	2.0	.205	16	.072	.938	16	.328

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

Tests of Normality

INDEX		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
LOG_GMTA	1.0	.127	16	.200*	.952	16	.527
	2.0	.240	16	.014	.915	16	.142

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

Tests of Normality

INDEX		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	Df	Sig.	Statistic	df	Sig.
LOG_DE	1.0	.160	16	.200*	.947	16	.443
	2.0	.215	16	.046	.902	16	.085

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

Tests of Normality							
INDEX	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk			
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.	
LOG_FEOE	1.0	.146	16	.200*	.943	16	.387
	2.0	.175	16	.200*	.897	16	.073

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

Tests of Normality							
INDEX	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk			
	Statistic	Df	Sig.	Statistic	df	Sig.	
LOG_CR	1.0	.144	16	.200*	.952	16	.516
	2.0	.175	16	.200*	.935	16	.292

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

Tests of Normality							
INDEX		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	Df	Sig.	Statistic	df	Sig.
LOG_ATR	1.0	.143	16	.200*	.911	16	.120
	2.0	.117	16	.200*	.975	16	.915

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

Tests of Normality							
INDEX		Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
LOG_RECTR	1.0	.181	16	.168	.962	16	.700
	2.0	.203	16	.076	.906	16	.099

a. Lilliefors Significance Correction

Tests of Normality						
INDEX	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
LOG_INVTR	1.0	16	.200*	.972	16	.874
	2.0	16	.200*	.992	16	1.000

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

Tests of Normality						
INDEX	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
LOG_INVSA	1.0	16	.200*	.977	16	.934
	2.0	16	.200*	.971	16	.857

*. This is a lower bound of the true significance.

a. Lilliefors Significance Correction

Analizin yapılabilmesinin 1.şartı olan olan normal dağılım sağlanmış olup 2.aşama olan homojenlik testine geçilmiştir. Homojenlik testi SPSS'te t-testinin içinde yer almakta olup homojenlik testi sonuçları T-testi sonuçları ile birlikte verilmektedir.

Homojenlik testi sonucu Levene değeri üzerinden ifade edilmekte olup sonuç anlamlılık düzeyi %5'in üzerinde çıkmışsa (Sig.>0.05) söz konusu değişken için varyans eşitliğinin sağlandığı sonucuna varılmaktadır. T-testinin sonucunu yorumlayabilmek için ise her iki grup için belirtilmiş Sig (2-tailed) değerlerine bakmak gerekmektedir. Her iki grup için Sig (2-tailed)>0.05 ise iki grup arasında belirlenen değişken açısından anlamlı bir farklılık olmadığını söylemek mümkündür aksine, Sig (2-tailed)<0.05 ise iki grup arasında belirlenen değişken açısından anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna varılmaktadır. Her bir değişken üzerinden Levene değeri ve t-testi sonucunda ortaya çıkan anlamlılık düzeyi 3.3.4. Araştırma Bulguları bölümünde yorumlanmıştır.

3.3.4. Araştırma Bulguları

Bu kısımda yapılan istatistiki analizin çıktısı olan değerler yorumlanarak hipotez doğrulaması yapılmıştır. Öncelikle alt hipotezlere ilişkin doğrulama yapılmış akabinde ana hipotez doğrulaması yapılarak araştırmaya ilişkin bulgular ortaya konmuştur.

Brüt Kar Marjı (GMI)

Group Statistics

	INDEX	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
LOG_GMI	1.0	16	-.6583	.19420	.04855
	2.0	16	-.7881	.23140	.05785

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
LOG_GMI	Equal variances assumed	.001	.982	1.719	30
	Equal variances not assumed			1.719	29.124

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means			
		Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference
					Lower
LOG_GMI	Equal variances assumed	.096	.12983	.07552	-.02440
	Equal variances not assumed	.096	.12983	.07552	-.02460

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means
		95% Confidence Interval of the Difference
		Upper
LOG_GMI	Equal variances assumed	.28407
	Equal variances not assumed	.28426

Levene testi sonucu olan Sig.=0.982, anlamlılık düzeyi olan %5'in üzerinde olduğundan GMI değişkeni için eşit varyans sağlanmıştır denilebilir.

LOG_GMI 1.0 Sig. 2-tailed= 0.096 ve LOG_GMI 2.0 Sig. 2-tailed= 0.096 olup yani iki grubun birbirinden anlamlı düzeyde birbirinden farklı olduğunu ifade eden Sig (2-tailed)<0.05 kriterini sağlamadığı için H0 hipotezi kabul edilmekte olup, H1 hipotezi reddedilmiştir.

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar Marjı ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar Marjı arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar Marjı ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar Marjı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Denetçinin bu oran için 2. grupta yer alan bir firma için 1.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Aynı şekilde, denetçinin bu oran için 1. grupta yer alan bir firma için 2.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Söz konusu oran açısından iki grubun arasında anlamlı bir farklılığın olmayışı rasyo analizinin işaret edebileceği hileli finansal raporlama riskinin her iki grup için de eşit seviyede olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Brüt Kar Marjı/Varlıklar (GM/TA)

Group Statistics

	INDEX	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
LOG_GMTA	1.0	16	-.7101	.15801	.03950
	2.0	16	-.8119	.35226	.08807

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
LOG_GMTA	Equal variances assumed	2.573	.119	1.055	30
	Equal variances not assumed			1.055	20.801

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
LOG_GMTA	Equal variances assumed	.300	.10181	.09652
	Equal variances not assumed	.304	.10181	.09652

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means	
		95% Confidence Interval of the Difference	
		Lower	Upper
LOG_GMTA	Equal variances assumed	-.09531	.29893
	Equal variances not assumed	-.09904	.30265

Levene testi sonucu olan Sig.=0.119, anlamlılık düzeyi olan %5'in üzerinde olduğundan GM/TA değişkeni için eşit varyans sağlanmıştır denilebilir.

LOG_GMTA 1.0 Sig. 2-tailed= 0.300 ve LOG_GMTA 2.0 Sig. 2-tailed= 0.304 olup yani iki grubun birbirinden anlamlı düzeyde birbirinden farklı olduğunu ifade

eden Sig (2-tailed)<0.05 kriterini sağlamadığı için H0 hipotezi kabul edilmekte olup, H1 hipotezi reddedilmiştir.

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar/Varlıklar oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar/Varlıklar oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar/Varlıklar oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Brüt Kar/Varlıklar oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Denetçinin bu oran için 2. grupta yer alan bir firma için 1.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Aynı şekilde, denetçinin bu oran için 1. grupta yer alan bir firma için 2.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Söz konusu oran açısından iki grubun arasında anlamlı bir farklılığın olmayışı rasyo analizinin işaret edebileceği hileli finansal raporlama riskinin her iki grup için de eşit seviyede olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Borç/Özkaynak (D/E)

Group Statistics				
INDEX	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
1.0	16	.2223425202731	.34406893084933	.08601723271240
LOG_DE				
2.0	16	.1089574093065	.27429332462626	.06857333115664

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
Equal variances assumed		.458	.504	1.031	30
LOG_DE					
Equal variances not assumed				1.031	28.581

Independent Samples Test				
	t-test for Equality of Means			
	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference
				Lower
LOG_DE	Equal variances assumed	.311 .1133851109 66721	.1100057547 10424	- .1112766119 12981
	Equal variances not assumed	.311 .1133851109 66721	.1100057547 10424	- .1117453691 32416

Independent Samples Test		t-test for Equality of Means
		95% Confidence Interval of the Difference
		Upper
LOG_DE	Equal variances assumed	.338046833846223
	Equal variances not assumed	.338515591065658

Levene testi sonucu olan Sig.=0.504, anlamlılık düzeyi olan %5'in üzerinde olduğundan D/E değişkeni için eşit varyans sağlanmıştır denilebilir.

LOG_DE 1.0 Sig. 2-tailed= 0.311 ve LOG_DE 2.0 Sig. 2-tailed= 0.311 olup yani iki grubun birbirinden anlamlı düzeyde birbirinden farklı olduğunu ifade eden Sig (2-tailed)<0.05 kriterini sağlamadığı için H0 hipotezi kabul edilmekte olup, H1 hipotezi reddedilmiştir.

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Borç/Özkaynak oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Borç/Özkaynak oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Borç/Özkaynak oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan

imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Borç/Özkaynak oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Denetçinin bu oran için 2. grupta yer alan bir firma için 1.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Aynı şekilde, denetçinin bu oran için 1. grupta yer alan bir firma için 2.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Söz konusu oran açısından iki grubun arasında anlamlı bir farklılığın olmayışı rasyo analizinin işaret edebileceği hileli finansal raporlama riskinin her iki grup için de eşit seviyede olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Finansman Giderleri/Operasyonel Giderler (FE/OE)

Group Statistics

	INDEX	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
LOG_FEOE	1.0	16	-.3262	.59578	.14895
	2.0	16	-.2559	.60482	.15120

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
	F	Sig.	t	df
Equal variances assumed	.012	.913	-.331	30
LOG_FEOE Equal variances not assumed			-.331	29.993

Independent Samples Test

	t-test for Equality of Means		
	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Equal variances assumed	.743	-.07033	.21224
LOG_FEOE Equal variances not assumed	.743	-.07033	.21224

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means	
		95% Confidence Interval of the Difference	
		Lower	Upper
LOG_FEOE	Equal variances assumed	-.50379	.36314
	Equal variances not assumed	-.50379	.36314

Levene testi sonucu olan Sig.=0.913, anlamlılık düzeyi olan %5'in üzerinde olduğundan FE/OE değişkeni için eşit varyans sağlanmıştır denilebilir.

LOG_FEOE 1.0 Sig. 2-tailed= 0.743 ve LOG_FEOE 2.0 Sig. 2-tailed= 0.743 olup yani iki grubun birbirinden anlamlı düzeyde birbirinden farklı olduğunu ifade eden Sig (2-tailed)<0.05 kriterini sağlamadığı için H0 hipotezi kabul edilmekte olup, H1 hipotezi reddedilmiştir.

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Finansman giderleri/Faaliyet giderleri oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Finansman giderleri/Faaliyet giderleri oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Finansman giderleri/Faaliyet giderleri oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Finansman giderleri/Faaliyet giderleri oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Denetçinin bu oran için 2.grupta yer alan bir firma için 1.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Aynı şekilde, denetçinin bu oran için 1. grupta yer alan bir firma için 2.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Söz konusu oran açısından iki grubun arasında anlamlı bir farklılığın olmayışı rasyo analizinin işaret edebileceği hileli finansal raporlama riskinin her iki grup için de eşit seviyede olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Cari Oran (CR)

Group Statistics

	INDEX	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
LOG_CR	1.0	16	.1538	.16851	.04213
	2.0	16	.1904	.14266	.03567

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
LOG_CR	Equal variances assumed	.030	.863	-.663	30
	Equal variances not assumed			-.663	29.205

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means			
		Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference
					Lower
LOG_CR	Equal variances assumed	.512	-.03660	.05520	-.14933
	Equal variances not assumed	.512	-.03660	.05520	-.14946

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means
		95% Confidence Interval of the Difference
		Upper
LOG_CR	Equal variances assumed	.07613
	Equal variances not assumed	.07626

Levene testi sonucu olan Sig.=0.863, anlamlılık düzeyi olan %5'in üzerinde olduğundan CR değişkeni için eşit varyans sağlanmıştır denilebilir.

LOG_CR 1.0 Sig. 2-tailed= 0.512 ve LOG_CR 2.0 Sig. 2-tailed= 0.512 olup yani iki grubun birbirinden anlamlı düzeyde birbirinden farklı olduğunu ifade eden Sig (2-tailed)<0.05 kriterini sağlamadığı için H0 hipotezi kabul edilmekte olup, H1 hipotezi reddedilmiştir.

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Cari oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Cari oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Cari oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Cari oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Denetçinin bu oran için 2.grupta yer alan bir firma için 1.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Aynı şekilde, denetçinin bu oran için 1. grupta yer alan bir firma için 2.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Söz konusu oran açısından iki grubun arasında anlamlı bir farklılığın olmayışı rasyo analizinin işaret edebileceği hileli finansal raporlama riskinin her iki grup için de eşit seviyede olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Asit-test oranı (ATR)

Group Statistics					
	INDEX	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
LOG_ATR	1.0	16	-.0152	.17026	.04257
	2.0	16	-.0070	.21590	.05398

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
LOG_ATR	Equal variances assumed	1.800	.190	-.118	30
	Equal variances not assumed			-.118	28.454

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means			
		Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference
					Lower
LOG_ATR	Equal variances assumed	.907	-.00814	.06874	-.14852
	Equal variances not assumed	.907	-.00814	.06874	-.14884

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means	
		95% Confidence Interval of the Difference	
		Upper	
LOG_ATR	Equal variances assumed	.13225	
	Equal variances not assumed	.13257	

Levene testi sonucu olan Sig.=0.190, anlamlılık düzeyi olan %5'in üzerinde olduğundan ATR değişkeni için eşit varyans sağlanmıştır denilebilir.

LOG_ATR 1.0 Sig. 2-tailed= 0.907 ve LOG_ATR 2.0 Sig. 2-tailed= 0.907 olup yani iki grubun birbirinden anlamlı düzeyde birbirinden farklı olduğunu ifade eden Sig (2-tailed)<0.05 kriterini sağlamadığı için H0 hipotezi kabul edilmekte olup, H1 hipotezi reddedilmiştir.

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Asit-test oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat

şirketleri grubunda olan şirketlerin Asit-test oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Asit-test oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Asit-test oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Denetçinin bu oran için 2.grupta yer alan bir firma için 1.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Aynı şekilde, denetçinin bu oran için 1. grupta yer alan bir firma için 2.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Söz konusu oran açısından iki grubun arasında anlamlı bir farklılığın olmayışı rasyo analizinin işaret edebileceği hileli finansal raporlama riskinin her iki grup için de eşit seviyede olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Alacak Devir Hızı (RECTR)

Group Statistics				
INDEX	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
LOG_	16	.7267	.20793	.05198
RECTR	16	.6662	.21283	.05321

Independent Samples Test					
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
LOG_	Equal variances assumed	.000	.987	.813	30
RECTR	Equal variances not assumed			.813	29.984

Independent Samples Test			
		t-test for Equality of Means	
		Sig. (2-tailed)	Mean Difference
LOG_	Equal variances assumed	.423	.06046
RECTR	Equal variances not assumed	.423	.06046

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means	
		95% Confidence Interval of the Difference	
		Lower	Upper
LOG_RECTR	Equal variances assumed	-.09146	.21238
	Equal variances not assumed	-.09146	.21238

Levene testi sonucu olan Sig.=0.987, anlamlılık düzeyi olan %5'in üzerinde olduğundan RECTR değişkeni için eşit varyans sağlanmıştır denilebilir.

LOG_RECTR 1.0 Sig. 2-tailed= 0.423 ve LOG_RECTR 2.0 Sig. 2-tailed= 0.423 olup yani iki grubun birbirinden anlamlı düzeyde birbirinden farklı olduğunu ifade eden Sig (2-tailed)<0.05 kriterini sağlamadığı için H0 hipotezi kabul edilmekte olup, H1 hipotezi reddedilmiştir.

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Alacak Devir Hızı oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Alacak Devir Hızı oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Alacak Devir Hızı oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Alacak Devir Hızı oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Denetçinin bu oran için 2.grupta yer alan bir firma için 1.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Aynı şekilde, denetçinin bu oran için 1. grupta yer alan bir firma için 2.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Söz konusu oran açısından iki grubun arasında anlamlı bir farklılığın olmayışı rasyo analizinin işaret edebileceği hileli finansal raporlama riskinin her iki grup için de eşit seviyede olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Stok Devir Hızı (INVTR)

Group Statistics

	INDEX	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
LOG_INVTR	1.0	16	.8117	.26628	.06657
	2.0	16	.7796	.38906	.09726

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
LOG_INVTR	Equal variances assumed	1.863	.182	.273	30
	Equal variances not assumed			.273	26.524

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
LOG_INVTR	Equal variances assumed	.787	.03213	.11786
	Equal variances not assumed	.787	.03213	.11786

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means	
		95% Confidence Interval of the Difference	
		Lower	Upper
LOG_INVTR	Equal variances assumed	-.20858	.27284
	Equal variances not assumed	-.20991	.27417

Levene testi sonucu olan Sig.=0.182, anlamlılık düzeyi olan %5'in üzerinde olduğundan INVTR değişkeni için eşit varyans sağlanmıştır denilebilir.

LOG_INVTR 1.0 Sig. 2-tailed= 0.787 ve LOG_INVTR 2.0 Sig. 2-tailed= 0.787 olup yani iki grubun birbirinden anlamlı düzeyde birbirinden farklı olduğunu ifade

eden Sig (2-tailed)<0.05 kriterini sağlamadığı için H0 hipotezi kabul edilmekte olup, H1 hipotezi reddedilmiştir.

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stok Devir Hızı oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stok Devir Hızı oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stok Devir Hızı oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stok Devir Hızı oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Denetçinin bu oran için 2.grupta yer alan bir firma için 1.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Aynı şekilde, denetçinin bu oran için 1. grupta yer alan bir firma için 2.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Söz konusu oran açısından iki grubun arasında anlamlı bir farklılığın olmayışı rasyo analizinin işaret edebileceği hileli finansal raporlama riskinin her iki grup için de eşit seviyede olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Stoklar/Satışlar (INV/SAL)

Group Statistics

INDEX	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
LOG_INV_SAL 1.0	16	-.9209	.27574	.06893
LOG_INV_SAL 2.0	16	-.8652	.44527	.11132

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
LOG_INV_SAL	Equal variances assumed	2.265	.143	-.425	30
	Equal variances not assumed			-.425	25.030

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
LOG_INVTR	Equal variances assumed	.674	-.05571	.13093
	Equal variances not assumed	.674	-.05571	.13093

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means	
		95% Confidence Interval of the Difference	
		Lower	Upper
LOG_INVTR	Equal variances assumed	-.32311	.21169
	Equal variances not assumed	-.32535	.21394

Levene testi sonucu olan Sig.=0.143, anlamlılık düzeyi olan %5'in üzerinde olduğundan INVTR değişkeni için eşit varyans sağlanmıştır denilebilir.

LOG_INVTR 1.0 Sig. 2-tailed= 0.674 ve LOG_INVTR 2.0 Sig. 2-tailed= 0.674 olup yani iki grubun birbirinden anlamlı düzeyde birbirinden farklı olduğunu ifade eden Sig (2-tailed)<0.05 kriterini sağlamadığı için H0 hipotezi kabul edilmekte olup, H1 hipotezi reddedilmiştir.

H0: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stoklar/Net Satışlar oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stok/net Satışlar oranları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Kurumsal Yönetim Endeksinde bulunan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stoklar/Net Satışlar oranları ve Kurumsal Yönetim Endeksinde

bulunmayan imalat şirketleri grubunda olan şirketlerin Stok/net Satışlar oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Denetçinin bu oran için 2.grupta yer alan bir firma için 1.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Aynı şekilde, denetçinin bu oran için 1. grupta yer alan bir firma için 2.gruptaki firmaya kıyasla daha fazla kanıt toplamasına gerek yoktur. Söz konusu oran açısından iki grubun arasında anlamlı bir farklılığın olmayışı rasyo analizinin işaret edebileceği hileli finansal raporlama riskinin her iki grup için de eşit seviyede olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Araştırma sonucunda herhangi bir değişkende iki grup arasında anlamlı bir farklılığa rastlanamamıştır. Bu durumda ana hipotez doğrulamasında H0 kabul edilmekte olup H1 reddedilmiştir.

H0: Analitik inceleme çalışması için toplanan denetim kanıtı açısından Kurumsal Yönetim Endeksinde işlem gören şirketler ile Kurumsal Yönetim Endeksinde işlem görmeyen şirketler arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Analitik inceleme çalışması için toplanan denetim kanıtı açısından Kurumsal Yönetim Endeksinde işlem gören şirketler ile Kurumsal Yönetim Endeksinde işlem görmeyen şirketler arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tüm bu bulgular rasyo analizi aracılığıyla XKURY endeksinde işlem görmeyen firmaların denetim çalışmasında toplanacak denetim kanıtının XKURY endeksinde işlem gören firmalara göre daha fazla ya da daha detaylı olması gerekmediği sonucuna ulaştırmaktadır.

Rasyo analizi ile Borsa'da işlem gören endekse kayıtlı olan ve böylece daha ileri bir kurumsal yönetim uygulaması uygulayan şirketler bu uygulama ile endeksin kapsamında olmayıp işlem gören diğer şirketlere kıyasla hileli finansal raporlama riskini düşürdüğü yönünde bir bulguya rastlanamamıştır.

SONUÇ

Enron, Worldcom gibi finansal skandallar finansal piyasalarda kamuoyunun ve piyasa katılımcılarının güvenini ciddi ölçüde sarsmış ve hile kavramının ekonomiyi tehdit eden önemli bir unsur olduğunu gözler önüne sermiştir. Hile, Hile Üçgeni'nin bileşenlerini oluşturan baskı, fırsat ve bahanenin bir araya gelmesiyle gerçekleşir. Bu üç bileşene ilişkin durumların anlaşılması hileli finansal raporlama riskinin önlenmesine ilişkin ne gibi adımların atılması ve hangi kontrol uygulamalarının yürürlüğe alınması gerektiğine dair yol gösterici olur. ACFE'nin 2018 yılında yaptığı araştırmaya göre yönetim hilesi olarak da anılan hileli finansal raporlama, gerçekleşen vaka sayısı bakımından varlıkların kötüye kullanımına ve yolsuzluğa göre daha düşük bir yüzdede gerçekleşmiş olsa dahi en yüksek maddi kayba uğratan hile türüdür. Tezin ilk bölümünde yönetimi hileli finansal raporlama eylemini gerçekleştirmeye iten durumlar ele alınmıştır. Ele alınan durumların çoğunlukla şirket performansını olduğundan daha iyi göstermeye yönelik olduğu görülmektedir. COSO'nun 1998-2007 dönemine ilişkin 347 vaka üzerinde yapılan çalışmada vakaların %35'ini gelirin zamanından önce kaydedilmesi vakalarının oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu bilginin ışığında, gelir üzerinde tahrifat yaratmanın hile yapanlar tarafından çokça tercih edildiğini söylemek mümkündür.

Kamuoyunda geniş yankı uyandıran hileli finansal raporlama skandalları, hileli finansal raporlamanın önlenmesinde ve tespit edilmesinde bir takım uygulamalara ve düzenlemelere duyulan ihtiyacı yani etkin bir kurumsal yönetim ihtiyacını arttırmıştır. Bu ihtiyaca cevap verebilmek ve piyasanın kamuoyunun güvenini kazabilmek amacıyla çeşitli düzenlemeler yapılmış ve yürürlüğe alınmıştır. Bunlardan biri 2002 yılında yürürlüğe giren Sarbanes-Oxley Yasası'dır. Sarbanes-Oxley'nin kurumsal yönetim ile ilgili düzenlemeleri kaliteli, doğru ve güvenilir bir finansal raporlama sürecinin sağlanmasını ve tüm paydaşların çıkarlarının gözetilmesini hedeflemektedir. Her ne kadar dürüst, doğru ve eksiksiz bir diğer deyişle hata, hile ve tutarsızlık içermeyen bir finansal raporlama sürecinin sağlanması ve bu doğrultuda sunulan finansal raporların kalitesine ilişkin birincil olarak işletme yönetimi sorumlu olsa da, denetçinin de sorumluluğu bulunmaktadır. AICPA tarafından yayımlanan SAS no.99'da ve ülkemizde SPK'nın yayımladığı Seri: X No:22 Tebliği'nde denetçilerin tüm denetim çalışmalarını hileyi ortaya çıkartabilecek şekilde tasarımları gerektiğini vurgulamaktadır. Denetçinin

sorumluluğu, çalışmasını mesleki şüphecilik beraberinde bu bakış açısıyla tasarlayıp ve uygulamak yani hileli finansal raporlama tespiti için yeterli miktarda ve nitelikte kanıt toplamaktır.

Tezin ikinci bölümünde kurumsal yönetimin tanımı, ilkeleri ve yapısı ile ilgili detaylı bilgi verilmiş olup özellikle kurumsal yönetimin ilkelerini oluşturan dört temel ilke olan adillik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkeleri üzerinde durulmuştur. Buna ek olarak sağlam bir kurumsal yönetim yapısının oluşturulması yani güvenilir ve kaliteli bir finansal raporlama süreci ve yeterli ve verimli iç kontrol ve denetim fonksiyonları sağlanması ve etik kültürün oluşturulması ve bu kültürün şirket içinde etkili bir biçimde duyurulması ve uygulanması için tüm iç ve dış kurumsal yönetim mekanizmalarının birbiriyle uyumlu bir biçimde çalışması gerektiği vurgulanmıştır.

Ayrıca Denetim Komitesi, Kurumsal Yönetim Komitesi, Riskin Erken Saptanması Komitesi gibi komitelerin verimli bir biçimde çalışmanın hileli finansal raporlama riskini düşürdüğü belirtilmiştir. Bölümde ülkemizde kurumsal yönetim uygulamalarından bahsedilmiş ve bölümün bitişi kurumsal yönetime ölçülebilirlik niteliği kazandırdığından dolayı ileri bir kurumsal yönetim uygulaması olarak anılan Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY) ile verilen bilgilerle yapılmıştır.

BIST Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY) payları Borsa İstanbul pazarlarında (Gözültü Pazarı ve C Listesi hariç) işlem gören ve kurumsal yönetim ilkelerine uyum notu 10 üzerinden en az 7, her bir ana başlık itibarıyla 10 üzerinden en az 6,5 olan şirketlerin fiyat ve getiri performansının ölçülmesini amaçlamayan bir endeks olup söz konusu notlar yetkili ve bağımsız bir kurumsal yönetim derecelendirme şirketi tarafından verilmektedir. Söz konusu derecelendirme faaliyeti şirketin kurumsal yönetim ilkelerine uyumunu bağımsız, tarafsız ve adil olarak değerlendirilen bir faaliyet olarak anılmaktadır. Endekse katılımın zorunlu bir koşulu olan derecelendirme notunu alabilmek için derecelendirme kuruluşu ile işbirliği yapma faaliyeti derecelendirme hizmeti almak isteyen şirketin talebi üzerine gerçekleşir. Yani endekse katılım süreci henüz zorunluluk değil gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bölüm, BIST Kurumsal Yönetim Endeksi (XKURY) ile ilişkin Borsa İstanbul'da yayımlanan kuralların açıklanmasıyla son bulmuştur.

Tez çalışmasının son bölümünde hileli finansal raporlamanın tespitine ilişkin Borsa İstanbul'a kote olan şirketler üzerinde bir araştırma çalışması konu edilmiştir.

Denetçiler, hileli finansal raporlamanın tespiti için çeşitli yöntemlerden yararlanırlar ve bu yöntemlerden en temeli analitik inceleme prosedürüdür. Şirketin finansal tablolarındaki verilerden yararlanılarak oluşturulan oranların incelemesine rasyo analizi tekniği denir ve rasyo analizi de bir çeşit analitik inceleme prosedürüdür. Denetçi, söz konusu prosedürleri uygulayarak hileli finansal raporlama riskini ortaya çıkartabilmek ve görüşünü bildirmek üzere yeterli miktarda ve nitelikte kanıt toplamayı hedefler. Rasyo analizi denetçiyi ne ölçüde ve nitelikte kanıt toplaması gerektiği konusunda yönlendiren geleneksel bir yöntem olup toplanması gereken kanıt (sayıca ve niteliksel açısından) şirkete göre değişiklik gösterebilir. Bundan dolayı iyi kurumsal yönetimin hileli finansal raporlama riskini düşürdüğü yani bu durumda denetçinin daha az kanıt toplamaya ihtiyaç duyacağı varsayımıyla, ileri bir kurumsal yönetim uygulayan şirketler ile yani XKURY endeksine tabi şirketler ile bu endekse tabi olmayan şirketler arasında toplanması gereken denetim kanıtı açısından anlamlı bir farklılık olabilir mi sorusundan yola çıkılarak bu araştırma çalışması yapılmıştır. Araştırmaya konu olan şirketler Borsa İstanbul'un imalat sektörüne kayıtlı şirketleri olup bunların arasında 16 XKURY endeksine tabi olan ve 16 XKURY endeksine tabi olmayan şirket seçilerek iki grup oluşturulmuş ve bu gruplar arasında rasyo analizi aracılığıyla bir karşılaştırma yapılmıştır. Burada aranan iki grup arasındaki anlamlı bir farklılık olup olmadığı için araştırma t-testi yöntemiyle yapılmıştır. Araştırma verilerini 32 şirketin son 5 yıla (2015-2019) ait 9 adet rasyo hesaplamaları oluşturmaktadır. Rasyolar FINNET'ten temin edilmiş olup çalışmada kullanmak üzere rasyoların ortalamaları ve logaritma değerleri hesaplanmıştır. 9 farklı rasyo bugüne kadar hileli finansal raporlama tespiti ile ilgili yapılan çalışmalarda en sık kullanılmış olan rasyolardır.

Araştırmanın sonucunda analitik inceleme çalışması için toplanan denetim kanıtı açısından Kurumsal Yönetim Endeksinde işlem gören şirketler ile Kurumsal Yönetim Endeksinde işlem görmeyen şirketler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varılmış, yokluk hipotezi doğrulanmıştır. Araştırmada hileli finansal raporlama riskinin tespiti için tek bir değişkenden (rasyo analizi) yararlanılmış olması, nitel bir değişkenin araştırmaya dahil edilmemesi, tek bir sektöre

odaklanması ve XKURY uygulamasının ülkemizde taze bir konu olması sebebiyle geniş bir örneklem oluşturulamaması gibi konuların şüphesiz araştırmanın sonucu üzerinde etkisi vardır. Bugüne kadar XKURY endeksine ilişkin çalışmalarda odaklanılan konu firma performansı olmuş, bu çalışma XKURY endeksinin hileli finansal raporlama, denetim ve kurumsal yönetim arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalarda da konu edilebileceğini göstermektedir. Ancak araştırma nitel ve nicel değişkenlerin beraber ele alınması gerektiğini net bir şekilde ortaya koymaktır. Buna ek olarak, kurumsal yönetim endeksi uygulaması yürüten başka ülkeler dahil edilerek daha geniş bir örneklem üzerinde ve hileli finansal raporlamanın tespitinde kullanılan başka metotlarla çalışılması halinde veya çalışma farklı sektörlerden firmalar üzerinde yapıldığında farklı sonuçlara ulaşılabilme ihtimali gelecek çalışmalara ışık tutmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Mehmet Ali: "Türk Kurumsal Yönetim Düzenlemeleri Kapsamında Anonim Şirket Yönetim Kurulu", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** C. XVII, Y.2013, Sa. 1-2,s.47.
- Aktaş, Fatih: "Finansal Performans Analizi: Borsa İstanbul Kurumsal Yönetim Endeksinde Yer Alan Firmalarda Bir Uygulama", Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Erzurum, 2017, s.35.
- Albrecht , W. Steve,vd.: **Fraud Examination**, International Student Edition, USA, Thomson South-Western, 2006.
- Albrecht, W.Steve, v.d.: "Current Trends in Fraud and its Detection", **Information Security Journal: A Global Perspective**, 17:2-12, 2018, s.3.
- Albrecht, W.Steve, v.d.: **Fraud Examination**, Fourth Edition, USA South-Western, 2012.
- Albrecht, W.Steve: "Employee Fraud", **The Internal Auditor**, Vol. 53, Iss. 5, October 1996, s.28.
- Altıntaş, A.Taylan: "Uluslararası Muhasebe ve Türkiye’de Muhasebe Hukuku", **Sosyal Bilimler Dergisi**, 2011,s.163.

Altunöz, Doç.Dr. Utku
Altunöz, Pedagog
Hasip:

Hile Ekonomisi Piyasalarda Yatırımcı Psikolojisi ve Finansal Skandallar, Seçkin Yayınları, Ankara 2020

American Institute of
Certified Public
Accountants (AICPA):

"Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit",
SAS No. 99., AU 316.06.

American Institute of
Certified Public
Accountants (AICPA):

(Çevrimiçi),
<https://www.aicpa.org/Research/Standards/AuditAttest/DownloadableDocuments/AU-00316.pdf>, 27.12.2019.

Anthony, Robert N.,
Hawkins, David F.,
Merchant, Kenneth A.:

Accounting: Text and Cases, Eleventh Edition, McGraw Hill, 2003.

Arens A.,
Elder J.,
Beasley S.M.:

Auditing and Assurance Services An Integrated Approach, 14th edition, Pearson.

Association of
Certified Fraud
Examiners (ACFE):

Report to the Nations 2018 Global Study on Occupational Fraud and Abuse, (Çevrimiçi), <https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfepublic/2018-report-to-the-nations.pdf>, 19.10.2019.

Association of
Certified Fraud
Examiners (ACFE):

How To Detect And Prevent Financial Statement Fraud, (Çevrimiçi), https://www.acfe.com/uploadedFiles/Shared_Content/Products/Self-Study_CPE/How%20to%20Detect%20and%20Prevent%20Financial%20Statement%20Fraud%202017_Chapter%20Excerpt.pdf, s.122, 25.01.2021.

Ataman, Başak:

"Kurumsal Yönetim Algısı İle Kurumsal Yönetim Notu Arasındaki İlişkinin Analizi", **Maliye Finans Yazıları**, 2017, s.163.
(Çevrimiçi), "Report of the Committee on The Financial Aspects of Corporate Governance" <https://ecgi.global/sites/default/files/codes/documents/cadbury.pdf>, 09.05.2020.

Atatürk Kültür, Dil ve
Tarih Yüksek Kurumu:

Türkçe Sözlük 1, İstanbul, Milliyet Tesisleri, 1992.

Aubakirova, Assel:

“Kazakistan’da Kurumsal Yönetim Uygulamaları:Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD İşletme Yönetimi ve Organizasyonu Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s.9.

Birol, Burcu:

“Corporate governance and fraud detection A study from Borsa İstanbul”, Yeditepe University Institute of Social Sciences, İstanbul, March 2017, s.106.

Borsa İstanbul A.Ş.:

(Çevrimiçi),
<https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/163/kurumsal-yonetim-endeksi>, 24.11.2020.

Borsa İstanbul A.Ş.:

BIST Piyasa Değeri Ağırlıklı Pay Endeksleri Temel Kuralları, Eylül 2020, s.1

Buckhoff,Thomas A.:

“Employee Fraud: Perpetrators and Their Motivations”, **The CPA Journal**, Vol. 71, Iss. 11, November 2001, s.72.

Coenen, Tracey:

Essentials of Corporate Fraud, John Wiley & Sons, Inc., 2008.

Committee of
Sponsoring
Organizations
(COSO):

COSO Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission Fraudulent Financial Reporting 1998-2007 (Çevrimiçi)
<https://www.coso.org/Documents/COSO-Fraud-Study-2010-001.pdf>, 06.01.2020.

Coşkun Erdoğan,
Dilek:

“Kurumsal Yönetim Endeksinin (XKURY) firma finansal performansına etkisi: BIST 100 Üzerine Bir Araştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2015, Isparta s.47.

Çalıyurt, Kıymet:

Havayollarında Kurumsal Yönetim ve Bağımsız Denetim, Ekin Kitabevi Yayınları, 2012.

Çalıyurt, Kıymet:

“Muhasebede Hile Eğitiminde Uluslararası Gelişmeler ve Türkiye Açısından Değerlendirme”,**26. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Uludağ Üniversitesi Yayını**, Bursa, 2007,s.201.

Çıtak,
Arş.Gör.Dr.Nermin:

“Yaratıcı Muhasebe Hileli Finansal Raporlama mıdır?”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 91, 2009, s.99.

Deloitte Verginet:

TMS 2 md.28,
(Çevrimiçi),
(https://www.verginet.net/dtt/1/TMS2Stoklar_3911.aspx,
27.01.2020.

Deloitte Verginet:

(Çevrimiçi), 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, Madde 378, 13.01.2011, 11058,
<https://www.verginet.net/dtt/1/6102SayiliTurkTicaretKanu>
nu.aspx, 12.12.2020.

Dinç, Doç.Dr. Engin,
Varıcı, Dr. İdris:

“İlişkili Taraf İşlemlerinin İçeriği ve Hileli Finansal Raporlamaya Etkisi: İMKB’de Faaliyet Gösteren İşletmeler Üzerine Bir Uygulama”,**MODAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, 2012, s.76.

Flood, Joanne M.:

Wiley GAAP Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles, Wiley, 2019.

Gelir İdaresi
Başkanlığı (GİB):

VUK 315.md. (Çevrimiçi),
<https://www.gib.gov.tr/node/82326/pdf>, 27.01.2020.

Gelir İdaresi
Başkanlığı (GİB):

VUK 320.md. (Çevrimiçi),
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.pdf>,
27.01.2020.

Grant Thornton
Türkiye:

(Çevrimiçi), <https://www.grantthornton.com.tr/en-guncel/makaleler/kurumsal-yonetim-ilkeleri-uyum-raporu-zorunlulugu/>, 25.01.2021.

Güredin, Ersin:

Denetim ve Güvence Hizmetleri, 11.bs, İstanbul, 2007.

Henry, Elaine v.d.:

The Role of Related Party Transactions in Fraudulent Financial Reporting, 2007.

International Auditing
and Assurance
Standards Board
(IAASB):

(ISA) 240 (Redrafted), **The Auditor's Responsibilities Relating to Fraud in an Audit of Financial Statements**, (Çevrimiçi),
<https://www.ifac.org/system/files/downloads/a012-2010-iaasb-handbook-isa-240.pdf>, 11 Kasım 2019, s.159.

İnam, Betül,
Güzel, Simla,
Murat, Dilek:

"The Correlation Between Corruption And Socioeconomic Development: An Application For OECD Countries", **Hacettepe University Journal of Economics and Administrative Sciences**, Vol: 37, Issue 2, 2019, s.327.

JCR Avrasya
Derecelendirme A.Ş.:

(Çevrimiçi),
<http://www.jcrer.com.tr/Pages.aspx?Page=spk-kurumsal-yonetim-ilkelerine-uyum-derecelendirmesi-3>, 24.11.2020.

Kamu Aydınlatma
Platformu (KAP):

(Çevrimiçi), <https://www.kap.org.tr/Bildirim/875521>,
30.01.2021.

Kamu Aydınlatma
Platformu (KAP):

(Çevrimiçi), <https://www.kap.org.tr/tr/Sektorler>,
30.01.2021.

Kamu Gözetimi
Kurumu (KGK):

TMS 2 md.9,
(Çevrimiçi),
https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2_Stoklar.pdf, 27.01.2020.

Kamu Gözetimi
Kurumu (KGK):

TMS 16, 15.md., (Çevrimiçi)
<https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2011Seti/TMS16.pdf>, 27.01.2020.

Kamu Gözetimi
Kurumu (KGK):

TMS 36,
(Çevrimiçi),
<https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2016Seti/TMS36.pdf>, 27.01.2020.

Kamu Gözetimi
Kurumu (KGK):

TMS 24,
(Çevrimiçi),
<https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2016Seti/TMS24.pdf>, 27.01.2020.

Karğın, Mahmut,
Demirel Arıcı, Nuray,
Aktaş, Rabia:

"Kurumsal Yönetimin Finansal Raporlama Kalitesindeki Rolü: Borsa İstanbul Üzerine Karşılaştırmalı Bir Uygulama", **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Aralık 2015, s.504.

Körpi, Mehmet,
Civan, Mehmet,
Kara, Ekrem:

"Hileli Finansal Raporlama Riskini Ortaya Çıkaran Faktörler: BIST'da Bir Uygulama", **Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies** 2/3 (2016) 271-291.

- Kurşat, Zekeriya: **Borçlar Hukuku Alanında Hile Kavramı**, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 2003.
- Levent, Cüneyt: (Çevrimiçi), <http://cuneytlevent.com/index.php/kurumsal-yonetim-tarihi/85-kurumsal-yonetim-tarihi>; 09.05.2020.
- Lin, Chi-Chen, Chiu, An-An, Huang, Shaio Yan, Yen, David C.: "Detecting the financial statement fraud: The analysis of the differences between data mining techniques and experts' judgments", Elsevier, Knowledge-Based Systems 89(2015) 459–470.
- Mercan, Necati: **Yeni Türk Ceza Kanununda Sahtecilik, Malvarlığı Bilişim Suçları ile Ekonomi ve Ticaret Alanında Suçlar**, Ankara, Seçkin, 2005
- Omoye, PhD Alade Sule, Eragbhe, PhD Emmanuel: "Accounting Ratios and False Financial Statements Detection: Evidence from Nigerian Quoted Companies", **International Journal of Business and Social Science**, Vol. 5, No. 7(1); June 2014, s.206-215.
- Oral, Burcu Gediz: "Yolsuzlukla Uluslararası Alanda Mücadele ve Türkiye’de Yolsuzlukla Mücadelenin Kurumsal Yapısı”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Yıl 2011, Cilt 30, Sayı 1, Ocak 2011, s.167.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD): (Çevrimiçi), "Glossary of Statistical Term", <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6778>, 16.05.2020.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD): OECD /2016, **G20/OECD Principles of Corporate Governance (Turkish Version)**, OECD Publishing Paris.

Organisation for
Economic Co-
operation and
Development
(OECD):

(Çevrimiçi), <http://www.oecd.org/corporate/>, 25.05.2020.

Organisation for
Economic Co-
operation and
Development
(OECD):

(Çevrimiçi), <http://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance/>, 25.05.2020.

Önen, Turgut:

Borçlar Hukuku Genel Kurallar, Ankara, Özyurt Matbaası, 1976.

Öztürk, Bahri, Erdem,
Mustafa R.:

Ceza Hukuku Genel Hükümler ve Özel Hükümler, 4.bs, Ankara, 2005.

Persons, Dr. Obeua
S.:

"Using Financial Statement Data to Identify Factors Associated with Fraudulent Financial Reporting", **Journal of Applied Business Research**, v.11 Number 3, s.38-46.

Reinstein, Alan,
Coursen, Gregory A.:

"Considering The Risk Of Fraud: Understanding The Auditor's New Requirements", **The National Public Accountant**, Washington, Mar/Apr 1999, Vol: 44, Iss: 2., s.34.

Reisoğlu, Safa:

Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım Yayınları, 1988.

Rezaee, Zabihollah:

Financial Statement Fraud Prevention and Detection, John Wiley and Sons, Inc. 2002.

- Risk Analytic Strategies: (Çevrimiçi), <https://riskanalyticsstrategies.com/2013/08/the-changing-role-of-internal-audit-in-detecting-and-investigating-financial-statement-fraud/>, 12.12.2020.
- Rollins, Steven, Lanza, Richard: **Essential Project Investment Governance and Reporting: Preventing Project Fraud and Ensuring Sarbanes-Oxley Compliance**, 2004.
- SAHA Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme Hizmetleri A.Ş.: (Çevrimiçi), <http://www.saharating.com/~saharati/bist-kurumsal-yonetim-endeksi-xkury/>, 24.11.2020.
- Schilit, Howard M., Perler, Jeremy: **Financial Shenanigans How to Detect Accounting Gimmicks and Fraud in Financial Reports**, Mc Graw Hill, 2010.
- Security Exchange Commission (SEC): SAB 101, (Çevrimiçi), <https://www.sec.gov/interps/account/sab101.htm>, 18.01.2020.
- Security Exchange Commission (SEC): (Çevrimiçi), <https://www.sec.gov/news/press/2002-110.htm>, 24.01.2020.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Ortaklıklar Finansmanı Dairesi, Sandıkçioğlu, Ayça: (Çevrimiçi), Kurumsal Yönetim Uyum Derecelendirmesi Yeterlik Etüdü, <https://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/374>, 24.11.2020.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK): **Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ (Seri: X, No:22)**, (Çevrimiçi), <https://spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/590>; 19.10.2019.

Sermaye Piyasası
Kurulu (SPK):

(Çevrimiçi), “3.1.13. Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ”, <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/66>, 16.05.2020.

Sermaye Piyasası
Kurulu (SPK):

3.1.13. Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine Ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ, Seri: IV, No: 56.

Sermaye Piyasası
Kurulu (SPK):

Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ, Seri:IV No:56, **Ek: Sermaye Piyasası Kurulu Kurumsal Yönetim İlkeleri**, 58/10, 30/12/2011.

Sermaye Piyasası
Kurulu (SPK):

Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ Seri X No.22, s.24.

Sermaye Piyasası
Kurulu (SPK):

Sermaye Piyasalarında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği (Seri VIII, No.51), 1.Bölüm Madde 1, 12.07.2007, s.399.

Sermaye Piyasası
Kurulu (SPK):

(Çevrimiçi), <http://mevzuat.spk.gov.tr/>, md.4, 24.11.2020.

Sermaye Piyasası
Kurulu (SPK):

(Çevrimiçi), Şirket İletişim Bilgileri, <https://www.spk.gov.tr/SiteApps/SirketIletisim/List/dkkyi>, 24.11.2020.

Skousen, Christopher
J.:

“An Emprical Investigation of The Relevance and Predictive Ability Of The SAS 99 Fraud Risk Factors”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Oklahoma State University, December 2004, s.32.

- Şengür, Evren Dilek: "İşletmelerde Hile, Hilelerin Önlenmesi, Hileli Finansal Raporlama ile İlgili Düzenlemeler ve Bir Araştırma", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe Bilim Dalı Doktora Tezi, 2010, İstanbul, s.3.
- Şimşek, Elif E.: "Türk Vergi Hukukunda Muhasebe Hileleri", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001, s.18.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi: (Çevrimiçi), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102.pdf>, 04.10.2020.
- Taylor, Donald H., Glezen, G. William: **Auditing: An Assertions Approach**, 7.Edition, USA, John Wiley & Sons, 1997
- Terzi, Prof.Dr. Yüksel: "SPSS ile İstatistiksel Veri Analizi", 19 Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü Samsun 2019, s.199.
- Terzi, Yrd. Doç. Dr. Serkan: Hileli Finansal Raporlama Önleme ve Tespit İMKB İmalat Sanayiinde Bir Araştırma, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.
- The Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance and Gee and Co. Ltd.: (Çevrimiçi), "Report of the Committee on The Financial Aspects of Corporate Governance" <https://ecgi.global/sites/default/files//codes/documents/cadbury.pdf>, 09.05.2020.
- Thomson Reuters: (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-valeant-pharms-restatement/valeant-to-restate-results-after-philidor-review-idUSKCN0VW07Y>, 22.01.2020.

Transperancy
International:

(Çevrimiçi), <https://www.transparency.org/cpi2018>,
29.10.2019.

Tufan, Hakan:

“Kurumsal Yönetim İlkelerinin Finansal Performansa Etkisi: Borsa İstanbul Kurumsal Yönetim Endeksi’nde Yer Alan Firmalar Üzerine Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Mersin, Haziran 2018, s.35.

Turnacıgil, Seda,
Doğukanlı, Hatice:

“Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Türkiye’deki Gelişimi Ve BIST Kurumsal Yönetim Endeks Performansının İncelenmesi”, **Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 5, Sayı: 9, Aralık 2018, s.396.

Türk Dil Kurumu
(TDK):

(Çevrimiçi), <https://sozluk.gov.tr/>, 29.10.2019.

Türk Sanayicileri ve İş
İnsanları Derneği
(TÜSİAD):

Kurumsal Yönetim İlkeleri, Yayın No. TÜSİAD-T/2000-06-285, Haziran 2000.

Türkiye Kurumsal
Yönetim Derneği
(TKYD),
Deloitte Türkiye:

(Çevrimiçi), “Nedir Bu Kurumsal Yönetim?”, Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği Deloitte Ortak Yayını, <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Nedir%20bu%20kurumsal%20yonetim.pdf> 19.07.2020.

Türkiye Kurumsal
Yönetim Derneği
(TKYD):

(Çevrimiçi), <http://tkyd.org/tr/sss-sarbanes-oxley-nedir.html>, 09.05.2020.

Türkiye Kurumsal
Yönetim Derneği
(TKYD):

(Çevrimiçi), <http://tkyd.org/tr/sss-turkiyede-hangi-kurumsal-yonetim-ilkeleri-yayimlanmistir.html>, 16.05.2020.

Türkiye Kurumsal
Yönetim Derneği
(TKYD):

(Çevrimiçi), <http://tkyd.org/tr/sss-kurumsal-yonetim-ilkeleri-nedir.html>, 16.05.2020.

Türkiye Kurumsal
Yönetim Derneği
(TKYD):

(Çevrimiçi), <http://tkyd.org/tr/sss-kurumsal-yonetim-ilkeleri-nedir.html>, 16.05.2020.

Türkiye Kurumsal
Yönetim Derneği
(TKYD):

(Çevrimiçi), <http://tkyd.org/tr/sss-sp-kurumsal-yonetim-ilkeleri-nedir.html>, 19.07.2020.

University of
Cambridge Judge
Business School:

(Çevrimiçi), "Cadbury Report",
<http://cadbury.cjbs.archios.info/report>, 09.05.2020.

Uruçbey, Esma:

"Kurumsal Yönetim Endeksi ve Ülkemizde Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Sürecinin Gelişmiş Ülkelerden ABD ve İngiltere Endeksleriyle Karşılaştırılması", Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD Uluslararası Ticaret ve Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2017, s.13.

Vergi Dosyası:

(Çevrimiçi), <https://vergidosyasi.com/2020/04/26/5018-sayili-kanun-iii-sayili-cetvel-duzenleyici-ve-denetleyici-kurumlar/>, 12.12.2020.

Wells, Dr. Joseph T.:

Corporate Fraud Handbook Prevention and Detection, Fifth Edition, John Wiley&Sons Inc, 2017.

Yardımcıoğlu,
Mahmut v.d.:

"Yolsuzluk, Muhasebe Hileleri ve Örnekleri", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, Ocak 2014, s.171.

Yaşar, Mehmet Emin
Yaşar,
Korkut, Fadime
Korkut:

“Türkiye’de Denetim ve Bağımsız Düzenleyici Kuruluşlar”, **Atlas International Referred Journal on Social Sciences**, 2018 May, v.4, Issue:8, s.44.

Yılmaz, Gökhan:

“Hilenin Önlenmesi Ve Tespitinde Büyük Veri Analitiğinin Kullanımı Ve Türkiye’deki Çalışan Hileleri Üzerine Bir Araştırma”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe Finansman Bilim Dalı Doktora Tezi, 2019, İstanbul, s.82.

Zainudin, Emie
Famieza,
Aishah Hashim,
Hafiza:

"Detecting fraudulent financial reporting using financial ratio", **Journal of Financial Reporting and Accounting** Vol. 14 No. 2, 2016 pp. 266-278, School of Maritime Business and Management, Universiti Malaysia Terengganu, Kuala Terengganu, Malaysia.

Zeck, Gerard M.:

Financial Statement Fraud Strategies for Detection and Investigation, 2013.

Zengin, Asiye Nur,
Altıok Yılmaz, Ayşe:

“Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Standartları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 10, Sayı: 48, Şubat : s.693.

EKLER

EK-1 OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri

OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri 2016 tarihli G20/OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri'nin Türkçe versiyonu kaynak gösterilerek açıklanmıştır.

1) Etkin kurumsal yönetim çerçevesi için temellerin sağlanması

Kurumsal yönetim çerçevesi şeffaf ve adil piyasaların oluşumu ile kaynakların etkin bir şekilde dağılımını teşvik etmelidir. Hukukun üstünlüğü ile uyumlu olmalı ve etkin denetimi ve yaptırımını desteklemelidir. Etkin bir kurumsal yönetim çerçevesi piyasa katılımcısının güvenebileceği sağlam hukuki, düzenleyici ve kurumsal bir çerçeve gerektirmekte olup bu çerçeve ülkenin piyasa katılımcılarının tabi olduğu mevzuatlarını, düzenlemelerini, öz denetim mekanizmalarını, mecburi olmayan taahhütlerini ve ticari uygulamalarını kapsamaktadır.

Bu ilkeleri uygulamayı amaçlayan ülkeler, kurumsal yönetim çerçevelerini piyasanın güvenilirliğine ve ekonomik performansın gelişimine katkı sağlamak amacıyla izlemelidirler. Şirketler sürdürülebilir büyümenin sağlanabilmesinde önemli rol oynayan örgütler olup, tabi oldukları hukuki sistemin ekonomiye etkisi azımsanamayacak düzeydedir. Bundan dolayı politika yapıcıların bir diğer görevi de farklı koşullarda faaliyet gösteren farklı ihtiyaçlara sahip şirketlerin ihtiyaçlarını karşılamak ve değer yaratmaları için fırsatlar geliştirmelerine imkan sağlayacak ve kaynakların en verimli biçimde kullanımını belirleyecek esnek bir çerçeve oluşturmaktır.²⁸⁵ Politika yapıcılar nihai ekonomik sonuçlara odaklanmalı ve politika seçeneklerini değerlendirirken piyasanın işleyişini etkileyen düzenleyici sistemlerin etkinliği, teşvik yapıları ve çıkar çatışmaları gibi temel unsurları analiz etmelidir. Ayrıca yeni kanun ve düzenlemelerin tüm taraflara eşit uygulanabilecek şekilde tasarlanması gerekmekte olup, alınması gereken politika önlemleri ticari dinamikleri sekteye uğratacak, aşırıya kaçacak düzenlemeleri içermemelidir. Kurumsal yönetim şartları ve uygulamaları genel olarak şirketler hukuku, menkul kıymetler hukuku, muhasebe ve denetim standartları, iflas hukuku, sözleşme hukuku, iş hukuku, vergi hukuku ve ayrıca insan hakları ve çevre hukukundan da etkilenmektedir. Bu çeşitlilik,

²⁸⁵ A.e.

temel kurumsal yönetim hedeflerinin gerçekleştirilmesini engelleyebilecek türde kasıtlı olmayan çakışmalara ve hatta çatışmalara sebep olma riskini barındırmakta olup, politika yapıcılarının bu tarz risklerin bilincinde olmaları ve bunları engellemek için önlem almaları önem arz etmektedir. Bundan dolayı, farklı idareler arasında gözetim, uygulama ve yaptırıma ilişkin sorumlulukların dağılımının açıkça belirlenmesini gerekmektedir.

Hisse piyasaları düzenlemelerinin etkin kurumsal yönetimi destekleyecek nitelikte olması, gözetim, düzenleme ve denetleme sorumluluklarının bağımsız, hesap verebilir, görevlerini yürütebilmek için gerekli kaynaklara, yetkiye ve güvenilirliğe sahip organlar tarafından yürütülmesi ve sınır ötesi hisse sahipliği ve alım satım işlemleri için düzenleyici otoriteler arasında uluslararası işbirliği yapılması kurumsal yönetim için önemli diğer unsurlardır.

2) Pay sahiplerinin hakları ve adil muamale görmeleri ve temel ortaklık işlevleri

Kurumsal yönetim çerçevesi, pay sahiplerinin haklarını koruyacak nitelikte olmalı ve tüm pay sahiplerinin ayırt edilmeksizin adil muameleyi görmelerini ve haklarının ihlal edilmesi durumunda bunun telafi edilmesi imkanını sunması gerekmektedir. Burada pay sahiplerinin çeşitliliğinden bahsedilmiştir. Çok çeşitli pay sahipliği yapısına rağmen hızlı karar alınması gerektiren koşullarda kararın verilmesi ve şirket faaliyetlerinin yönetimi şirketin yönetim kurulunun ve yönetiminin sorumluluğundadır.

Yayında 20.sayfada A paragrafında temel ortaklık hakları şu şekilde tanımlanmıştır: 1) mülkiyet tescilinin güvence altına alınması 2) payların devri veya temliki; 3) zamanında ve düzenli olarak şirket hakkında ilgili ve önemli bilgileri almak; 4) genel kurul toplantısına katılmak ve oy kullanmak; 5) yönetim kurulu üyelerinin seçimi ve azledilmesi ve 6) şirket karından pay almak. Buna ek olarak, pay sahiplerinin şirketle ilgili önemli değişiklikler ve bunlara ilişkin kararlar hakkında yeterli ölçüde bilgilendirilmeli ve bunlara katılma ve onaylama hakkına sahip olmalıdır. Bunlar da 20.sayfanın B paragrafında şöyle tanımlanmıştır: 1) şirketin temel belgeleri veya esas sözleşmesi veya şirketin benzeri yönetim dokümanlarında

değişiklikler; 2) ek pay ihraç yetkisi; 3) esasında şirketin satışıyla sonuçlanabilen varlıkların hepsinin veya önemli bir kısmının devrini de içeren olağanüstü işlemler.

Pay sahipleri genel kurullara etkin olarak katılabilmeli, oy kullanabilmeli ve genel kurulun kuralları, gündemi, tarihleri ve yeri hakkında yeterli ve zamanında bilgilendirilmeli ve pay sahiplerinin genel kurul süreçlerinde adil muamele görmeleri sağlanmalıdır. Bununla birlikte, pay sahipleri yönetim kuruluna bağımsız denetim raporlarıyla ilgili de olmak üzere soru sorabilme, gündeme madde ekleme ve öneri getirebilme imkanına sahip olmalıdır. Yönetim kurulu seçimi gibi önemli kurumsal kararlarda pay sahibinin etkin katılımı kolaylaştırılmalıdır ve pay sahiplerine, uygulanabilir olduğu durumlarda, yönetim kurulu üyelerinin ve/veya kilit yöneticilerin ücretlendirilmesi hakkında genel kurulda oylama yolu da dâhil olmak üzere görüşlerini bildirme fırsatı tanınmalıdır. Ayrıca pay sahiplerinin ücretlendirme politikaları ve bu politika doğrultusunda yapılmış ödemeler hakkında pay sahibinin bilgisi olması pay sahibinin yönetim kurulunun nitelikleri, kapasitesi, ücretlendirme ve şirket performansı arasında bağlantı kurabilmeleri açısından önemlidir.

Pay sahipleri bizzat hazır bulunarak veya gıyaben oy verebilmeli ve şahsen veya gıyaben kullanılmış oylar eşit etkiye sahip olmalıdır ve sınır ötesi oylamanın önündeki engeller kaldırılmalıdır. İlişkili taraf işlemleri, çıkar çatışmasının uygun yönetiminin sağlanacağı ve şirketin ve pay sahiplerinin menfaatlerinin korunacağı bir biçimde onaylanmalı ve yürütülmelidir. Yönetim kurulu üyelerinin, kilit yöneticilerin ve bazı ülkelerde hâkim ortakların, şirketi etkileyen belirli bir işlem veya konu ile ilgili kararlarını etkileyebilecek şirket dışında bir işe, aile veya diğer özel bir ilişkiye sahip olmaları halinde yönetim kurulunu bilgilendirmeleri gerekmektedir. Azınlık pay sahipleri, doğrudan veya dolaylı olarak hareket eden hâkim ortakların yaptığı veya onlar menfaatine yapılan kötü niyetli eylemlerden korunmalı ve mağduriyetlerini düzeltebilecek etkin mekanizmalara sahip olmalıdır. Hukuk sisteminin, azınlık pay sahiplerinin haklarının ihlal edildiğine dair dava açabilmeleri için imkan sağladığı takdirde azınlık yatırımcıların güveni artmaktadır.

Yatırımcıların haklarını ve izleyecekleri yolu anlayabilmeleri için sermaye piyasalarında şirket kontrolünü elde etmenin, şirketler arası birleşmeler ve şirket varlıklarının önemli bölümünün satışı gibi olağanüstü işlemlerin kuralları açık bir açıklanmalıdır. İşlemler, şeffaf fiyatlarla ve bütün pay sahiplerinin haklarını koruyan

adil koşullarda gerçekleştirilmelidir. Yatırımcıların sağladıkları sermayenin şirket yöneticilerinin, yönetim kurulu üyelerinin veya hâkim ortakların kötüye kullanması veya suiistimalinden korunacağına dair güvenleri sermaye piyasalarının gelişmesinde ve düzgün işleminde önemli rol oynamaktadır.

3) Kurumsal yatırımcılar, pay piyasaları ve diğer araçlar

Kurumsal yönetim sistemi ekonomiye katkıda bulunacak şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Yani sistem, uygun teşvikler sağlayabilmeli ve hisse senedi piyasalarının iyi bir kurumsal yönetime destek olacak şekilde çalışmasına imkan vermelidir. Kurumsal yatırımcılar, oy haklarının nasıl kullanılacağı ile ilgili yürürlükte bulunan prosedürleri, yatırımlarına ilişkin oy kullanma ve kurumsal yönetim politikalarını ve yatırımlarına ilişkin pay sahipliği haklarını kullanmalarını etkileyebilecek çıkar çatışmalarının yönetimini açıklayabilmelidirler. Buna ek olarak, içeriden öğrenenlerin ticareti sermaye piyasasının manipölasyonuna neden olduğu ve hisse senedi sahiplerinin adil muamele görmelerine engel olduğu için yasaklanmalıdır ve buna ilişkin düzenlemeler uygulanmalıdır.

Hisse senedi piyasaları etkin kurumsal yönetimi desteklemek amacıyla adil ve etkin fiyat oluşumunu sağlamalıdır.

4) Kurumsal yönetimde menfaat sahiplerinin rolü

Kurumsal yönetim sistemi, menfaat sahiplerinin kanun veya anlaşmalar aracılığı ile belirlenmiş haklarını tanımalı ve şirketler ve menfaat sahipleri arasında şirketin varlığının sürdürülebilirliğinde, istihdam yaratmada ve şirketin karlılığını arttırmada etkin bir işbirliği tesis edilmesinde teşvik edici olmalıdır.

Menfaat sahiplerinin haklarının ihlali gibi bir durum söz konusu olursa kurumsal yönetim sistemi bu ihlalin telafisini sağlayabilmelidir. Menfaat sahiplerinin bilgi erişimiyle ilgili engeli olmamalı ve çalışanların da dahil olduğu menfaat sahipleri yasadışı veya etik olmayan uygulamalara ilişkin endişelerini yönetim kuruluna ve yetkili kamu idarelerine özgürce ifade edebilmeli ve bu sebeple de haklarına bir zarar gelmemelidir.

5) Kamuyu aydınlatma ve şeffaflık

Kurumsal yönetim sistemi; şirketin finansal durumu ve performansı, şirketin hedefleri, şirketin politikaları, ortaklık yapısı ve yönetimi, yönetimin ücretlendirme politikası, yönetim kurulu üyelerinin deneyimleri ve yönetim kurulu hakkındaki diğer bilgiler, ilişkili taraf işlemleri, öngörülebilir riskler, çalışanlara ve diğer menfaat sahiplerine ilişkin şirket performansında etkisi olabilecek konular dâhil olmak üzere menfaat sahiplerinin ve kamunun bilgi sahibi olması gereken tüm konulara ilişkin zamanında ve doğru açıklamaların yapılmasını sağlamalıdır.

Bilgiler, yüksek kalite muhasebe ve finansal ve finansal olmayan raporlama standartlarına uygun bir biçimde hazırlanmalı ve açıklanmalıdır.

Finansal tabloların şirketin finansal durum ve performansını her açıdan doğru bir şekilde yansıttığına ilişkin bağımsız bir güvencenin yönetim kuruluna ve hisse senedi sahiplerine sağlanabilmesi için yıllık denetim, tarafsız, yetkin ve uzman bir denetim ekibi tarafından gereken mesleki özeni göstererek yüksek kalite denetleme standartlarına uygun olarak yapılmalıdır.

Bilgiye ihtiyacı olan tüm bilgi kullanıcıları, karar vericiler, menfaat sahipleri bilgiye kolayca ve düşük bir maliyetle ulaşabilmelidir.

6) Yönetim kurulunun sorumlulukları

Yönetim kurulu şirket stratejisine rehber olmakla beraber yönetim faaliyetlerini ve şirketin performansını, risk yönetim sistemlerinin etkin bir şekilde çalışıp çalışmadığını gözetmekten, şirketin kanunlara düzenlemelere uygun bir biçimde faaliyet göstermesinden şirkete ve şirket ortaklarına karşı sorumludur. Bu sorumluluğu etkili bir biçimde yerine getirebilmek için yönetim kurulu üyeleri tarafsızlık ve yetkinlik özelliklerini taşımaları ve pay sahiplerinin menfaatine uygun bir şekilde hareket etmelidirler. Yönetim kurulu tüm paydaşlara adil davranmalı, yüksek etik standartlar uygulayarak tüm menfaat sahiplerinin çıkarlarını gözetmelidir.

EK 2: SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri

SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri, 3.1.13. Kurumsal Yönetim İlkelerinin Belirlenmesine Ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (Seri: IV, No: 56), EK: Sermaye Piyasası Kurulu Kurumsal Yönetim İlkeleri kaynak gösterilerek açıklanmıştır. Ekte SPK Kurumsal Yönetim İlkeleri dört başlık altında açıklanmıştır.

1) Pay Sahipleri

Tüm pay sahiplerine eşit davranılmalı ve pay sahiplerinin haklarını kullanmasında etkisi olacak bilgiler, güncel bir şekilde şirketin internet sitesinde açıklanmalıdır. Bu ilke her pay sahibinin bilgi talep etme ve bilgiyi inceleme hakkı olduğu ve bu hakkın şirketin herhangi bir organının bu hakkı kaldıramayacağı ve sınırlandırılmayacağı belirtilmiştir. Bu ilke altında genel kurula katılım hakkına geniş yer verilmekte olup genel kurul toplantı ilanının tüm pay sahiplerine ulaşacak biçimde ve tüm haberleşme kanalları aracılığıyla duyurulması ve şirketin internet sitesinde şirketi ve pay sahiplerini ilgilendiren mevzuata ilişkin ya da mevzuat dışında kalan konuların pay sahiplerine duyurusunun yapılması gerektiği belirtilmiştir. Genel kurul toplantısı pay sahipleri katılımına ilişkin tüm pay sahiplerinin eşitliğini göz önünde bulunduracak şekilde ve düşük maliyetle gerçekleştirilmelidir. Genel kurul toplantısında yer alan gündem konularının açık, anlaşılır ve tarafsız bir biçimde aktarılmasına özen gösterilmeli ve pay sahiplerine eşitlik gözetilerek soru sorma imkanı tanınmalıdır. Madde 1.3.6'da ticari sır kapsamında olmayan sorular toplantı başkanınca toplantı esnasında cevaplandırılmalı, hazırlık gerektiren cevaplar en geç 30 iş günü içinde Pay Sahipleri ile İlişkiler Birimi tarafından yazılı olarak yanıtlanmalıdır. Pay Sahipleri ile İlişkiler Birimi mevzuat kapsamında pay sahiplerinin haklarını kolay bir şekilde kullanma ve koruma sağlayabilmek aracılığıyla oluşturulmuştur. Yönetim hakimiyeti olan pay sahiplerinin, yönetim kurulu üyelerinin, tepe yönetimin ve bunların kan bağı olan yakınlarının şirket ya da bağlı ortaklıkları ile çıkar çatışması ya da rekabet yaratabilecek işlemlerin genel kurulca önceden onaylanması ve bu işlemler hakkında genel kurulda bilgi sunulması gerekmektedir.

Her pay sahibine oy hakkını kolaylıkla kullanabilme imkanı tanınmalıdır. Halka açık anonim şirketlerde sermayenin yirmide birinden daha az bir kısmını temsil eden pay sahiplerinin hakları olarak tanımlanan azlık haklarının kullanılmasında azami özen gösterilmesi gerektiği Tebliğ’de belirtilmiştir.

Şirketin kar dağıtım politikası genel kurul toplantısında pay sahiplerinin onayına sunulur, faaliyet raporunda yer alır ve şirketin internet sitesinde kamuya duyurulur. Bu politika şirketin çıkarı ve pay sahiplerinin çıkarı arasında bir dengede olmalıdır ve pay sahipleri paylarını kolaylıkla devredebilme imkanına sahip olmalıdır.

2) Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık

Bilgilendirme politikası, mevzuatla belirlenenlerin dışında kamuya hangi bilgilerin, hangi sıklıkta ve yollarla açıklanacağına ve bilgilendirmede izlenecek yöntemlere ilişkin hususları içerir. Madde 2.1.2’de kamuya açıklanacak bilgilerin, ilgili kişilere ve kurumlara doğru, zamanında, tam ve anlaşılır bir biçimde açıklanması ve “Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP)” (www.kap.gov.tr) adresinde ve şirketin internet sitesinde erişilebilir olması gereği belirtilmiştir. Ayrıca aynı maddede, Merkezi Kayıt Kuruluşu’nun “e-YÖNET:Kurumsal Yönetim ve Yatırımcı İlişkileri Portalı” da şirket ortaklarının doğrudan ve etkin olarak bilgilendirilmesi amacıyla kullanıldığı belirtilmiştir. Geleceğe yönelik bilgilerin açıklanması bilgilendirme politikasında yer almakta olup bu tür bilgiler ve varsayımlar dayandığı veriler ile beraber, gerçekleşmemeleri durumu doğarsa bu durumun gerekçeleri ile birlikte kamuoyuna açıklanmalıdır.

Kamunun aydınlatılmasında internet sitesi önemli rol oynamaktadır. İnternet sitesi sürekli güncel bilgileri içermeli, bilgiler, mevzuata aykırı ya da eksik olmamalı ve tutarsızlık arz etmemelidir. “Şirketin internet sitesinde; mevzuat uyarınca açıklanması zorunlu bilgilerin yanı sıra; ticaret sicili bilgileri, son durum itibarıyla ortaklık ve yönetim yapısı, imtiyazlı paylar hakkında detaylı bilgi, değişikliklerin yayınlandığı ticaret sicili gazetelerinin tarih ve sayısı ile birlikte şirket esas sözleşmesinin son hali, özel durum açıklamaları, finansal raporlar, faaliyet raporları, izahnameler ve halka arz sirkülerleri, genel kurul toplantılarının gündemleri, katılanlar cetvelleri ve toplantı tutanakları, vekaleten oy kullanma formu, çağrı yoluyla hisse senedi veya vekalet toplanmasında hazırlanan zorunlu bilgi formları ve

benzeri formlar, varsa şirketin kendi paylarını geri alımına ilişkin politikası, kar dağıtım politikası, bilgilendirme politikası, ilişkili taraflarla işlemlere ilişkin bilgiler, şirket tarafından oluşturulan etik kurallar ve sıkça sorulan sorular başlığı altında şirkete ulaşan bilgi talepleri, soru ve ihbarlar ile bunlara verilen cevaplar yer alır. Bu kapsamda, en az son 5 yıllık bilgilere internet sitesinde yer verilir.” Uluslararası yatırımcıların da bilgilerden yararlanabilmesi amacıyla bilgiler internet sitesinde İngilizce olarak da yer almalıdır.

Yıllık faaliyet raporu da kamuoyunun bilgi edinilmesinde azımsanamayacak bir öneme sahip olup şirketin faaliyetleri hakkında detaylı bilgiler verebilecek şekilde hazırlanmalıdır. Yıllık faaliyet raporunda yer alan bilgiler madde 2.3.2’de şu şekilde belirtilmiştir:

- Yönetim kurulu üyeleri ve yöneticilerin şirket dışında yürüttükleri görevler ve yönetim kurulu üyelerinin bağımsızlığına ilişkin beyanları,
- Yönetim kurulu komitelerinin komite üyeleri, toplanma sıklığı, yürütülen faaliyetleri de içerecek şekilde çalışma esasları ve komitelerin etkinliğine ilişkin yönetim kurulunun değerlendirmesi,
- Yönetim kurulunun yıl içindeki toplantı sayısı ve yönetim kurulu üyelerinin söz konusu toplantılara katılım durumu,
- Varsa mevzuat hükümlerine aykırı uygulamalar nedeniyle şirket ve yönetim kurulu üyeleri hakkında verilen önemli nitelikteki idari yaptırım ve cezalara ilişkin açıklamalar,
- Şirket faaliyetlerini önemli derecede etkileyebilecek mevzuat değişiklikleri,
- Şirket aleyhine açılan önemli davalar ve olası sonuçları,
- Şirketin yatırım danışmanlığı ve derecelendirme gibi konularda hizmet aldığı kurumlarla arasında çıkan çıkar çatışmaları ve bu çıkar çatışmalarının önlenmesi için şirket tarafından alınan tedbirler,
- %5’i aşan karşılıklı iştiraklere ilişkin bilgi,
- Çalışanların sosyal hakları, mesleki eğitimi ile diğer toplumsal ve çevresel sonuç doğuran şirket faaliyetlerine ilişkin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri,
- Yönetim hakimiyeti olan pay sahiplerinin, yönetim kurulu üyelerinin, tepe yönetimin ve bunların kan bağı olan yakınlarının şirket ya da bağlı ortaklıkları ile çıkar çatışması ya da rekabet yaratabilecek işlemler hakkında bilgi.

3) Menfaat Sahipleri

Menfaat sahipleri, madde 3.1.1'de şirketin hedeflerine ulaşmasında veya faaliyetlerinde ilgisi olan çalışanlar, alacaklılar, müşteriler, tedarikçiler, sendikalar, çeşitli sivil toplum kuruluşları gibi kişi, kurum veya çıkar grupları olarak tanımlanmıştır.

Şirket, işlem ve faaliyetlerinde menfaat sahiplerinin mevzuat ve karşılıklı sözleşmelerle düzenlenen haklarını koruma altına alır ve menfaat sahiplerini hakları ile ilgili şirket politikaları ve prosedürleri hakkında bilgilendirir. Hakların ihlali durumu söz konusu olduğunda şirket menfaat sahiplerine haklarını tazmin edebilme kolaylığını sunar. Ayrıca şirket çalışan için de tazminat politikası oluşturur ve bu politika internet sitesinde kamuoyuna sunulur.

Menfaat sahipleri arasında çıkar çatışması söz konusu olduğunda şirket hakların korunması konusunda dengeli bir politika izlemeli ve bağımsız davranmalıdır.

Şirket yönetiminde menfaat sahipleri bakımından sonuç doğuran önemli kararlarda menfaat sahiplerinin görüşleri alınır. Tebliğde geniş bir grup olan menfaat sahiplerinin içinden çalışanların, müşterilerin ve tedarikçilerin haklarına ayrı maddelerde değinilmesi dikkat çekmektedir. Şirket, çalışanlara sağlanan haklarda adil davranmalı, işe alım politikaları ve kariyer planlamalarında eşitlik gözetmelidir, çalışan işe alımında ise belirlenen ölçütler yazılı olmalı ve bu ölçütlere uyumlu bir şekilde işe alım yapılmalıdır. Çalışanlara verilen ücret ve diğer menfaatlerin belirlenmesinde verimliliğe dikkat edilir ve Çalışanlar arasında ırk, din, dil ve cinsiyet ayrımı yapılmaması ve çalışanların şirket içi fiziksel, ruhsal ve duygusal kötü muamelelere karşı korunması için önlemler alınır. Müşterilere satılan mala ve hizmete ilişkin şirketin gerekli kalite standartlarına uyması, müşteri memnuniyetini gözetmesi, müşteri taleplerini gecikmeksizin karşılaması ve müşteriye gerekli bilgilendirmeyi yapması gerektiği tebliğde yer almaktadır. Tebliğde ticari sır kavramına ve bu kavram çerçevesinde müşteri ve tedarikçi bilgilerinin gizliliğine özen gösterilmesine değinilmiştir.

Bu başlık altında son maddede (madde 3.5) şirketin etik kuralları çerçevesinde yönetilmesinden, bu kuralların da şirketin internet sitesinde yayımlanmasından, şirketin sosyal sorumluluklarına ve çevreye karşı duyarlı olmasından, tüketici ve kamu sağlığına ilişkin düzenlemelere uymasından ve insan haklarına saygılı olmasından bahseder. Bir diğer önemli unsur ise maddenin sonunda (madde 3.5.2) şirketin irtikap ve rüşvet de dahil olmak üzere yolsuzluğun her türlüyle mücadele etmesi gereği vurgulanmıştır.

4) Yönetim Kurulu

Tebliğde bu başlık altında yönetim kurulunun yapısı, fonksiyonu, faaliyetleri ve menfaatlerinden bahsedilmiştir.

İlk madde olan madde 4.1.'de yönetim kurulunun fonksiyonuna değinilmiştir. Yönetim kurulu; şirketin stratejik hedeflerini tanımlayan, şirketin ihtiyaç duyduğu kaynakları belirleyen, şirketi risk, büyüme ve getiri dengesini, şirketin uzun vadeli menfaatlerini ve mevzuatlara, politikalara, düzenlemelere uygunluğunu gözeterek akılcı ve tedbirli bir risk yönetim anlayışıyla yöneten ve temsil eden bir mekanizma olarak tanımlanmıştır.

Yönetim kurulunun faaliyetlerinde belirtilen ilk husus yönetim kurulunun tüm faaliyetlerini şeffaf, hesap verebilir, adil ve sorumlu bir şekilde yürütmekle görevli oluşudur. Yönetim kurulu, menfaat sahiplerinin karşılaşılabileceği riskleri minimum seviyeye indirebilecek risk yönetimi ve bilgi sistemlerini içeren iç kontrol mekanizmalarını oluşturmalı ve yılda en az bir kere bu mekanizmaların aktif işleyip işlemediğini gözden geçirmelidir. Şirketin faaliyet raporunda söz konusu iç kontrol mekanizmasının işleyişi ve etkinliği hakkında bilgi verilir. Yönetim kurulu başkanı ile genel müdürün yetkilerinin net bir biçimde ayrıştırılması ve bu ayrımın yazılı olarak esas sözleşmede ifade edilmesi esas olup kimseye tek başına sınırsız karar verme yetkisi verilmemelidir.

Yönetim Kurulu şirket ve pay sahipleri arasında yaşanan anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması ve çözüme kavuşturulması amacıyla Kurumsal Yönetim Komitesi ve Pay Sahipleri İle İlişkiler Birimi ile işbirliği içerisinde olmalıdır.

Madde 4.3.1’de belirtildiği üzere yönetim Kurulu üye sayısı, her durumda en az beş üyeden oluşacak şekilde belirlenir. Üyeler arasında şirket yönetiminde görevli olan ve olmayan üyeler beraber bulunur. Yönetimde görevli olmayan yönetim kurulu üyesi, yönetim kurulu üyeliği dışında şirkette başka herhangi bir idari görevi bulunmayan kişi olup yönetim kurulu üyelerinin idari görevi olmayan üyelerden oluşur. Bu üyelerin görevlerini bağımsız bir şekilde yürütmeleri tebliğde vurgulanmıştır. Bağımsız üye sayısı toplam üye sayısının üçte birinden az olamaz ve bağımsız üyelerin görev süresi üç yıla kadardır ancak tekrar aday gösterilerek seçilebilmeleri mümkündür. Tebliğde bağımsız üyenin özelliklerine 4.3.7 maddesinde detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

Tebliğde Yönetim Kurulu başlığı altında madde 4.4.’de kurulun toplantı şekline ve sıklıklarına da yer verilmiştir. Toplantının şeklinin yazılı olması amaçlandığı için toplantı şekli şirket için düzenlemelerde yer alır. Toplantı sıklığı, kurulun görevlerinin aktif bir şekilde ifa edebileceği sıklık olarak belirtilmiştir. Toplantı gündemi yönetim kurulu başkanı tarafından, diğer yönetim kurulu üyeleri ve genel müdür ile görüşmek suretiyle belirlenir.

Yönetim kurulu toplantısı gündeminde yer alan konular ile ilgili bilgiler ve belgeler, eşit bilgi akışı sağlanması için toplantıdan yeterli zaman önce yönetim kurulu üyelerinin incelemesine sunulur. Kuruldaki her üyenin bir oy hakkı bulunmaktadır ve yönetim kurulu başkanı, yönetim kurulu toplantılarına yönetim görevi olmayan üyelerin etkin katılımını sağlama yönünde en üst düzeyde çaba gösterir.

Şirketin ilişkili taraf işlemlerinde ve üçüncü kişiler lehine teminat, rehin ve ipotek verilmesine ilişkin yönetim kurulu kararlarında bağımsız üyelerin çoğunluğunun onayı aranır ve oy hakkı bulunanların salt çoğunluğu ile karar alınır ancak ilişkili taraf işlemleriyle ilgili yönetim kurulu toplantılarında ilişkili taraftan olan yönetim kurulu üyesi oy kullanmaz.

Yönetim kurulu toplantı ve karar yeter sayısına esas sözleşmede yer verilir. Yönetim kurulunun faaliyetlerini etkin bir biçimde sürdürebilmesi için komiteler oluşturulur, bu komiteler 4.5 “Yönetim Kurulu Bünyesinde Oluşturulan Komiteler”

maddesinde şu şekilde açıklanmıştır: Denetimden Sorumlu Komite, Kurumsal Yönetim Komitesi, Aday Gösterme Komitesi, Riskin Erken Saptanması Komitesi ve Ücret Komitesi. Komitelerin görevleri, çalışma temelleri ve hangi üyelerden oluşacağı yönetim kurulu tarafından belirlenir ve kamuya açıklanır. Genel müdür komitelerde görev alamıyor olup, bir yönetim kurulu üyesinin birden fazla komitede görev almamasına özen gösterilir. Komitelerin görevlerini etkin bir biçimde yürütebilmeleri için gerekli her türlü kaynak, imkan ve destek yönetim kurulu tarafından sağlanır. Tebliğde bazı komitelerin (Kurumsal Yönetim Komitesi, Aday Gösterme Komitesi, Riskin Erken Saptanması Komitesi) görevlerine ayrı bir alt başlıkta yer verilmiştir. Ücret Komitesi'nin görevleri "Yönetim Kurulu Üyelerine ve Üst Düzey Yöneticilere Sağlanan Mali Haklar" maddesi altında açıklanmıştır.

Kurumsal Yönetim Komitesi'nin başlıca görevi, kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanıp uygulanmadığını incelemek, uygulanmaması durumunda sebeplerini ve buradan doğan çıkar çatışmalarını tespit ederek yönetim kuruluna kurumsal yönetim uygulamalarını iyileştiren tavsiyelerde bulunmaktır. Yönetim kurulu, şirketin operasyonel ve finansal performans hedeflerine ulaşmasından sorumlu olup hem kurul hem de üye bazında performans değerlendirmesini yapar ve bu değerlendirmeler ışığında üyeler ödüllendirilir veya görevinden alınır. Yönetim kurulu üyelerinin ve üst düzey yöneticilerin ücretlendirme esasları yazılı olmalı ve genel kurul toplantısında ayrı bir madde olarak ortakların bilgisine sunularak pay sahiplerine bu konuda görüş bildirme imkânı tanınmalıdır ve bu doğrultuda hazırlanan ücret politikasına, şirketin internet sitesinde yer verilir. Yönetim kurulu üyelerine ve üst düzey yöneticilere verilen ücretler ile sağlanan diğer tüm menfaatler yıllık faaliyet raporu aracılığıyla kamuya açıklanır. Bu menfaatler tebliğde şu dipnotta (58/14 no'lu sayfada) detaylandırılmıştır: "Yapılan ödemeler, maaş, ikramiye, diğer düzenli ve arızı ödemeler gibi nakdi, hisse senetleri, hisse senetlerine dayalı türev ürünler, çalışanları hisse senedi edindirme planları kapsamında verilen hisse alım opsiyonları, mülkiyeti verilen ve/veya kullanım için tahsis edilen ev, otomobil gibi. gayri nakdi olarak yapılan ödemeler ve sağlanan tüm menfaatleri kapsar."

EK-3 25.12.2020 İtibariyle Borsa İstanbul'da XKURY Endeksinde İşlem Gören Şirketler

Şirket Kodu	Şirket Adı	Endeks Kodu
AEFES	ANADOLU EFES BİRACILIK VE MALT SANAYİİ A.Ş.	XKURY
AGHOL	AG ANADOLU GRUBU HOLDİNG A.Ş.	XKURY
AKMGY	AKMERKEZ GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAKLIĞI A.Ş.	XKURY
AKSA	AKSA AKRİLİK KİMYA SANAYİİ A.Ş.	XKURY
AKSGY	AKİŞ GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAKLIĞI A.Ş.	XKURY
ALBRK	ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	XKURY
ANSGR	ANADOLU ANONİM TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ	XKURY
ARCLK	ARÇELİK A.Ş.	XKURY
ASELS	ASELSAN ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	XKURY
AYGAZ	AYGAZ A.Ş.	XKURY
BTCIM	BATIÇİM BATI ANADOLU ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.	XKURY
CCOLA	COCA-COLA İÇECEK A.Ş.	XKURY
CRDFA	CREDITWEST FAKTORİNG A.Ş.	XKURY
DGGYO	DOĞUŞ GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAKLIĞI A.Ş.	XKURY
DOAS	DOĞUŞ OTOMOTİV SERVİS VE TİCARET A.Ş.	XKURY
DOHOL	DOĞAN ŞİRKETLER GRUBU HOLDİNG A.Ş.	XKURY
ENKAI	ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.	XKURY
EREGL	EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI T.A.Ş.	XKURY
GARAN	TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.	XKURY
GARFA	GARANTİ FAKTORİNG A.Ş.	XKURY
GLYHO	GLOBAL YATIRIM HOLDİNG A.Ş.	XKURY
HALKB	TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.	XKURY
HLGYO	HALK GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAKLIĞI A.Ş.	XKURY
HURGZ	HÜRRİYET GAZETECİLİK VE MATBAACILIK A.Ş.	XKURY
IHEVA	İHLAS EV ALETLERİ İMALAT SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	XKURY
IHLAS	İHLAS HOLDİNG A.Ş.	XKURY
LIDFA	LİDER FAKTORİNG A.Ş.	XKURY
LOGO	LOGO YAZILIM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	XKURY
MGROS	MİGROS TİCARET A.Ş.	XKURY
OTKAR	OTOKAR OTOMOTİV VE SAVUNMA SANAYİ A.Ş.	XKURY
PETUN	PINAR ENTEGRE ET VE UN SANAYİİ A.Ş.	XKURY
PGSUS	PEGASUS HAVA TAŞIMACILIĞI A.Ş.	XKURY
PINSU	PINAR SU VE İÇECEK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	XKURY
PNSUT	PINAR SÜT MAMULLERİ SANAYİİ A.Ş.	XKURY
PRKAB	TÜRK PRYSMIAN KABLO VE SİSTEMLERİ A.Ş.	XKURY
PRKME	PARK ELEKTRİK ÜRETİM MADENCİLİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	XKURY
SISE	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI A.Ş.	XKURY
SKBNK	ŞEKERBANK T.A.Ş.	XKURY
TATGD	TAT GIDA SANAYİ A.Ş.	XKURY
TAVHL	TAV HAVALİMANLARI HOLDİNG A.Ş.	XKURY
TOASO	TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.	XKURY
TRCAS	TURCAS PETROL A.Ş.	XKURY
TSKB	TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.	XKURY
TTKOM	TÜRK TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.	XKURY
TTRAK	TÜRK TRAKTÖR VE ZİRAAT MAKİNELERİ A.Ş.	XKURY
TUPRS	TÜPRAŞ-TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ A.Ş.	XKURY
VESTL	VESTEL ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	XKURY
YKBNK	YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.	XKURY

Kaynak: (Çevrimiçi), <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/163/kurumsal-yonetim-endeksi>, 25.12.2020.